

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
ADMINISTRACINĖS TEISĖS IR PROCESO KATEDRA**

**VIDIJA STASIŪNAITĖ
(TEISĖS IR VALDYMO PROGRAMA)**

**VALSTYBĖS SIENOS DEMARKAVIMO TEISINĖS IR PRAKTINĖS
PROBLEMOS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas -
lekt. Ieva Deviatnikovaitė

Konsultantas -
prof. dr. Algimantas Urmonas

Vilnius, 2008

TURINYS

ĮVADAS	3
Pagrindinės sąvokos ir jų interpretacija.....	7
1. VALSTYBĖS SIENOS DEMARKAVIMO IR APSAUGOS SOCIALINĖ PASKIRTIS.....	13
2. LIETUVOS RESPUBLIKOS IR KAIMYNINIŲ VALSTYBIŲ SIENŲ RAIDA IR BENDRA CHARAKTERISTIKA.....	15
2.1. Lietuvos Respublikos valstybės sienų raida ir jų charakteristika.....	15
2.2. Kaimyninių valstybių sienų charakteristika	22
2.3. Europos Sąjungos valstybių sienų charakteristika ir demarkavimo ypatumai	26
3. LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS SIENOS DELIMITAVIMO, DEMARKAVIMO IR APSAUGOS REGLAMENTAVIMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS, EUROPOS SĄJUNGOS IR KITUOSE TEISĖS AKTUOSE	28
3.1. Valstybės sienos apsaugos reglamentavimas Lietuvos Respublikos įstatymuose ir poįstatyminiuose teisės aktuose	28
3.2. Valstybės sienos apsaugos reglamentavimas Europos Sąjungos teisės aktuose	30
3.3. Valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo reglamentavimas tarptautinėse sutartyse ir tarptautiniuose susitarimuose	34
3.4. Kitų tarptautinių dokumentų, lėmusių Lietuvos valstybės sienų nustatymą ir kitimą, teisiniai aspektai.....	37
4. TEISINĖS IR PRAKTINĖS LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS SIENOS DEMARKAVIMO PROBLEAMOS IR JŲ ANALIZĖ.....	41
4.1. Valstybės sienos demarkavimo proceso reguliavimo teisiniai aspektai.....	41
4.2. Tarptautinės praktikos taikymo valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo procese problematika.....	48
4.3. Valstybės sienos demarkavimo reglamentavimo teisinės bazės kūrimo problematika.....	49
4.4. Valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo darbų organizavimo bei vykdymo probleminiai aspektai	53
4.5. Lietuvos Respublikos valstybės sienos demarkavimo dokumentacijos įteisinimo valstybiniame ir tarpvalstybiniame lygmenyje problematika	60
IŠVADOS	64
PASIŪLYMAI.....	65
TYRIMO TĘSTINUMO GALIMYBĖS	66
SANTRAUKA.....	68
SUMMARY.....	69
LITERATŪROS SĄRAŠAS	70
PRIEDAI.....	76

ĮVADAS

Atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę pirmąjį uždavinys buvo užtikrinti valstybės ir jos sienų apsaugą. 1990 metų kovo 20 dieną Lietuvos Aukščiausioji Taryba priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos valstybės sienos ženklavimo“.¹ Neatidėliojant reikėjo atstatyti bei nustatyti Lietuvos valstybės teritorijos ribas ir jas paženklinoti vietovėje. Tai buvo pagrindas Lietuvos nacionalinio saugumo užtikrinimui.

Lietuvos nacionalinio saugumo užtikrinimas apibrėžiamas kaip „Tautos ir valstybės laisvos ir demokratinės raidos sąlygų sudarymas, Lietuvos valstybės nepriklausomybės, jos teritorinio vientisumo ir konstitucinės santvarkos apsauga ir gynimas“². Nacionalinis saugumas grindžiamas kartinėmis Lietuvos Respublikos Konstitucijos normomis, tiesiogiai reglamentuojančiomis nacionalinio saugumo klausimus, nacionaliniais įstatymais bei tarptautinėmis sutartimis, taip pat visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis.

Užtikrinant valstybės sienų apsaugą, reikėjo skubiai atlikti valstybės sienos delimitavimo bei demarkavimo darbus. Šiame atsakingų valstybinių darbų procese pasireiškė skubotumas, teisinių žinių ir tarptautinės praktikos bei kompetentingų specialistų stoka, turimos (sovietinės) kartografinės medžiagos netikslumas, žemės reformos ir restitucijos įtaka ir kiti neigiami veiksniai.

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, ypač didelis dėmesys skiriamas išorės Europos Sąjungos (toliau – ES) sienų su Baltarusijos Respublika ir su Rusijos Federacija apsaugai. Nacionaliniais ir Europos Sąjungos teisės aktais nustatytas valstybės sienos ir pasienio teisiniai režimai, reglamentuotas valstybės sienos apsaugos organizavimas. Siekiant įgyvendinti šių teisės aktų nuostatas, labai svarbu optimaliais terminais ir sąnaudomis bei tikslumu demarkuoti valstybės sieną tarp Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos (valstybės siena tarp Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos jau baigta demarkuoti, 2008 m. birželio 19 d. Vilniuje Lietuvos ir Baltarusijos įgalioti atstovai apsikeitė notomis dėl valstybės sienos demarkavimo dokumentų įsigaliojimo).

Mokslinis naujumas

Nagrinėjant Lietuvos Respublikos valstybės sienos demarkavimo procesą, jo teisinės ir praktines problemas, svarbu išanalizuoti ne tik realią situaciją, kurią atspindi dokumentų analizė, tačiau didelę reikšmę turi ir valstybės sienos demarkavimo proceso duomenis apibūdinančių rodiklių analizė, siekimas detaliau ištirti valstybės sienos demarkavimo aspektus bei problematiką.

¹ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimas Nr. I-49 „Dėl Lietuvos valstybės sienos ženklavimo“ // Valstybės žinios. 1990-04-10, Nr. 10-295.

²Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 2-16.

Valstybės teritorinio vientisumo užtikrinimas suformuoja būtinybę skirti išskirtinį dėmesį Lietuvos valstybės teritorijos ribų atstatymui ir nustatymui bei jų įteisinimui. Ypač tai tapo svarbu Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą ir įsiliejus į Šengeno erdvę. Todėl būtina užtikrinti, kad valstybės sienų demarkavimo procesas vyktų sparčiai ir teisingai.

Apgailestautina, kad šia tema nėra mokslinės nei kitos literatūros. Nėra iš kur semtis patirties, gilinti žinias.

Lietuvos Respublikos valstybės sienos demarkavimo teisinių ir praktinių problemų susidarymo priežasčių ir sąlygų (aplinkybių), skatinančių neigiamų pasekmių atsiradimą, nustatymas ir pasiūlymų bei rekomendacijų pateikimas dėl Lietuvos Respublikos valstybės sienos demarkavimo proceso optimizavimo, autorės manymu, nors maža dalimi galėtų prisidėti gilinantis moksliniu pagrindu į valstybės sienos demarkavimo ir apsaugos užtikrinimą.

Tyrimo objektas ir dalykas

Tyrimo objektas: Lietuvos Respublikos teritorijos vientisumo – Lietuvos valstybės teritorijos ribų atstatymo ir nustatymo bei jų paženkinimo vietovėje – juridinis įteisinimas.

Tyrimo dalykas: Lietuvos Respublikos valstybės sienos delimitavimas ir demarkavimas, siekiant įtvirtinti (įteisinti) Lietuvos nepriklausomybės ir savarankiškumo simbolį – valstybės sieną – bei įgyvendinti pirmaeilį valstybės uždavinį – užtikrinti Lietuvos valstybės sienų apsaugą (ypatingą dėmesį skiriant išorės Europos Sąjungos sienų apsaugai).

Tyrimo dalyko sudedamosiomis dalimis yra:

1. Sutartis dėl valstybės sienos nustatymo (atstatymo);
2. Valstybės sienos linijos aprašymas;
3. Valstybės sienos delimitavimo žemėlapių sudarymas;
4. Valstybės sienos demarkavimo projektų parengimas;
5. Valstybės sienos linijos paženkinimas vietovėje;
6. Demarkuotos valstybės sienos dokumentacijos parengimas bei patvirtinimas (pasirašymas) ir valstybės sienos linijos juridinis įteisinimas.

Tyrimo tikslas ir uždaviniai

Tyrimo tikslas:

Ištirti ir įvertinti teisiniu ir praktiniu požiūriu Lietuvos Respublikos valstybės sienos demarkavimo problematiką.

Tyrimo uždaviniai:

1. Teisinės valstybės požiūriu nustatyti Lietuvos Respublikos valstybės sienos demarkavimo svarbą ir prasmę.

2. Istoriniu, politiniu, teisiniu, vadybiniu ir kitokiais, tyrimo metu atskleistais požiūriais, nustatyti pozityvius ir negatyvius Lietuvos valstybės sienų atstatymo ir nustatymo veiksnius; nustatyti kokią įtaką šiems veiksniams daro Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą.

3. Nustatyti Lietuvos Respublikos valstybės sienos demarkavimo teisinių ir praktinių problemų atsiradimo priežastis ir sąlygas (aplinkybes), skatinančias neigiamų pasekmių atsiradimą.

4. Pateikti išvadas ir pasiūlymus dėl Lietuvos Respublikos valstybės sienos demarkavimo proceso optimizavimo.

Tyrimo mokslinė hipotezė

Lietuvos Respublikos valstybės sienos demarkavimo procesas tiesiogiai priklauso nuo teisinio reglamentavimo, teisės aktų interpretavimo ir jų praktinio taikymo. Nepakankamas teisinis reglamentavimas ir susiklosčiusi praktika sukuria problemas nustatant valstybės sienos linijos padėtį ir ją paženklinant vietovėje. Probleminė situacija, stabdanti demarkavimo procesą, apsunkina svarbaus valstybės uždavinio – užtikrinti išorės ES sienų apsaugą - įgyvendinimą.

Mokslinio tyrimo metodai

Tiriant objektą ir siekiant gauti objektyvesnius empirinius duomenis, remiamasi ne vienu, bet keliais teoriniais bei empiriniais tyrimų metodais. Teorinių metodų naudojimas moksliniame darbe suteikia galimybę giliau pažinti tiriamą objektą, formuluoja mokslinius dėsningumus bei esamų reiškinių socialinę vertę.

Tiriant ir analizuojant valstybės sienos demarkavimo teises ir praktines problemas naudojami šie **teoriniai metodai**:

1) Mokslinės literatūros analizė. Pasirinkta todėl, jog būtina išanalizuoti mokslinę literatūrą, kadangi darbu siekiama kompleksiško.

2) Apibendrinimo metodas. Šis metodas pasirinktas todėl, kad darbe siekiama išanalizuoti ir apibendrinti valstybės sienos demarkavimo proceso dėsningumus, principus bei problemas. Apibendrinimo metodu pasiekama darbe iškelto hipotezės tikrinimo galutinė stadija.

3) Lyginamasis istorinis metodas. Šiuo metodu išryškinama kas bendra ir ypatinga socialiniuose reiškiniuose, tų reiškinių istorinio vystymosi ypatumai. Naudojant lyginamąjį istorinį metodą, atsiranda galimybė sugretinti skirtingus socialinio reiškinio vystymosi laikotarpius, išryškinti Lietuvos bei kaimyninių valstybių sienų kaitą (raidą) įvairiais istoriniais laikotarpiais, jų kaitos priežastis ir pasekmes bei valstybės sienų įtvirtinimo (įteisinimo) būtinybę.

Taip pat darbe naudojami **šie empiriniai metodai**:

1) Stebėjimo metodas. Jis naudojamas pirminės socialinės informacijos rinkimui. Informacija renkama tyrėjui tikslingai registruojant stebimus įvykius, reiškinius ir procesus, vykstančius natūraliomis sąlygomis. Darbe naudojamas stebėjimas, kuriuo siekiama išaiškinti dar nežinomų reiškinių aspektus ir juos lemiančius veiksnius, lemiančius valstybės sienos

demarkavimo problemų atsiradimą. Taip pat stebėjimas darbe naudojamas planingo tyrimo hipotezei formuluoti bei turimiems duomenims, gautiems iš dokumentų, papildyti.

2) Dokumentų analizės metodas. Darbe naudojamas teisinių dokumentų analizės metodas būtinas tiriant reikšmingą teisinę bazę, kadangi dokumentai naudojami kaip pagrindiniai informacijos šaltiniai. Dokumentų analizės metodas sudaro galimybę tyrinėti informaciją apie jau įvykusį valstybės sienos demarkavimo procesą, analizę pagrindžiant įvairiais išlikusiais oficialiais dokumentais (valstybės sienos demarkavimo dokumentacija, tarptautinės sutartys, kiti valstybės sienos demarkavimą reglamentuojantys teisės aktai).

3) Profesinės patirties apibendrinimo metodas. Kai teorija ir praktika glaudžiai sąveikauja ir sprendžia bendrus uždavinius,- pasiekiamas veiksmingas profesinės veiklos rezultatas. Todėl darbe tyrimas atliekamas, kooperuojant mokslininkų (teoretikų) ir praktikų žinias bei sukauptą patirtį valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo srityje. Naudojant šį metodą, siekiama suformuluoti gaires valstybės sienos demarkavimo proceso optimizavimui.

Šaltiniai:

Nagrinėjant temą, buvo gilinamasi į Lietuvos Respublikos valstybės sienos demarkavimo esmę, paskirtį ir problematiką. Siekiant geriau atlikti iškeltus uždavinius, išnagrinėtos Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Europos Sąjungos, Šengeno šalių teisės aktų, Lietuvos Respublikos įstatymų bei kitų teisės aktų, o taip pat tarptautinių sutarčių bei kitų tarptautinių dokumentų nuostatos, valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo dokumentacija, Lietuvos istorija ir geografija, studijuoti lietuvių autorių: prof. M. Romerio³, prof. P. Leono⁴, prof. habil. dr. A. Urmono, prof. habil. dr. A. Vaišvilos, doc. Dr. D. Žilinsko ir kitų autorių moksliniai darbai, taip pat teisinė, statistinė, empirinė medžiaga, pateikiama Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie VRM tinklalapyje – <http://www.pasienis.lt/>, Valstybės tarnybos departamento prie VRM tinklalapyje – www.vrm.lt/vt.

Taip pat tiriamajame darbe autorė naudojosi asmenine, kaip valstybės sienos ženklinimo darbų vadovės Valstybės sienos apsaugos tarnyboje bei tarpvalstybinių komisijų valstybės sienai demarkuoti narės, patirtimi.

Darbo struktūra:

Baigiamąjį darbą sudaro įvadas, pagrindinės sąvokos ir jų interpretacija, dėstomoji dalis iš keturių skyrių, išvados ir pasiūlymai, pateikiamas naudotos literatūros sąrašas, santrauka (lietuvių ir anglų kalbomis) bei apibendrinta ir iliustruota empirinio tyrimo bei statistinė medžiaga.

³ Prof. Romeris Mykolas, Valstybė. Vilnius, Pradai, T. 1 – 2, 1995.

⁴ Prof. Leonas Petras, Teisės enciklopedija, Vilnius, Pozicija, 1995, 75 psl.

Pagrindinės sąvokos ir jų interpretacija

1. Valstybės siena (valstybės sienos linija) – linija ir šia linija einantis vertikalus paviršius, apibrėžiantis Lietuvos Respublikos teritorijos ribas sausumoje, žemės gelmėse, oro erdvėje, vidaus vandenyse, teritorinėje jūroje ir jos gelmėse⁵.

Sąvokos „valstybės siena“ ir „valstybės sienos linija“ yra tapačios. Valstybės sienos linija sausumoje ir pasienio vandenyse ženklinama tarptautinių susitarimų ir nacionalinių teisės aktų nustatyto pavyzdžio ženklais.

2. Valstybės teritorija – tai yra žemės plotas, kuriame valstybė vykdo visas savo suverenias teises. Į valstybės teritoriją įeina sausumos teritorija, vidaus vandenys ir teritorinė jūra. Lietuvos teritorinė jūra apima 12 jūrmylių (apie 22,2 km.) pločio Baltijos jūros vandens juosta. Virš valstybės teritorijos esanti oro erdvė valstybei priklauso tiek, kiek leidžiama kontroliuoti aviacijos veiklą. Žemės gelmės valstybės teritorijoje (įskaitant teritorinę jūrą) taip pat priklauso valstybei išimtinės nuosavybės teise.⁶

Vidaus santykiuose teisės aktai reglamentuoja konkrečių valstybės teritorijos dalių – žemės sklypų – nuosavybę ir naudojimą bei žemėvaldų tvarkymą.

3. Pasienio juosta – prie valstybės sienos esanti pasienio ruožo ar vidaus vandenų dalis, skirta valstybės sienos ženklinimui, pasienio patrulio takui, inžinerinėms uždvaroms, signalizacijos sistemoms (kompleksams), kitiems valstybės sienos apsaugos objektams bei įrenginiams statyti ir prižiūrėti⁷.

Žemė ir vandenys, kuriais eina pasienio juosta, yra valstybės nuosavybė. Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka žemė ir vandenys, kuriais eina pasienio juosta, perduodami naudotis Valstybės sienos apsaugos tarnybai prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – Valstybės sienos apsaugos tarnyba).

4. Pasienio vandenys – upės, ežerai ir kiti vandens telkiniai, kurių vandenimis arba krantais eina valstybės siena.⁸

Pasienio vandenyse galioja pasienio teisinis režimas.

5. Valstybės sienos apsauga – teisės aktų nustatytos priemonės, skirtos:

- 1) išvengti neteisėtų valstybės sienos ženklavimo pakeitimų;
- 2) užtikrinti, kad fiziniai ir juridiniai asmenys (toliau – asmenys) laikytųsi valstybės sienos teisinio režimo, pasienio teisinio režimo ir pasienio kontrolės punktų veiklos taisyklių;
- 3) užtikrinti kitus gyvybiškai svarbius asmenų, visuomenės ir valstybės interesus pasienio kontrolės punktuose ir vietose, kur galioja pasienio teisinis režimas.⁹

⁵ Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 42-1192.

⁶ Aleknavičius P. Žemės teisė. Vilnius: Jandrija, 2005. P. 10.

⁷ Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 42-1192.

⁸ Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 42-1192.

6. Valstybės sienos teisinis režimas – teisės aktų nustatyta valstybės sienos nustatymo, ženklavimo ir kirtimo tvarka, valstybės sienos tvarkymas.¹⁰

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, Lietuvos Respublikos siena tapo Europos Sąjungos valstybių vidaus (su Latvijos Respublika ir Lenkijos Respublika) ir išorės siena (su Baltarusijos Respublika ir Rusijos Federacija). Išorės sienų saugumo užtikrinimas yra vienas svarbiausių valstybės uždavinių.

Pagrindinis Europos Sąjungos teisės aktas, reglamentuojantis vidaus ir išorės sienų apsaugą ir jų kirtimo bei kontrolės tvarką, yra Šengeno konvencija.

7. Valstybės sienos ženklavimas – valstybės sienos linijos sausumoje ir vidaus vandenyse paženklinimas aiškiai matomais valstybės sienos ženklais. Valstybės sienos ženklų formą, dydį ir jų statymo tvarką nustato Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys, Vyriausybės nutarimai ir kiti teisės aktai.¹¹

Tarpvalstybiniais susitarimais su kiekviena kaimynine valstybe atskirai nustatomi valstybės sienos ženklų tipai ir ženklavimo principai. Valstybės sienos ženklavimas vykdomas, vadovaujantis valstybės sienos delimitavimo žemėlapiams ir juridiniais dokumentais.

8. Valstybės sienos ženklas – pasienio stulpas, kuriuo valstybės siena ženklinama sausumoje, arba vandens plūduras, kuriuo valstybės siena ženklinama vidaus vandenyse. Valstybės sienos ženklas (sausumoje) atitinka Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, 1918 – 1940 metų Lietuvos Respublikos ir dabartinių kaimyninių valstybių sienos ženklų savybes: jis yra patvarus, turi numerį, ant jo pavaizduoti Lietuvos valstybės herbas ir Lietuvos valstybės vėliava.¹²

Lietuvos Respublikos valstybės siena sausumoje gali būti ženklinama valstybės sienos ženklais, sudarytais:

- a) iš vieno pasienio stulpo (bendro Lietuvos Respublikos ir kaimyninės valstybės pasienio stulpo);
- b) iš dviejų, trijų arba daugiau pasienio stulpų (atskirų Lietuvos Respublikos, kaimyninės valstybės pasienio stulpų) ir centrinio poligonometrinių stulpelio.

Vandens plūduras yra cilindro arba kūgio formos, turintis numerį, grandine (lynu) pritvirtintas prie stabiliai įrengto inkaro.

Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr.42-1192.

¹⁰ Ten pat.

¹¹ Ten pat.

¹² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. balandžio 11 d. nutarimas Nr. 376 “Dėl valstybės sienos ženklų, ženklinančių Lietuvos Respublikos valstybės sieną sausumoje ir vidaus vandenyse, aprašo patvirtinimo” //Valstybės žinios. 2007, Nr. 44-1688.

9. Pasienio stulpas - tai stačiakampio formos stulpas su keturbriaunės piramidės viršūne. Pasienio stulpus kiekviena šalis stato savo valstybės teritorijoje.¹³

Pasienio stulpas su valstybės atributika (ant jo pavaizduotais Lietuvos Respublikos herbu ir vėliava) ir turintis numerį, vadinamas valstybės sienos ženklu.

10. Valstybės sienos sutartis – tai Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis – tarptautinės teisės principų ir normų reglamentuotas susitarimas, kurį raštu sudaro Lietuvos Respublika su užsienio valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis, nesvarbu, koks sutarties pavadinimas ir ar sutartį sudaro vienas, du ar keli tarpusavyje susiję dokumentai.¹⁴

Lietuvos Respublikos tarptautinis teisės aktas (tarptautinė sutartis), kuriuo dvi (trys) kaimyninės valstybės patvirtina:

- valstybės sienos liniją, pažymėtą delimitaciniuose žemėlapiuose;
- valstybės sienos linijos aprašymą;
- valstybės sienos demarkavimo tvarką ir principus.

Valstybės sienos sutartys yra ratifikuojamos Lietuvos Respublikos Seimo ir kaimyninių valstybių atitinkamų institucijų.

11. Valstybės sienos sutarties ratifikavimas – tai Lietuvos Respublikos tarptautinės (valstybės sienos) sutarties tvirtinimas. Lietuvos Respublikos Seimas įstatymu, kurį pasirašo Respublikos Prezidentas, ratifikuoja tarptautines valstybės sienos sutartis. Jas taip pat, ratifikuoja ir kaimyninių valstybių atitinkamos institucijos. Sutartis įsigalioja, kai ją ratifikuoja (patvirtina) abi šalys.¹⁵

12. Valstybės sienos linijos delimitavimas – tai specialios komisijos kaimyninių valstybių sienos padėties ir krypties nustatymas: sienos padėtis smulkiai aprašoma, pažymima žemėlapyje ir fiksuojama tarpvalstybinėse sutartyse.¹⁶

Delimitacinė valstybės sienos linija suformuojama administracinių žemėlapių (kaimyninių valstybių administracinių žemėlapių bei planų) pagrindu. Paprastai sienos linija įbraižoma į topografinius žemėlapius (1:10000 arba 1:50000 mastelio).

Tuo pat metu atliekamas ir valstybės sienos padėties aprašymas.

Minėtus darbus atlieka dviejų kaimyninių šalių valstybinės komisijos valstybės sienai delimituoti ir demarkuoti bei bendros (tarpvalstybinės) darbo grupės.

Visa ši dokumentacija yra tarpvalstybinės (valstybės sienos) sutarties sudėtinė dalis arba jos priedas.

¹³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. balandžio 11 d. nutarimas Nr. 376 “Dėl valstybės sienos ženklų, ženklinančių Lietuvos Respublikos valstybės sieną sausumoje ir vidaus vandenyse, aprašo patvirtinimo” //Valstybės žinios. 2007, Nr. 44-1688.

¹⁴ Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas// Valstybės žinios. 1999, Nr. 60-1948.

¹⁵ Ten pat.

¹⁶ Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: „Žodynas“. 2002. P. 211.

13. Valstybės sienos demarkavimas – tai bendros suinteresuotų valstybių komisijos valstybinės sienos nustatymas ir ženklavimas specialiais pasienio ženklais.¹⁷

Demarkavimas - tai kompleksas darbų, kuriuos sudaro:

- valstybės sienos demarkavimo projekto parengimas;
- valstybės sienos linijos paženklinimas vietovėje valstybės sienos ženklais;
- valstybės sienos dokumentacijos parengimas ir patvirtinimas (pasirašymas).

Šiuos darbus kartu vykdo bendra (tarpvalstybinė) komisija valstybės sienai demarkuoti bei bendros darbo grupės. Vadovaujantis valstybės sienos sutartimis, Lietuvos Respublikos valstybės siena demarkuota su Baltarusijos Respublika ir demarkuojama su Rusijos Federacija.

14. Valstybės sienos redemarkavimas – valstybės sienos linijos atstatymas tarp kaimyninių valstybių, vadovaujantis tarptautiniais teisės aktais (susitarimais).¹⁸

Bendra komisija valstybės sienai atstatyti parengia sienos žemėlapi (redemarkavimo), organizuoja valstybės sienos ženklavimą, rengia ir tvirtina sienos dokumentaciją. Redemarkuota Lietuvos Respublikos valstybės siena su Latvijos Respublika.

15. Valstybės sienos inventorizacija – tai bendras (tarpvalstybinis) valstybės sienos linijos padėties, valstybės sienos ženklų kiekybinis ir kokybinis patikrinimas, kurį atlieka Sienos komisija.

Atlikus patikrinimą, Sienos komisija parengia ir pasirašo atitinkamus dokumentus (valstybės sienos linijos protokolinį aprašymą, sienos žemėlapius, sienos ženklų protokolus ir koordinacinių katalogus, baigiamąjį Sienos komisijos darbų protokolą) ir teikia juos Vyriausiesiems sienos įgaliotiniams. Tarpvalstybinis valstybės sienos linijos padėties patikrinimas atliekamas valstybės sienos tarp Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos.

Šios sąvokos tikslus apibrėžimas teisės aktuose nepateiktas, tačiau išanalizavus valstybės sienos dokumentaciją bei valstybės sienos demarkavimą ir apsaugą reglamentuojančius teisės aktus, galima pateikti tokį jos apibrėžimą.

16. Valstybės sienos linijos optimizavimas – tai optimaliausios (geriausios) delimitacinės linijos padėties nustatymas natūroje.¹⁹

Delimitacinės linijos optimizavimas atliekamas vadovaujantis tarptautiniais reikalavimais ir kriterijais, keliamais valstybės sienai, siekiant:

- išsaugoti žemėvaldą;
- išsaugoti žemėnaudą;
- išsaugoti inžinerinę infrastruktūrą su jos eksploatacijai priskirta žeme;
- ištaisyti kartografines klaidas;

¹⁷ Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: „Žodynas“. 2002. P. 211.

¹⁸ Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: „Žodynas“. 2002. P. 892.

¹⁹ Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: „Žodynas“. 2002. P. 758.

- atsižvelgti į pasienio gyventojų prašymus, pagrįstus teisėtais interesais.²⁰

Atskirais atvejais, valstybės sienos linijos optimizavimas taikomas dėl delimitacinės linijos padėties sutapatinimo su natūraliais ar dirbtiniais objektais (upės, jų farvateris, kanalai, keliai ir kt.), siekiant užtikrinti stabilią valstybės sienos linijos padėtį ir dirbtinių objektų eksploataciją bei jų naudojimą, kai žemės (vandens) režio, esančio tarp delimitacinės linijos ir šių objektų, naudojimas neracionalus ir problematiškas, o demarkavimo metu suformuota valstybės sienos linija neefektyvi jos įrengimui panaudotų finansinių išteklių ir apsaugos užtikrinimo prasme.

17. Valstybės sienos linijos generalizavimas – tai sudėtingos konfigūracijos delimitacinės linijos, nesutampančios su stabiliais (tvirtais) natūralių ar dirbtinių objektų kontūrais ar jų ribomis, o taip pat – su juridinėmis ribomis, ištiesinimas, išlaikant generalinę jos kryptį ir žemės plotų balansą artimą nuliui.²¹

Generalizavimas (ištiesinimas) atliekamas tikslu išvengti nestabilios, nesaugios ir ekonomiškai nepagrįstos valstybės sienos linijos, garantuojant sienų nekintamumą ateityje ir įgyvendinant natūroje teisės protingumo taikymo principus.

18. Valstybės sienos delimitavimo žemėlapis – tai topografinis žemėlapis, kuriame yra pažymėta nustatyta valstybės sienos linija.²²

Valstybės sienos delimitavimui paprastai naudojami žemėlapiai 1:10000 arba 1:50000 mastelio. Vadovaujantis delimitavimo žemėlapiais ir juridine dokumentacija, rengiami valstybės sienos demarkavimo žemėlapiai.

19. Valstybės sienos demarkavimo žemėlapis - tai topografinis žemėlapis, kuriame yra pažymėta vietovėje paženklinta valstybės sienos linija, valstybės sienos ženklai, jų numeracija. Demarkavimo žemėlapiai rengiami delimitacinių žemėlapių pagrindu. Delimitavimo ir demarkavimo žemėlapiuose pažymėta sienos linija turi sutapti, išskyrus vietas, kur buvo atliktas valstybės sienos linijos optimizavimas arba generalizavimas.

Ši sąvoka apibrėžta, išanalizavus valstybės sienos demarkavimo dokumentaciją ir su demarkavimu susijusius teisės aktus.

20. Kartografinė medžiaga – tai žemėlapiai, projektai ir planai, kuriuose yra įbraižyta tam tikra reikalinga informacija.²³

21. Valstybės sienos demarkavimo dokumentacija – tai dokumentacija, kurią sudaro šie valstybės sienos demarkavimo dokumentai:

- Valstybės sienos demarkavimo žemėlapiai;
- Valstybės sienos aprašas;

²⁰ Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienos demarkavimo komisijos nuostatai. Vilnius, 1996.

²¹ Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienos dokumentacija. 2004.

²² Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: „Žodynas“. 2002. P. 211.

²³ Vaitekūnas S. Enciklopedinis geografinis žodynas. Kaunas: „Šviesa“, 1994. P. 91.

- Valstybės sienos ženklų protokolai;
- Valstybės sienos ženklų koordinacijų katalogas.

Minėti dokumentai rengiami valstybės sienos demarkavimo eigoje. Priėmus demarkuotą valstybės sieną tarpvalstybiniame lygmenyje, jie galutinai parengiami ir patvirtinami bendros valstybės sienos demarkavimo komisijos.

Ši sąvoka apibrėžta, išanalizavus valstybės sienos demarkavimo dokumentaciją ir su demarkavimu susijusius teisės aktus.

22. Valstybės sienos delimitavimo komisija – Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu sudaryta komisija valstybės sienai delimituoti (nustatyti) ir demarkuoti bei ekonominei zonai Baltijos jūroje nustatyti.

Vyriausybė suteikė komisijai šias pagrindines funkcijas:

- derėtis dėl Lietuvos Respublikos valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo bei ekonominės zonos Baltijos jūroje nustatymo su Baltarusijos Respublika, Latvijos Respublika, Lenkijos Respublika, Rusijos Federacija, Švedijos Karalyste, taip pat rengti ir įvykdžius visus būtinus procedūrinius reikalavimus parafuoti atitinkamas sutartis ir susitarimus;
- vykdyti Lietuvos Respublikos valstybės sienos delimitavimo ir koordinuoti sienos demarkavimo bei ekonominės zonos Baltijos jūroje nustatymo darbus;
- siūlyti sudaryti darbo ir ekspertų grupes normatyviniams ir techniniams projektams rengti, Lietuvos Respublikos valstybės sienai optimizuoti, sutartims rengti, techniniams darbams organizuoti ir jiems kontroliuoti.²⁴

23. Bendra valstybės sienos demarkavimo komisija – ją sudaro Lietuvos delegacija ir kaimyninės valstybės delegacija. Lietuvos delegacija sudaroma Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu. Analogiškai sudaroma ir kaimyninės valstybės delegacija. Bendros komisijos pagrindinės funkcijos – valstybės sienos demarkavimo darbų organizavimas, vykdymas ir kontroliavimas (sąvoka apibrėžta, vadovaujantis valstybės sienos demarkavimą reglamentuojančiais teisės aktais).

Valstybės sienos demarkavimo komisija (Lietuvos Respublikos komisijos dalis) yra tiesiogiai pavaldi komisijos Lietuvos Respublikos valstybės sienai delimituoti ir demarkuoti bei ekonominei zonai Baltijos jūroje nustatyti pirmininkui ir turi įgaliojimus, nustatytus šiai komisijai.²⁵

24. Žemės nuosavybės restitucija – sovietmečiu nacionalizuoto nekilnojamojo turto (žemės) grąžinimas buvusiems savininkams arba jų vaikams ir vaikaičiams.

²⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 25 d. nutarimas Nr. 198 „Dėl komisijos Lietuvos Respublikos valstybės sienai delimituoti ir demarkuoti bei ekonominei zonai Baltijos jūroje nustatyti sudarymo“ //Valstybės žinios. 2000, Nr. 94-2937.

²⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 24 d. nutarimas Nr. 625 „Dėl komisijos dalies dirbti bendroje Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos komisijoje Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienai demarkuoti sudarymo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 85-3087.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, pradėta septintoji žemės reforma, kurią galima pavadinti žemės nuosavybės restitucija.²⁶

25. Žemės administravimas ir žemės reforma

Žemės administravimas – tai valstybės ir savivaldybių institucijų veikla, kurios metu įgyvendinami teisės aktų nustatyti žemės tvarkymo ir naudojimo, žemės informacinės sistemos kūrimo ir palaikymo reikalavimai.²⁷

Žemės reforma – tai žemės tvarkymas (ir jos privatizavimas) ir žemės teisinių santykių reguliavimas, tikslu:

- užtikrinant gamtos išteklių apsaugą, įgyvendinti Lietuvos Respublikos piliečių teisę į žemės nuosavybę bei naudojimą įstatymų nustatyta tvarka ir sąlygomis gražinant nusavintą žemę, perduodant ar suteikiant naudotis valstybinę žemę;
- sudaryti teisinės ir ekonomines prielaidas žemės rinkai plėtotis;
- įgyvendinti socialinį teisingumą privatizuojant valstybinę žemę.²⁸

Valstybinės institucijos valstybinę žemę naudoja patikėjimo teise (pagal valstybinės žemės panaudos sutartį).

Pateiktų sąvokų pirminė analizė rodo, kad jos labiausiai susijusios tiek su tyrimo objektu, tiek ir su tyrimo dalyku. Todėl buvo atsižvelgta, interpretuojant šias sąvokas ir empirinius tyrimo rezultatus.

1. VALSTYBĖS SIENOS DEMARKAVIMO IR APSAUGOS SOCIALINĖ PASKIRTIS

Kiekviena valstybė atlieka tam tikras funkcijas, kurios tradiciškai yra apibrėžiamos kaip pagrindinės veiklos kryptys, lemiamos valstybės esmės ir turinio, tam tikru etapu siekiamų tikslų, uždavinių ir valstybės socialinės paskirties.

Lietuvos Respublika įgyvendina Nacionalinio saugumo strategiją, kaip ilgalaikių politinių nuostatų ir priemonių sistemą, leidžiančią užtikrinti valstybės suverenitetą, teritorinį vientisumą, demokratinę konstitucinę santvarką, žmogaus ir piliečio teises bei laisves, saugią asmens aplinką, kultūrinį savitumą įvertinant saugumo iššūkius, atsirandant naujiems rizikos veiksniams ir pavojams, kylant grėsmėms, krizinėms situacijoms ir ginkluotiems konfliktams.

Lietuvos Respublika suvokia savo saugumą kaip suvereniteto ir teritorijos vientisumo išsaugojimą, vidaus saugumo ir tvarkos, konstitucinių demokratinių pagrindų, ūkio subjektų ir

²⁶ Aleknavičius P. Žemėtvarka. Vilnius: Senoja, 1999. P. 51.

²⁷ Aleknavičius P. Žemės teisė. Vilnius: Jandrija, 2005. P. 7.

²⁸ Aleknavičius P. Žemės teisė. Kaunas: Lietuvos žemės ūkio universitetas, 2007. P. 147.

gyventojų ekonominio saugumo užtikrinimą, valstybės gamtinės aplinkos ir kultūros vertybių apsaugą.²⁹

Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatose įtvirtintas Lietuvos valstybės teritorinio vientisumo principas. Teritorinio vientisumo užtikrinimas suformuoja būtinybę skirti išskirtinį dėmesį valstybės sienų apsaugai. Tam, kad valstybė galėtų sėkmingai vykdyti savo funkcijas, ji turi turėti valstybinės valdžios viršenybę vidaus politikoje ir valstybinės valdžios nepriklausomumą užsienio politikoje, kas dažniausiai išreiškiama terminu suverenitetas. Vienas iš pagrindinių valstybės suvereniteto įrodymų yra jos tarptautinis pripažinimas. Tam, kad valstybė būtų pripažinta de facto arba de jure – ji turi atitikti tarptautiniu mastu nusistovėjusią tradicinę valstybės sampratą, kuri konkretinama atskleidžiant jos požymius, skiriančius valstybę nuo gimininės santvarkos bei nevalstybinių organizacijų. Visuotinai pripažinti valstybės požymiai buvo įtvirtinti 1933 m. Montevideo konvencijos „Dėl valstybių teisių ir pareigų“ 1 straipsnyje:³⁰

- a) nuolatiniai gyventojai (kai kurie autoriai tapatina su sąvoka tauta);
- b) apibrėžta teritorija;**³¹
- c) vyriausybė;
- d) galimybė užmegzti santykius su kitomis valstybėmis (šis požymis apibūdinamas kaip valstybės suverenitetas ir tarptautinis valstybės pripažinimas).

Administracinės teisės prasme labai svarbu, kad būtų tinkamai sureguliuota valstybės sienos apsauga tiek taikiu metu, tiek esant agresijos pavojui ar kariniams konfliktams. Todėl visiškai natūralu, jog 1996 m. gruodžio 19 d. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme, kuris nustato Lietuvos nacionalinio saugumo užtikrinimo pagrindus, nacionalinio saugumo užtikrinimas apibrėžiamas kaip „Tautos ir valstybės laisvos ir demokratinės raidos sąlygų sudarymas, Lietuvos valstybės nepriklausomybės, jos teritorinio vientisumo ir konstitucinės santvarkos apsauga ir gynimas“, o tai galima įvardinti tik užtikrinus valstybės suverenumą. Lietuvos valstybės sienų nustatymas ir įteisinimas bei jų apsaugos užtikrinimas turi ypatingą reikšmę valstybės suverenumui. Pagrindiniai nacionalinio saugumo objektai yra:

- žmogaus ir piliečio teisės, laisvės bei asmens saugumas;
- tautos puoselėjamos vertybės, jos teisės ir laisvos raidos sąlygos;
- valstybės nepriklausomybė; konstitucinė santvarka;
- **valstybės teritorijos vientisumas;**³²

²⁹ Lietuvos Respublikos Seimo 2005 m. sausio 20 d. nutarimas Dėl Seimo nutarimo „Dėl nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“ priedo pakeitimo // Valstybės žinios, 2002, Nr. 56-2233.

³⁰ Vadapalas V. Tarptautinė teisė.-Vilnius: Eugrimas. 1998. P.371.

³¹ Nagrinėjant pasirinktą temą, svarbu išanalizuoti valstybingumo simbolio - valstybės sienų nustatymo teisinius aspektus. Todėl labai svarbus valstybės požymis yra apibrėžta teritorija, kuri ir išryškinama tekste.

³² Temos aktualumui pabrėžti tekste išryškintas vienas pagrindinių valstybės nacionalinio saugumo objektų – valstybės teritorijos vientisumas.

- aplinka ir kultūros paveldas;
- visuomenės sveikata.

Nacionalinis saugumas grindžiamas kertinėmis Lietuvos Respublikos Konstitucijos normomis, tiesiogiai reglamentuojančiomis nacionalinio saugumo klausimus, įstatymais bei tarptautinėmis sutartimis, Jungtinių Tautų Chartija, Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos dokumentais, Šiaurės Atlanto sutartimi, Žmogaus teisių apsaugos ir kitomis daugiašalėmis ir dvišalėmis tarptautinėmis sutartimis, įsigaliojusiomis Lietuvos Respublikai, taip pat visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis.

Vienas prioritetų, užtikrinant Šalies nacionalinį saugumą, yra patikima, Europos Sąjungos reikalavimus atitinkanti valstybės sienų apsauga ir kontrolė, ypatingą dėmesį skiriant išorės Europos Sąjungos sienos kontrolei ir apsaugai. Įstatymu nustatomi valstybės sienos ir pasienio teisiniai režimai, reglamentuojamas valstybės sienos apsaugos organizavimas. Siekiant užtikrinti Lietuvos valstybės ir išorės ES sienų apsaugą, būtina sąlyga - nustatytais terminais bei reikalavimais demarkuoti ir įteisinti valstybės sienas.

2. LIETUVOS RESPUBLIKOS IR KAIMYNINIŲ VALSTYBIŲ SIENŲ RAIDA IR BENDRA CHARAKTERISTIKA

2.1. Lietuvos Respublikos valstybės sienų raida ir jų charakteristika

Valstybės sienų tyrinėjimo teorija vadinama limologija (limas – senovės Romos pasienio įtvirtinimas) ir priskiriama vienai iš politinės geografijos kryptių. „Valstybės sienos gynybinės linijos... kuriamos XIII a. pirmoje pusėje – XIV a. pradžioje. Sąvoka terminos Letvinorum „lietuvių sienos“ Vokiečių ordino šaltiniuose pasirodo 1243 m.³³

Organizuotos Lietuvos valstybės sienų apsaugos istorija siekia karaliaus Mindaugo valdymo metus (1238 – 1263 m.). Nuo Lietuvos valstybės susiformavimo XIII a. iki TSRS okupacijos 1944 m., daug kartų keitėsi Lietuvos teritorijos plotas ir jos sienos. Lietuvos valstybės sienų kaita atsispindi 1 – 5 prieduose pateiktuose istoriniuose žemėlapiuose. Išanalizavus Lietuvos teritorijos ribų kitimą nuo valstybės susiformavimo, matyti, kad Lietuvos valstybė didžiausią teritoriją užėmė XV a., o mažiausią – 1939 m., nacistinei Vokietijai nuo Lietuvos atplėšus Klaipėdos kraštą. Ilgiausio laikotarpio Lietuvos valstybių sienų kaita (istorinė raida) atsispindi 1 priede esančiame žemėlapyje. Iš jo matyti, kaip keitėsi Lietuvos valstybių ribos nuo XIII a. iki dabartinės Lietuvos teritorijos ribų įteisinimo. XV a. pradžioje Lietuvos valstybė užėmė didžiausią teritoriją – valstybę sudarė Žemaitija, tikroji Lietuva, o didžiausią teritorijos dalį sudarė rusėnų

³³ Dubonis A. Lietuvos didžiojo kunigaikščio leičiai XIII – XVI a.: lietuvių ankstyvojo feodalizmo visuomenės tyrimas. Daktaro disertacijos tezės / Vadovas: prof., habil. dr. Edvardas Gudavičius. Vilnius, 1996. P. 16.

kunigaikštystės. 1422 m. rugsėjo 27 d. pasirašius Melno taikos sutartį, nustatyta vakarinė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės siena, išlikusi nepakitusi daugiau nei 500 metų. Pagal šią sutartį Klaipėdos kraštas iki 1923 metų priklausė vokiečių valstybėms. Abiejų Tautų Respublika (Żečpospolita), susikūrusi po Liublino unijos 1569 m., sudaryta iš Lenkijos karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, gyvavo iki 1795 m.³⁴ Tuo metu tai buvo viena didžiausių tiek pagal dydį, tiek ir pagal gyventojų skaičių valstybė Europoje. Rusijos imperijoje po Abiejų Tautų Respublikos padalijimų visą Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritoriją pasidalino galingosios imperijos – Užnemunė atiteko Prūsijos karalystei, o likusi dalis – Rusijos imperijai.

Besibaigiant I-ajam pasauliniam karui, kai susidarė galimybė sukurti nepriklausomą Lietuvos valstybę, buvo pradėtas svarstyti ir jos būsimų sienų klausimas. Lietuvos politikai 1918 m. vasario 16 d. paskelbė Lietuvos nepriklausomybės aktą, kuriuo taip pat atsiribojo nuo visų valstybinių ryšių su kitomis tautomis. 1920 m. liepos 12 d. taikos sutartimi su Tarybų Rusija buvo patvirtintos Lietuvos rytinės sienos. Lietuva atgavo savo etnografines ribas su sostine Vilniumi. Ilgai ir sudėtingai buvo nustatoma Lietuvos–Latvijos siena. Keletą kartų nepasisėkus susitarti, buvo nuspręsta sienų klausimą spręsti padedant tarptautinei Arbitražo komisijai. 1921 m. kovą siena tarp dviejų Pabaltijo valstybių buvo nustatyta. Ji daugiausia ėjo senosiomis Kauno ir Kuršo gubernijų sienomis, tik Lietuvai atiteko Palangos pajūris su Šventosios upės žiotimis. Be to, Lietuva išlaikė ir Mažeikius. Tuo tarpu Latvija gavo beveik visą Alūkštos apskritį. Vakaruose Lietuvos siena apie 21 kilometrą ėjo Baltijos jūros krantu. Tačiau neturėdama Klaipėdos ir Nemuno žiočių, Lietuva turėjo naudotis svetimais uostais. Nedaug tepasikeitė Lietuvos ir Vokietijos siena, nustatyta dar 1422 m. Melno taikos sutartimi. Nors Mažosios Lietuvos atstovai Versalio taikos konferencijoje prašė prijungti Mažąją Lietuvą prie Didžiosios, į tai nebuvo atsižvelgta. 1923-aisiais lietuviai užėmė Klaipėdos kraštą ir jau 1924-aisiais Tautų Sąjungai teko pripažinti jį lietuviams.³⁵

Lietuvos - Lenkijos demarkacijos linijos – linijos, 1919-1939 metais laikinai žymėjusios Lietuvos ir Lenkijos sieną, nustatinėtos Antantės atstovų, faktiškai Jungtinės Karalystės ir Prancūzijos su JAV pritarimu. Linijos nustatinėtos siekiant sutaikyti Lietuvą ir Lenkiją, sustabdyti karo veiksmus, suvienyti valstybes kovai prieš Tarybų Rusiją. Demarkacijos linijos nesukliudė Lenkijai prisijungti Vilniaus krašto. Pirmoji demarkacinė linija nustatyta 1919 m. birželio 18 dieną, liepos 27 dieną Lietuvos Vyriausybės prašymu nustatyta antroji. Pagal abu nutarimus, Lenkijai paliktas geležinkelis Varšuva-Daugpilis. 1920 metais po Raudonosios armijos užkariavimų ir Lietuvos-Tarybų Rusijos taikos sutarties (1920 m. liepos 12 d.) demarkacijos linijos faktiškai panaikintos, o 1920 m. spalio 7 d. Suvalkų sutartimi tarp Lietuvos ir Lenkijos nustatyta trečioji demarkacijos linija, pagal kurią Vilnius atiteko Lietuvai. 1920 metų spalio 9 dieną, generolui

³⁴ Lietuvos sienos // http://lt.wikipedia.org/wiki/Lietuvos_sienos; prisijungimo laikas: 2008-07-26.

³⁵ Lietuvos sienos // http://lt.wikipedia.org/wiki/Lietuvos_sienos; prisijungimo laikas: 2008-07-26.

Liucjanui Želigovskiui apėjus demarkacijos liniją, lenkai vėl perėmė Vilnių. Po šios netekties Lietuvos valstybei liko maždaug 55 tūkst. kvadratinių kilometrų teritorija, Laikinąją sostinę tapo Kaunas. Tarpininkaujant Tautų Sąjungai, lapkričio 29 dieną Kaune sudarytos paliaubos, kuriomis tarp Vilniaus krašto ir Lietuvos nustatyta neutralioji zona.³⁶ 1923 metų vasario 3 dieną Tautų Sąjunga zoną padalijo Lietuvai ir Lenkijai, o kovo 15 dieną Ambasadorių konferencijoje nutarta naujai susidariusią demarkacijos liniją laikyti valstybine siena. Nors Lietuva šios sienos nepripažino, ji egzistavo iki 1939 metų spalio 27 dienos.³⁷

Žingsnis į Lenkijos siekių įgyvendinimą – didvalstybės sukūrimą – buvo Vilniaus bei didelės Rytų Lietuvos ir Suvalkijos dalies užgrobigimas 1919 m. Tų metų gruodžio 8 d. Antantė nubrėžė rytinę Lenkijos sieną, vadinamąją *Curzono liniją*, Lenkijai palikdama lietuviškus Seinus ir Suvalkus, o Vilniaus klausimą paliko atvirą. Pagal 1920 m. liepos 12 d. taikos sutartį su Sovietine Rusija Lietuvai liko Vilnius, Trakai, Lyda, Gardinas, Seinai. Tačiau dar derybų metu didelę dalį Lietuvai pripažintų žemių užėmė lenkai. Anglijos spaudžiama, Lenkija sutiko grąžinti Vilnių Lietuvai ir atsitraukti už *Curzono linijos*. Šio miesto likimą turėjo spręsti regiono valstybių konferencija su Antante. Bet kol lenkai jėga trukdė lietuviams žygiuoti į Vilnių, jį liepos 14 d. užėmė Raudonoji armija (RA). Vis dėlto pavyko pasiekti, kad Tarybų Rusija pasitrauktų, ir rugpjūčio 27 d. Vilnių perėmė Lietuva. Tačiau Rusija kurstė įtampą prasidėjusiose derybose su Lenkija, komplikavo Lietuvos – Lenkijos – Rusijos sienų reikalus. 1939 m. kovą nacistinė Vokietija, grasindama karu, atplėšė nuo Lietuvos ir Klaipėdos kraštą, taip atimdama žymią dalį Lietuvos pramonės ir vienintelį uostą. Taigi, 1939-ųjų metų pradžioje Lietuvos Respublika turėjo mažiausią teritoriją per visą savo valstybingumo istoriją – vos 52 tūkst. kvadratinių kilometrų teritoriją.³⁸

Lietuvos valstybės sienų kaita (istorinė raida) 1939 m. – 1944 m. pavaizduota 5 priede esančioje schemoje. Deja, Lietuvos teritorija ir jos ribos buvo vis mažinamos kaimyninių valstybių: Baltarusijos, Lenkijos bei Vokietijos naudai.

Lietuva Sovietų Sąjungoje (1940-1990). 1939 m. rugsėjo 1 d. prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, nacistinė Vokietija užėmė Vakarų Lenkiją, o Rytų Lenkiją su Vilniumi ir jo kraštu – SSRS. Ultimatyviai pareikalavusi įsileisti į šalį sovietų įgulas, SSRS už tai grąžino Lietuvai dalį Vilniaus krašto. Iš 32 000 kvadratinių kilometrų buvo grąžinti 6800 kvadratinių kilometrų su 490 tūkst. gyventojų, Lietuvos sostinė Vilniumi, Trakais, Eišiškėmis, Šalčininkais ir siauru Vilniaus-Švenčionėlių-Turmanto geležinkelio ruožu. Tokiu būdu Lietuvos teritorija padidėjo iki 59 000 kvadratinių kilometrų. 1940 m. rugpjūčio 3 d. SSRS Aukščiausiosios Tarybos sesijos metu

³⁶ Lietuvos sienos // http://lt.wikipedia.org/wiki/Lietuvos_sienos; prisijungimo laikas: 2008-07-26.

³⁷ Ten pat.

³⁸ Ten pat.

Lietuva buvo įtraukta į SSRS sudėtį. Tos pat sesijos metu sukurtai LSSR buvo perleista dalis Baltarusijos SSR teritorijų: Švenčionių sritis, Vidžių, Rodūnios, Adutiškio, Ostrolenkos, Varenavo apylinkės, kur lietuviai sudarė gyventojų daugumą. Lietuvai atiteko vakarinė Drūkšių ežero dalis, Gaidė, Rimšė, Tverečius, Vosiūnai, Adutiškis, Kirtimai, Lavoriškės, Šumskas, Medininkai, Tabariškės, Šalčininkai, Butrimonys, Eišiškės, Dubo ežeras ir kitos vietovės. Su visomis šiomis teritorijomis Lietuvos plotas pasiekė 62 349 kvadratinis kilometrus. 1941-ųjų birželį, prasidėjus Vokietijos-Sovietų Sąjungos karui ir Lietuvą okupavus vokiečiams, pasikeitė ir Lietuvos rytinės sienos. Vokiečių Lietuva buvo pavadinta Lietuvos generaline sritimi, prie kurios jie prijungė Gardiną, Ašmeną, Svyrius, Breslaują. Jos plotas tuomet siekė 67 200 kvadratinių kilometrų. Antrojo pasaulinio karo pabaigoje vėl okupavusi Lietuvą, SSSR atėmė iš jos Ašmenos ir Svyriaus sritis bei atstatė 1940 m. pabaigos rytines sritis. Lietuvai buvo paliktas Klaipėdos kraštas, tad nuo 1945-ųjų metų Lietuva turi 65 200 kvadratinių kilometrų teritoriją.³⁹

Lietuvos sienų nuo 1918 m. kaita:

- 1920 m. – Po Želigovskio invazijos Vilniaus kraštas okupuojamas Lenkijos. Lietuva to nepripažįsta.
- 1921 m. – Lietuvos-Latvijos teritorijų mainai, Lietuvai perduodama Palanga, Latvijai – Aknysta ir . Abi šalys atsisako pretenzijų į kitus viena kitos plotus.
- 1923 m. – Po Lietuvos remto perversmo Klaipėdos kraštas prijungiamas prie Lietuvos autonomijos teisėmis.
- 1938 m. – Po Lenkijos ultimatumo Lietuva atnaujina su ja diplomatinis santykius, taip pripažindama lenkams Vilniaus kraštą.
- 1939 m. – Po Vokietijos ultimatumo Klaipėdos Kraštas perduodamas Vokietijai.
- 1939 m. – Pagal sutartį su Rusija mainais už karinių įgulų įvedimą į Lietuvą, Lietuvai atiduodamas penktadalis Vilniaus krašto
- 1940 m. – Lietuvą okupuoja TSRS, įsteigiama Lietuvos TSR, buvusios Lietuvos teritorijoje ir dar prijungiama šiek tiek žemių iš Vilniaus Krašto (Švenčionys, Druskininkai)
- 1941 m. – Lietuvą užima Vokietija, atskiriami Druskininkai, prijungiama daugiau Vilniaus krašto (Lentupis, Ašmena, Svyriai)
- 1944-45 m. – Lietuvą vėl okupuoja TSRS, atkuriamas Lietuvos TSR. Atjungiamos vokiečių duotos žemės (Lentupis, Ašmena, Svyriai), jos atiduodamos Baltarusijos TSR. Vėl prijungiami Druskininkai, taip pat – Klaipėdos kraštas.
- 1990 m. – Atkuriamas Lietuvos nepriklausomybė pagal 1944 Lietuvos TSR sienas.

³⁹ Lietuvos sienos // http://lt.wikipedia.org/wiki/Lietuvos_sienos; prisijungimo laikas: 2008-07-26.

- 2003-2004 m. – teritorijų mainai su Rusija, Lietuva perima vakarinę Vištyčio kaimo dalį, o rusams atitenka toks pats plotas kitur. Rusijos Dūma ratifikuoja valstybių sienos sutartį.⁴⁰

Lietuvos Respublikos sienų ir plotų raida atkūrus nepriklausomybę 1990 m. Paskelbus Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo aktą, 1990 m. kovo 15 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės sienos kontrolės postų įsiteigimo“. 1990 m. kovo 20 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba savo nutarimu „Dėl Lietuvos valstybės sienos ženklavimo“ Ministrų Tarybai pavedė pradėti Lietuvos valstybės parengiamuosius sienos ženklavimo darbus.⁴¹ Pagal esamą laikotarpiu veikiančio Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymo nuostatas, valstybės siena – tai linija ir šia linija einantis vertikalus paviršius, apibrėžiantis valstybės teritorijos ribas sausumoje, žemės gelmėse, oro erdvėje, vidaus vandenyse, teritorinėje jūroje ir jos gelmėse⁴². Valstybės sienos paprastai yra nustatomos gretimų valstybių tarptautinėmis sutartimis. Valstybės sienos ribos aprašomos, nubraižomos žemėlapiuose (delimituojamos) ir paženklinamos vietoje (demarkuojamos): sausumoje - pasienio stulpais, pasienio vandenyse – vandens plūdurais. Valstybės sienos ženklavimo tvarka, valstybės sienos ženklų tipai ir forma nustatomi tarptautiniais susitarimais ir nacionaliniais teisės aktais. Jūrų valstybės siena eina išorine teritorinių vandenių (paprastai 3 - 12 jūrmylių pločio) riba. Nustatant valstybės sienas, atsižvelgiama į vietos ypatumus (kalnagūbrius, upes ir pan.). Valstybės sienos, išvestos pagal reljefo ypatumus, vadinamos orografinėmis; išvestos pagal dienovidinius arba lygiagretes (pvz. tarp Libijos ir Egipto, Egipto ir Sudano) – astronominėmis; išvestos tiesiomis linijomis tarp dviejų taškų (pvz. tarp Libijos ir Čado, Alžyro ir Malio) – geometrinėmis.⁴³

Valstybės vidaus įstatymais ir tarptautiniais susitarimais nustatomas pasienio teisinis režimas, incidentų sureguliuavimo tvarka, sienos kirtimo (pervažiavimo) tvarka, pasienio upių, ežerų ir kitų pasienio vandenių naudojimo tvarka. 1990 m. spalį Lietuvos teritorija buvo suskirstyta į septynias zonas (vėliau – į aštuonias), kuriose turėjo būti išdėstyti ekonominės apsaugos kontrolės postai. Nuo 1990 m. lapkričio 19 d. Lietuvos pasieniečiai pradėjo darbą visuose 64 pasienio postuose.

Lietuvos valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo darbai buvo pradėti tik 1993 m. Tų pačių metų kovo 4 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino pasienio ženklą, kuriuo ženklinama Lietuvos Respublikos valstybės siena. Siekta, jog šis ženklas – jo dydis, forma ir vizualiniai elementai – atitiktų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Pirmosios Lietuvos

⁴⁰ Lietuvos sienos // http://lt.wikipedia.org/wiki/Lietuvos_sienos; prisijungimo laikas: 2008-07-26.

⁴¹ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. kovo 20 d. nutarimas Nr. I-49 “Dėl Lietuvos valstybės sienos ženklavimo // Valstybės žinios. 1990-04-10, Nr. 10-295.

⁴² Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 42-1192.

⁴³ Valstybės siena // http://lt.wikipedia.org/wiki/Valstyb%C4%97s_siena; prisijungimo laikas: 2008-07-26.

Respublikos sienų žymėjimo tradicijas. Pats pasienio ženklas – gelžbetoninis stačiakampis stulpas, nudažytas valstybinės vėliavos spalvomis, turi numerį, valstybės herbo ženklą.⁴⁴ 1993 m. kovo 25 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė nutarimą Nr. 198 „Dėl valstybinės komisijos Lietuvos Respublikos valstybės sienai delimituoti ir demarkuoti bei ekonominei zonai Baltijos jūroje nustatyti sudarymo“.⁴⁵ Komisijai Vyriausybė suteikė įgaliojimus derėtis dėl valstybės sienos delimitavimo ir ekonominės zonos Baltijos jūroje nustatymo su Baltarusija, Latvija, Lenkija, Rusija, Švedija.

1993 m. birželio 29 d. Biržuose buvo pasirašyta Lietuvos ir Latvijos sutartis dėl valstybės sienos atstatymo tarp Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos⁴⁶ (sutartis įsigaliojo 1995 m. liepos 5 d.), kuria buvo atkurta 1940 m. birželio 15 d. nustatyta valstybės siena tarp Latvijos ir Lietuvos, remiantis 1921 m. gegužės „Konvencija nustatyti sienoms tarp Lietuvos ir Latvijos...“ Toje sienos dalyje, kuri nebuvo nustatyta minėtos konvencijos, nuspręsta nustatyti sieną pagal administracinę ribą, buvusią tarp Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos 1991 m. rugsėjo 17 d. Valstybės sienos redemarkavimo darbus susitariančios šalys pasidalino pusiau. Lauko darbai buvo pradėti 1993 m. ir baigti 1999 m. pabaigoje, kai Latvija paženklino paskutinį valstybės sienos ruožą Pasvalio rajone. Tačiau siena Baltijos jūroje, ekonominės zonos ir kontinentinio šelfo ribos buvo nustatytos tik po ilgų derybų, 1999 m. liepos 9 d. Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutartimi dėl teritorinės jūros, ekonominės zonos ir kontinentinio šelfo atribojimo.⁴⁷ Tačiau iki šiol Latvijos Respublikos parlamentas neratifikavo minėtos sutarties. Iš viso Lietuvos ir Latvijos valstybių sienos ilgis kartu su jūros siena, kuri sudaro 22 km, yra 610 km.

Lietuvos ir Baltarusijos sienos linija buvo apibrėžta 1995 m. vasario 6 d. Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutartimi dėl Lietuvos ir Baltarusijos valstybės sienos⁴⁸, kurią Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo 1996 m. balandžio 23 d., sutartis įsigaliojo 1996 m. balandžio 26 d. Tais pačiais metais buvo pradėti ir demarkavimo darbai. Mišri demarkavimo komisija nustatė sienos padėtį vietovėje ir paženklino valstybės sienos ženklais (demarkavo). Valstybės sienos demarkavimo darbai buvo baigti 2006 m., Lietuvos ir Baltarusijos valstybių sienos demarkavimo baigiamasis protokolas pasirašytas 2007 m. vasario 20 d., o 2008 m. birželio 19 d.

⁴⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 4 d. nutarimas Nr. 136 „Dėl pasienio ženklo, kuriuo vietovėse žymima Lietuvos Respublikos valstybės siena, patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1993, Nr. 9-223.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 25 d. nutarimas Nr. 198 „Dėl valstybinės komisijos Lietuvos Respublikos valstybės sienai delimituoti ir demarkuoti bei ekonominei zonai Baltijos jūroje nustatyti sudarymo“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 94-2937.

⁴⁶ Lietuvos ir Latvijos sutartis dėl valstybės sienos atstatymo tarp Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos // Valstybės žinios. 1995-12-08, Nr. 100-2229.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos valstybės sienos redemarkavimo dokumentacija. Vilnius, 2000.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutartis dėl Lietuvos ir Baltarusijos valstybės sienos // Valstybės žinios. 1996-05-10, Nr. 43-1049.

Lietuva ir Baltarusija apsikeitė notomis dėl demarkavimo dokumentų įsigaliojimo. Po valstybės sienos demarkavimo, galutinis oficialus bendras valstybės sienos ilgis yra 678,8 km.⁴⁹

Lietuvos ir Lenkijos sienos ilgis iki 2000 metų buvo fiksuota 103 kilometrai. Tai buvusi Sovietų Sąjungos ir Lenkijos siena, kuri buvo tinkamai pažymėta, įrengta elektrosignalizacinė sistema. 1994 m. balandžio 26 d. buvo pasirašyta Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo sutartis⁵⁰ (sutartis įsigaliojo 1994 m. lapkričio 26 d.), kuria nurodyta, jog susitariančios šalys pripažįsta tarp jų teritorijų pažymėtą sieną. 1996-ųjų kovo 5 d. sudaryta Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos sutartis dėl bendros valstybės sienos, su ja susijusių teisinių santykių, taip pat dėl bendradarbiavimo ir abipusės pagalbos šioje srityje⁵¹ (sutartis įsigaliojo 1998 m. gruodžio 23 d.), apibrėžusi valstybės sienos padėtį, jos žymėjimą ir priežiūrą. Lietuvos – Lenkijos Sienos komisija 2000 – 2002 metais atliko Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos valstybių sienos inventorizaciją (valstybės sienos linijos padėties patikrinimą) ir parengė naują sienos dokumentaciją, pagal kurią bendras Lietuvos ir Lenkijos valstybių sienos ilgis yra 104,3 kilometrai.⁵²

Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos valstybių siena sausumoje, Kuršių mariose, Baltijos jūroje bei kituose pasienio vandenyse buvo apibrėžta Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartimi dėl Lietuvos ir Rusijos valstybės sienos⁵³, o išskirtinės ekonominės zonos ir kontinentinio šelfo atribojimas Baltijos jūroje - Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartimi dėl išskirtinės ekonominės zonos ir kontinentinio šelfo atribojimo Baltijos jūroje⁵⁴. Minėtos sutartys buvo pasirašytos 1997 m. spalio 24 d., Maskvoje, jas Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo 1999 m. spalio 19 d., sutartys įsigaliojo 2003 m. rugpjūčio 12 d. Lietuvos ir Rusijos Federacijos (Kaliningrado srities) sienos ilgis kartu su jūros siena ir Kuršių mariomis yra 294 kilometrai. Iš jų sausumos siena sudaro 272 kilometrus. 2006 m. buvo sudaryta Bendra komisija Lietuvos ir Rusijos Federacijos valstybių sienai demarkuoti. Dabartiniu metu vykdomi valstybės sienos su Rusijos Federacija demarkavimo paruošiamieji darbai: rengiamos reikalingos instrukcijos, atskirų sienos atkarpų ženklų išdėstymo projektai.

Bendras Lietuvos Respublikos valstybės sienos ilgis yra 1762,4 km., iš jų – 119,6 km. teritorinėje jūroje. 1070,6 km. arba per 60 procentų viso Lietuvos valstybės sienos ilgio yra išorės Europos Sąjungos siena. Lietuvos Respublikos valstybės sienos charakteristika pateikta 6 priede.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienos demarkavimo dokumentacija. Minskas, 2007.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo sutartis // Valstybės žinios. 1994-12-16, Nr. 97-1907.

⁵¹ Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos Sutartis Dėl bendros valstybės sienos, su ja susijusių teisinių santykių, taip pat dėl bendradarbiavimo ir abipusės pagalbos šioje srityje // Valstybės žinios. 1998-12-02, Nr. 105-2902.

⁵² Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos valstybės sienos inventorizavimo dokumentacija. Varšuva, 2002.

⁵³ Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos Sutartis Dėl Lietuvos ir Rusijos valstybės sienos // Valstybės žinios. 1999-11-25, Nr. 100-2891.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos Sutartis Dėl išskirtinės ekonominės zonos ir kontinentinio šelfo atribojimo Baltijos jūroje // Valstybės žinios. 1999-11-25, Nr. 100-2892.

Išanalizavus Lietuvos valstybės sienų istorinę raidą, galima teigti, kad:

- *valstybės sienos buvo nuolat saugomos ir ginamos, neteisėtai atimtų teritorijų sugražinimas buvo įtvirtintas kaip valstybės prievolė;*
- *valstybės sienos buvo aprašomos (delimituojamos) ir įtvirtinamos taikos sutartimis su gretimomis valstybėmis;*
- *valstybės teritorijų, kurių sienos buvo ginamos jėgos pagalba, atribojimas buvo kaip neišvengiama pasekmė.*

2.2. Kaimyninių valstybių sienų charakteristika

Lietuvos Respublika ribojasi su keturiomis valstybėmis:

Latvijos Respublika – šiaurėje;

Baltarusijos Respublika – rytuose;

Lenkijos Respublika – pietvakariuose;

Rusijos Federacijos Kaliningrado sritimi bei Baltijos jūra – vakaruose.

Kaimyninių valstybių sienų ribos atvaizduotos 7 priede pateiktoje schemeje.

Baltarusijos Respublika. Nuo X a. pab. beveik visa dabartinės Baltarusijos teritorija buvo Kijevo Rusios dalis; XI-XIII a. dėl šios teritorijos varžėsi stiprios Volynės, Turovo, Polocko, Smolensko, Černigovo ir Lietuvos kunigaikštystės. Nuo XII a. pab. dabartinės Baltarusijos centrinė dalis (su Minsku), o 1320-1772 m. – jau beveik visa dabartinė Baltarusija buvo LDK sudėtyje. Po Abiejų Tautų Respublikos padalijimų dabartinė Baltarusijos teritorija atiteko Rusijai. 1918 m. kovą nepriklausoma valstybe tapusią Baltarusiją iki 1919 m. vasaros okupavo, o 1921 m. pavasarį galutinai pasidalijo Tarybų Rusija ir Lenkija. 1941-1944 m. visa Baltarusija buvo okupuota nacių Vokietijos. Vėliau ją okupavo sovietai. Nuo 1991 m. Baltarusija yra nepriklausoma valstybė ir Nepriklausomų valstybių sandraugos narė.⁵⁵

Kaimyninė valstybė – Baltarusijos Respublika valstybės sienų teisinį statusą įgavo 1993 m. birželio 11 d. patvirtintu Baltarusijos Respublikos Vyriausybės nutarimu. Šiame Vyriausybės nutarime buvo įtvirtinta nuostata, kad valstybės sienų teisinis statusas galioja iki Baltarusijos Respublikos valstybės sienos sutarčių patvirtinimo su Rusijos Federacija, Ukraina, Lietuvos Respublika ir Latvijos Respublika. Nepriklausomybės ir valstybės sienų apsaugos užtikrinimas yra

⁵⁵ Baltarusija // <http://lt.wikipedia.org/wiki/Baltarusija>; prisijungimo laikas: 2008-07-26.

viena svarbiausių Baltarusijos Respublikos valstybės funkcijų.⁵⁶ Bendras Baltarusijos Respublikos valstybės sienos ilgis yra 3541 km., o bendras saugomos valstybės sienos ilgis – 2302 km.⁵⁷

Dabartiniu laikmečiu Baltarusijos Respublika turi keturis valstybės sienos tipus:

1. Baltarusijos Respublikos valstybės sienos atkarpa, sutampanti su buvusios Tarybų sąjungos siena. Vakaruose ši valstybės sienos atkarpa ribojasi su Lenkijos Respublika.

Bendras Baltarusijos Respublikos valstybės sienos su Lenkijos Respublika ilgis yra 398 km.

2. Baltarusijos Respublikos valstybės sienos atkarpa, besiribojanti su buvusios Tarybų Sąjungos respublikomis, neesančiomis NVS (Nepriklausomų valstybių sandrauga) narėmis. Ši valstybės sienos atkarpa ribojasi su Lietuvos Respublika ir su Latvijos Respublika. Bendras minėtos valstybės sienos atkarpos ilgis – 820 km, iš jų su Lietuvos Respublika – 678,8 km.

3. Baltarusijos Respublikos valstybės sienos atkarpa, besiribojanti su Ukraina, kuri yra NVS narė.

Bendras Baltarusijos valstybės sienos su Ukraina ilgis yra 1084 km.

4. Baltarusijos Respublikos valstybės sienos atkarpa, besiribojanti su Sąjungine valstybe (t.y. su Rusijos Federacija).

Bendras Baltarusijos Respublikos valstybės sienos su Rusijos Federacija ilgis yra 1239 km.⁵⁸

Baltarusijos Respublikos valstybės sienų padėtis su kaimyninėmis valstybėmis reglamentuota (nustatyta) tarptautinėmis sienos sutartimis. Jos įgyvendinamos demarkuojant ir redemarkuojant valstybės sienas su kaimyninėmis šalimis.⁵⁹ Baltarusijos Respublikos valstybės siena su Lietuvos Respublika demarkuota pirmoji ir yra juridškai įteisinta. Baltarusija baigia demarkuoti valstybės sieną su Latvijos Respublika. Vykdo valstybės sienos su Lenkijos Respublika redemarkavimo darbus, taip pat atlieka valstybės sienos su Rusijos Federacija ir su Ukraina demarkavimo paruošiamuosius darbus.

Latvijos Respublika. Pabaltijyje esanti kaimynė Latvijos Respublika – valstybė Europos šiaurės rytuose. Latvijos Respublika yra viena iš Baltijos šalių kartu su Estijos Respublika ir Lietuvos Respublika, kurios yra jos kaimynės iš šiaurės ir iš pietų. Rytuose Latvijos Respublika ribojasi su Rusijos Federacija ir Baltarusijos Respublika. Šiaurės vakaruose krantus skalauja sekli Baltijos jūros Rygos įlanka.

⁵⁶ Павловский А.А.Комментарий к Закону «О государственной границе Республики Беларусь». Минск, 2003. Р. 8.

⁵⁷ Павловский А.А.Комментарий к Закону «О государственной границе Республики Беларусь». Минск, 2003. Р. 8.

⁵⁸ Павловский А.А.Комментарий к Закону «О государственной границе Республики Беларусь». Минск, 2003. Р. 8-9.

⁵⁹ Павловский А.А.Комментарий к Закону «О государственной границе Республики Беларусь». Минск, 2003. Р. 9.

Dabartinė Latvijos teritorija XIII a. pateko į penkių feodalinių valstybių, sudariusių Livonijos konferenciją, sudėtį. XVI a. viduryje (1561 m.) Latvijos Vidžemė ir Latgala buvo prijungtos prie LDK, o etnografinis Kuršas, Žiemgala ir Sėla sujungti į Kuršo kunigaikštystę (sostinė Mintauja, dabar Jelgava), kuri buvo LDK (nuo 1569 m. – Abiejų Tautų Respublikos) vasalė. 1629 m. Vidžemė su Ryga atiteko Švedijai, o 1721 m. – Rusijai. 1772 m. prie Rusijos imperijos prijungiama Latgala, 1795 m. – Kuršo kunigaikštystė. Latvija 1918 m. lapkričio 18 d. paskelbė savo nepriklausomybę. Pirmasis nepriklausomybės laikotarpis baigėsi 1940 m. birželio 17 d. 1990 m. gegužės 4 d. buvo atkurta Latvijos Respublikos nepriklausomybė.⁶⁰

Bendras Latvijos Respublikos sausumos sienų ilgis yra 1338 km., Jūros sienos ilgis – 498 km.⁶¹

Latvijos Respublikos Ministrų Tarybos 1993 m. liepos 9d. sprendimu buvo pradėti valstybės sienos su Lietuvos Respublika redemkavimo darbai. Šie darbai buvo baigti 2000 m. Pabaltijo valstybės Latvija ir Lietuva pirmosios atstatė ir įteisino savo bendrą sieną. Tais pačiais metais buvo redemkuota Latvijos Respublikos ir Estijos Respublikos valstybių siena. Latvija baigia demarkuoti valstybės sieną su Baltarusijos Respublika. Ruošiasi valstybės sienos su Rusijos Federacija demarkavimo darbams.⁶²

Lenkijos Respublika. Lenkijos valstybė pradėjo formuotis X a., o jos „aukso amžiumi“ laikomi XV-XVI amžiai, kai Lenkiją valdė Jogailaičių dinastija. Nuo 1569 m. Lenkija kartu su Lietuva sudarė konfederacinę valstybę – Abiejų Tautų Respubliką. XVIII a. pradžioje karų (su Ukrainos kazokais, Turkija, Švedija, Rusija bei Brandenburgo valstybe) nualinta ir efektyvios centrinės valdžios neturinti respublika pateko carinės Rusijos įtakon.⁶³ XVIII a. 7 dešimtmetyje pradėtą valstybės reformų procesą stabdė, o galiausiai ir nutraukė trys Abiejų Tautų Respublikos padalinimai (1772, 1793 ir 1795 m.), po kurių etninės Lenkijos teritorija virto Prūsijos ir Austrijos dalimis. Nuo 1815 m. didžioji Lenkijos dalis priklausė Rusijai, buvo sudaryta vasalinė Lenkijos Kongreso karalystė. I pasaulinio karo metu Lenkiją buvo okupavusios Vokietija ir Austrija-Vengrija. 1918 m. lapkričio 11 d. Lenkija atgavo nepriklausomybę. Per karus su Vakarų Ukraina, Sovietų Rusija ir Lietuva (1919-1920 m.) Lenkija žymiai išplėtė savo teritoriją, užimdama ir aneksuodama Vakarų Ukrainą, Vakarų Baltarusiją ir Vilniaus kraštą. 1939 m. rugsėjo 1 d. Lenkiją užpuolė hitlerinė Vokietija, o rugsėjo 17 d. prie jos prisijungė ir Sovietų Sąjunga. Netrukus šios dvi valstybės pasidalino buvusios Lenkijos teritoriją. Po karo TSRS pasiliko beveik visas 1939 m. aneksuotas buvusias Lenkijos teritorijas, už kurias 1945 m. Lenkijai perdavė nemažą buvusios

⁶⁰ Latvija // <http://lt.wikipedia.org/wiki/Latvija>; prisijungimo laikas: 2008-07-27.

⁶¹ Pagal valstybės sienos demarkavimo dokumentaciją Latvijos Respublikos valstybės sienos su Baltarusijos Respublika ilgis yra 161 km., su Estijos Respublika – 343 km., su Lietuvos Respublika – 610 km (iš jų 22 km - jūroje), su Rusijos Federacija – 246 km.

⁶² Latvija // <http://lt.wikipedia.org/wiki/Latvija>; prisijungimo laikas: 2008-07-27.

⁶³ Lenkija // <http://lt.wikipedia.org/wiki/Lenkija>; prisijungimo laikas: 2008-07-27.

Vokietijos dalį (Sileziją, Rytų Pomeraniją, pietinę Rytprūsių dalį ir kt.). TSRS ginkluotųjų pajėgų jau 1944-1945 m. okupuota, 1952 m. Lenkija buvo oficialiai paskelbta „liaudies respublika“, o 1955 m. ji tapo ir karinės Varšuvos sutarties organizacijos nare. Lenkija yra Centinės Europos valstybė, besiribojanti su Vokietija, Čekija, Slovakija, Ukraina, Baltarusija, Rusija ir Lietuva.⁶⁴

Bendras Lenkijos Respublikos valstybės sienos ilgis yra 3511 km, jūros sienos ilgis yra 440 km.⁶⁵

Lenkijos Respublika pirmiausia su Lietuvos Respublika inventorizavo bendrą sienos liniją ir parengė naują sienos dokumentaciją. Demarkuojamos valstybės sienos su Čekija ir su Slovakija. Ruošiamasi pradėti valstybės sienos su Baltarusijos Respublika demarkavimo darbus.

Rusijos Federacija. Pirmoji didelė slavų valstybė regione buvo Kijevo Rusia, susikūrusi apie 850 m. Ši valstybė išsiplėtė apimdama visas rytų slavų žemes, tačiau XII a. suskilo į dalines kunigaikštystes. Susiformavo trys pagrindiniai centrai: Vladimiras, Volynė ir Novgorodas. XIV amžiuje sustiprėjo Maskvos kunigaikštystė. Ivanas IV Rūstusis (1533–1584) tapo pirmuoju Rusijos caru, o kunigaikštystė prisijungė Kazanės ir Astrachanės chanatus bei retai gyvenamą Sibirą. Naująją Rusijos imperiją nuo 1613 m. valdė Romanovų dinastija. Imperatorienės Jekaterinos valdymo laikais (1767-1796 m.), prie Rusijos prijungta ir didžioji dalis Lietuvos bei kitos padalintos Abiejų Tautų Respublikos teritorijos. 1924 m. Rusija pateko į susikūrusią naują valstybę - Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungą. XX a. devintame dešimtmetyje žlugus Tarybų Sąjungai, valstybė skilo į 15 nepriklausomų valstybių, iš kurių Rusijos Federacija didžiausia.

Rusija ribojasi su (iš vakarų į rytus): Norvegija, Suomija, Estija, Latvija, Baltarusija, Lietuva, Lenkija, Ukraina, Gruzija, Azerbaidžanu, Kazachstanu, Kinija, Mongolija ir Šiaurės Korėja. Kaliningrado sritis – labiausiai į vakarus nutolusi Rusijos Federacijos dalis, Šiaurės Vakarų Federalinėje apygardoje, kuri nesusisiekia su pagrindine šalies teritorija. Kaliningrado sritis sudaryta 1946 m. balandžio 7 d. Atstumas iš šiaurės į pietus – 108 km, iš vakarų į rytus – 205 km. Pietuose Kaliningrado sritis ribojasi su Lenkija, šiaurėje ir rytuose – su Lietuva. Vakaruose Kaliningrado sritį skalauja Baltijos jūra.⁶⁶

Rusijos Federacijos Vyriausybė 2005 m. spalio 24 d. nutarimu patvirtino komisijos valstybės sienai su Lietuvos Respublika demarkuoti sudėtį, taip buvo duotas startas demarkavimo proceso pradžiai. Vyksta Rusijos Federacijos valstybės sienos su Lietuvos Respublika demarkavimo komisijų posėdžiai, atliekami paruošiamieji darbai (rengiamos reikalingos instrukcijos bei kiti teisiniai dokumentai). Demarkuojama valstybės siena su Kazachstanu. Šiais metais pagaliau buvo

⁶⁴ Lenkija // <http://lt.wikipedia.org/wiki/Lenkija>; prisijungimo laikas: 2008-07-27.

⁶⁵ Iš jų: valstybės siena su Vokietija yra 489 km (t.sk. 22,2 km – teritorinėje jūroje), su Čekija – 796 km, su Slovakija – 541 km, su Ukraina – 535 km, su Baltarusija – 418 km, su Rusijos Federacija – 232 km (t. sk. 22,2 km – teritorinėje jūroje), su Lietuva – 104 km ilgio. http://www.strazgraniczna.pl/wps/portal/tresc?WCM_CONTEXT=pl/serwis-sg/polskie_formacje_graniczne/granice_rp/, prisijungimo laikas: 2008-07-28.

⁶⁶ Rusija // <http://lt.wikipedia.org/wiki/Rusija>; prisijungimo laikas: 2008-07-27.

baigta šimtmečius trukęs Rusijos Federacijos ir Kinijos valstybių sienos demarkavimo procesas. 1689 m. buvo pasirašyta pirmoji sutartis dėl sienos linijos tarp Rusijos Federacijos ir Kinijos nustatymo, o galutinai buvo įteisinta valstybių siena tik 2008 m.⁶⁷

Apžvelgus kaimyninių valstybių istorinę sienų raidą, pažymėtina, kad nuo seno sienos apibrėždavo teritoriją, kurią valdovas saugojo ir plėtė. Atsiradus valstybėms, teritorijų, kurių sienos buvo ginamos jėgos pagalba, atribojimas buvo kaip neišvengiama pasekmė. Skirtingai apribotam tarptautinės teisės šiuolaikiniam pasauliui, sienos nebuvo aiškios ir apibrėžtos, jos dažnai buvo peržiūrimos priklausomai nuo karinių veiksmų rezultatų.

2.3. Europos Sąjungos valstybių sienų charakteristika ir demarkavimo ypatumai

Lietuva yra viena iš Europos Sąjungos (ES - dvidešimt septynių valstybių ekonominė bei politinė bendrija) valstybių, turinčių ES išorės sieną su Baltarusijos Respublika, Rusijos Federacija bei Baltijos jūroje. Bendras Lietuvos Respublikos valstybės išorės sienos ilgis yra 1070,6 km, iš to skaičiaus su Baltarusijos Respublika – 678,8 km, su Rusijos Federacija – 294,4 km, teritorinėje jūroje - 119,6 km.⁶⁸ Lietuvos Respublikos (ES išorės) valstybės sienos schema (charakteristika) pateikta 8 priede.

Lietuvai įsijungus į Šengeno erdvę (Šengeno erdvė ypatinga tuo, kad jos išorinės sienos yra akylai saugomos, o kontrolės prie vidinių sienų nėra. Šengeno erdvėje žmonės gali keliauti iš vienos valstybės į kitą. Šengenas – tai laisvė keliauti ir jaustis saugiai) susidarė galimybė šalies piliečiams laisviau ir saugiau keliauti, nes Europos valstybės susitarė panaikinti pasienio kontrolę prie vidinių sienų. Tačiau Šengeno erdvės narės nusprendė koordinuoti bendrus veiksmus prie išorinių sienų. Lietuvos valstybei atsirado didžiulė atsakomybė, - saugoti beveik penktadalį Europos Sąjungos išorinės sausumos sienos. Taip pat, kiekviena Šengeno erdvės narė turi teisę, pagal atitinkamas nuostatas, trumpam laikotarpiui nacionalinio saugumo interesais vėl pradėti vykdyti pasienio kontrolę prie savo vidinių sienų. Lietuvos Respublikos valstybės sienos apsaugos teritorinis suskirstymas atvaizduotas 9 priede, o sienos apsaugos organizavimas – 10 priede.

Užtikrinti patikimą ir Europos Sąjungos reikalavimus atitinkantį išorės sienų apsaugos lygį yra vienas prioritetinių Valstybės sienos apsaugos tarnybos tikslų. Siekiant įgyvendinti šiuos tikslus, būtina, kad valstybių sienos būtų demarkuotos (nustatytos) ir juridiskai įteisintos.

Valstybės siena tarp Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos yra išorės ES sienos dalis, todėl jos demarkavimas yra itin svarbus valstybės uždavinys, siekiant įgyvendinti pagrindinius Lietuvos ir Europos Sąjungos teisės aktų reikalavimus bei tinkamai taikyti išorės

⁶⁷ Киреев Г.В. «Россия – Китай. Неизвестные страницы пограничных переговоров». Москва, 2006.

⁶⁸ <http://www.pasienis.lt/lit/lietuvos-respublikos-valstybes-siena/92>.

sienos teisinį režimą. Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos valstybių sienos ilgis kartu su jūros siena ir Kuršių mariomis sudaro 294,4 km, iš jų sausumos siena užima 272,2 km. Lietuva ir Rusija, įgyvendindamos sutartį dėl Lietuvos ir Rusijos valstybės sienos, 2006 m. sudarė Bendrą komisiją valstybės sienai demarkuoti, kuri atlieka valstybės sienos demarkavimo paruošiamuosius darbus. Tačiau šis procesas vyksta lėtai, ne taip, kaip norėtų Lietuva bei kitos ES valstybės narės.

Lietuvos Respublika pirmoji iš Europos Sąjungos narių demarkavo ir juridškai įteisino 678,8 km. ilgio išorės ES sieną su Baltarusijos Respublika. Išorės ES sieną su Baltarusijos Respublika baigia demarkuoti Latvijos Respublika ir Lenkijos Respublika.

2007 m. gruodžio 21 d. Čekija, Estija, Latvija, Lenkija, Lietuva, Malta, Slovakija, Slovėnija ir Vengrija prisijungė prie Šengeno erdvės. Tarp šių šalių ir 15 dabartinių valstybių narių panaikinta vidaus sausumos ir jūros sienų kontrolė. Tai akivaizdi idealaus laisvo asmenų judėjimo išraiška – po naujausio plėtros etapo laisvo judėjimo zonos išorės sausumos siena pailgėjo 4 278 kilometrais.⁶⁹

Šengeno erdvės narių – Europos Sąjungos valstybių sausumos išorės sienų ilgiai pateikti 11 priedo 1-oje lentelėje, o Šengeno valstybių jūrų išorės sienų ilgiai pateikti šio priedo 2-oje lentelėje. Iš šių lentelių matyti, kad ilgiausią išorės sausumos sieną turi Lenkija, o jūrų išorės sieną – Estija. Nuo jų nedaug atsilieka Lietuva.

Europos Komisijos Pirmininkas José Manuel Barroso sakė: „Nuo šiandien žmonės galės netikrinami prie vidaus sausumos ir jūros sienų be rūpesčių keliauti po 24 Šengeno erdvės šalis – nuo Portugalijos iki Lenkijos ar nuo Graikijos iki Suomijos. Sveikinu devynias naujas Šengeno nares, ES pirmininkaujančią Portugaliją bei visas ES valstybes nares ir dėkoju joms už pastangas. Veikdami drauge mes ne tik panaikinome sienų kontrolę – žmogaus sukurtas kliūtis taikai, laisvei ir vienybei Europoje, bet ir sudarėme sąlygas sustiprinti apsaugą“.⁷⁰

Komisijos pirmininko pavaduotojas ir už laisvę, teisingumą ir saugumą atsakingas Komisijos narys Franco Frattinis pareiškė: „24 valstybių teritorija be vidaus sienų – tai unikalus istorinis laimėjimas. Labai didžiuojusi ir džiaugiuosi, kad galėjau prie to prisidėti. Įsijungti į Šengeno erdvę nelengva. Reiškiu pagarbą visoms naujoms valstybėms narėms, įdiegusioms svarbias šiuolaikiškas sienų apsaugos sistemas. Iš esmės Šengeno plėtra rodo, kad ES vykdo išpareigojimą palengvinti teisėtą keliavimą po ES šalis bei į ES ir kartu sustiprinti mūsų išorės sienų apsaugą bei visų ES piliečių saugumą“.

Dėl plėtros visi padidėjusioje Šengeno erdvėje gyvenantys piliečiai keliauja greičiau ir paprasčiau. Nuo gruodžio 21 d. jie netikrinami pasienyje gali keliauti nuo Pirėnų pusiasalio iki

⁶⁹ http://ec.europa.eu/lietuva/news_hp/news/20071220_sengenai.lt.htm; prisijungimo laikas: 2008-07-27.

⁷⁰ http://ec.europa.eu/lietuva/news_hp/news/20071220_sengenai.lt.htm; prisijungimo laikas: 2008-07-27

Baltijos šalių ar nuo Graikijos iki Suomijos. Tai vieningos Europos simbolis, kuriuo išreiškiama Europos piliečių pagrindinė laisvo judėjimo teisė.⁷¹

Tikrinimas prie išorės sienų išlieka toks pats, nes naujosios ES valstybės narės nuo įstojimo laikosi Šengeno išorės sienų apsaugos teisinio. Vienintelis skirtumas – naujosios valstybės narės taip pat tikrina trečiųjų šalių piliečius Šengeno informacinėje sistemoje (SIS). Dėl SIS prieinamumo policijos pajėgoms abiejose sienos pusėse pagerėjo ir sustiprėjo sienų apsauga.

ES jūros kranto linijos ilgis yra 320 000 km, ties ja gyvena trečdalis Europos gyventojų, įskaitant 14 mln. salų gyventojų.

Siekiant užtikrinti patikimą ir Europos Sąjungos reikalavimus atitinkantį išorės sienų apsaugos lygį būtina, kad valstybių sienos būtų demarkuotos (nustatytos) ir juridiskai įteisintos.

3. LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS SIENOS DELIMITAVIMO, DEMARKAVIMO IR APSAUGOS REGLAMENTAVIMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS, EUROPOS SĄJUNGOS IR KITUOSE TEISĖS AKTUOSE

3.1. Valstybės sienos apsaugos reglamentavimas Lietuvos Respublikos įstatymuose ir poįstatyminiuose teisės aktuose

Pagrindiniame šalies įstatyme - Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta nuostata, kad: „Lietuvos valstybės teritorija yra vientisa ir nedaloma į jokių valstybinių darinius. Valstybės sienos gali būti keičiamos tik Lietuvos Respublikos tarptautine sutartimi“, tai yra Lietuvos Respublikos valstybės siena yra neliečiama. Tokiu būdu yra pabrėžiama Lietuvos Respublikos teritorijos vientisumo svarba valstybėje.

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, 2004 m. liepos 13 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos Konstitucijos papildymo konstituciniu aktu „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 150 straipsnio papildymo įstatymas⁷², kuris sureguliuo Lietuvos ir Europos Sąjungos teisės aktų santyki⁷³: Lietuvai, kaip ir kitoms naujosioms Europos Sąjungos šalims narėms ateityje pilna apimtimi įsigalios Šengeno konvencijos nuostatos, reglamentuojančios sienų apsaugą, ir nacionaliniai teisės aktai turės būti pritaikyti prie minėtos konvencijos reikalavimų.

⁷¹ http://ec.europa.eu/lietuva/news_hp/news/20071220_sengenai.lt.htm; prisijungimo laikas: 2008-07-27.

⁷² Lietuvos Respublikos Konstitucijos papildymo konstituciniu aktu „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 150 straipsnio papildymo įstatymas Nr. IX-2343 // Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

⁷³ Lietuvos Respublika, būdama Europos Sąjungos valstybe nare, dalijasi ar patiki Europos Sąjungai valstybės institucijų kompetenciją sutartyse, kuriomis yra grindžiama Europos Sąjunga, numatytose srityse ir tiek, kad kartu su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis bendrai vykdytų narystės įsipareigojimus šiose srityse, taip pat naudotųsi narystės teisėmis. Europos Sąjungos teisės normos yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis. Jeigu tai kyla iš sutarčių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga, Europos Sąjungos teisės normos taikomos tiesiogiai, o teisės normų kolizijos atveju jos turi viršenybę prieš Lietuvos Respublikos įstatymus ir kitus teisės aktus.

Valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymas⁷⁴ yra pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis Lietuvos valstybės sienų apsaugą ir kontrolę. Analizuojant šio teisės akto prigimtį, reikėtų paminėti, jog į šį įstatymą buvo sujungtas senasis Valstybės sienos įstatymas ir Sienos apsaugos įstatymas. Dabar galiojančio Valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymo teisės normos apibrėžia pagrindines Valstybės sienos apsaugos tarnybos veikloje vartojamas pagrindines sąvokas, nustato Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir pasienio teisinius režimus, reglamentuoja pasienio kontrolės punktų veiklą ir valstybės sienos apsaugos organizavimą. Reikėtų pastebėti, kad aptariamasis teisės aktas atkartoja Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintą nuostatą, kad „Lietuvos Respublikos valstybės siena yra neliečiama“. Tokiu būdu pabrėžiama minėtosios nuostatos svarba valstybėje.

Valstybės sienos demarkavimą ir apsaugą reglamentuojančių poįstatyminių teisės aktų sistemą sudaro Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai, Vidaus reikalų ministro įsakymai, Valstybės sienos apsaugos tarnybos vado įsakymai ir kt. dokumentai. Minėti teisės aktai nagrinėjamoju požiūriu yra svarbūs savo turiniu. Jeigu jau nagrinėti įstatymai įtvirtina pagrindines su valstybės sienos apsauga bei demarkavimu susijusias nuostatas, tai nutarimai ir įsakymai detalizuoja, konkretizuoja. Tačiau šiais teisės aktais negalima keisti ar sąlygoti įstatymo normų, jų turinio, t.y. negalima pažeisti konstitucinio įstatymų viršenybės poįstatyminių aktų atžvilgiu principo.⁷⁵

Iš gausybės Vyriausybės nutarimų, Vidaus reikalų ministro įsakymų, Valstybės sienos apsaugos tarnybos vado įsakymų reikėtų išskirti šiuos pagrindinius: Vyriausybės 2002 m. balandžio 30 d. nutarimas Nr. 598 „Dėl pasienio teisinio režimo taisyklių patvirtinimo“; Vyriausybės 1993 m. kovo 25 d. nutarimas Nr. 198 „Dėl komisijos Lietuvos Respublikos valstybės sienai delimituoti ir demarkuoti bei ekonominei zonai Baltijos jūroje nustatyti sudarymo“, Vyriausybės 1993 m. rugsėjo 3 d. nutarimas Nr. 682 „Dėl komisijos valstybės sienai tarp Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos atstatyti sudarymo“, Vyriausybės 2000 m. spalio 30 d. nutarimas Nr. 1292 „Dėl Baltijos jūros pakrantės taškų Lietuvos Respublikos teritorinės jūros riboms nustatyti patvirtinimo“, Vyriausybės 2004 m. gegužės 24 d. nutarimas Nr. 625 „Dėl komisijos dalies dirbti bendroje Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos komisijoje Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienai demarkuoti sudarymo“, Vyriausybės 2006 m. balandžio 14 d. nutarimas Nr. 378 „Dėl delegacijos dirbti bendroje Lietuvos ir Rusijos demarkavimo komisijoje sudarymo ir įgaliojimo pasirašyti šios komisijos nuostatus“, Vyriausybės 2007 m. balandžio 11 d. nutarimas Nr. 367 „Dėl valstybės sienos ženklų, ženklinančių Lietuvos Respublikos valstybės sieną sausumoje ir vidaus vandenyse, aprašo patvirtinimo“; Vyriausybės 2007 m. gegužės 30 d. nutarimas

⁷⁴ Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 42-1192.

⁷⁵ Lietuvos Respublikos Seimo 1994 m. spalio 19 d. Konstitucinio Teismo nutarimas // Valstybės žinios. 1994-10-26, Nr. 83-1574.

Nr. 548 „Dėl pasienio ruožo ribų ir valstybės sienos apsaugos zonos ribų bei Lietuvos Respublikos gyvenamųjų vietovių, priskirtų pasienio ruožui, sąrašo patvirtinimo“.

Analizuojant aukščiausią teisinę galią poįstatyminių teisės aktų grupėje turinčius Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimus, reikia pažymėti, kad jie išsiskiria savo reglamentavimo turiniu, t.y. juos galima pavadinti įstatymus įgyvendinančiais arba juos lydinčiais teisės aktais. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 30 d. nutarimas Nr. 598 „Dėl pasienio teisinio režimo taisyklių patvirtinimo“ reglamentuoja: asmenų buvimą pasienio ruože; pasienio teisinį režimą valstybės sienos apsaugos zonoje ir pasienio juostos teisinį režimą; pasienio teisinį režimą Lietuvos Respublikos teritorinėje jūroje, Kuršių mariose ir kituose pasienio ruožo vidaus vandenyse; Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. balandžio 11 d. nutarimas Nr. 367 „Dėl valstybės sienos ženklų, ženklinančių Lietuvos Respublikos valstybės sieną sausumoje ir vidaus vandenyse, aprašo patvirtinimo“ reglamentuoja valstybės sienos ženklo, kuriuo ženklinama Lietuvos Respublikos valstybės siena formą, dydį ir jo elementų kiekį.

Pagrindiniame šalies įstatyme – Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir kituose įstatymuose įtvirtintos pagrindinės sąvokos ir nuostatos, reglamentuojančios valstybės sienos apsaugą. Poįstatyminiuose aktuose bei kituose dokumentuose šios sąvokos ir nuostatos plačiau apibrėžtos, paaiškintos, nustatytos jų įgyvendinimo tvarkos.

3.2. Valstybės sienos apsaugos reglamentavimas Europos Sąjungos teisės aktuose

Europos Sąjungos lygiu valstybių narių sienų apsaugos klausimas yra vienas iš aktualiausių. Valstybės narės yra atsakingos už savo sienų kontrolę. Reikia pažymėti, kad kol Bendrijoje (ES) išlieka valstybių sienų kontrolė, tol asmenų judėjimas nebus visiškai laisvas, tačiau supaprastintos tokios procedūros pasienio kontrolės punktuose gali būti. Iki devintojo dešimtmečio vidurio tokį siekį atspindėjo tik keletas pareiškimų apie ketinimus ir neryžtingas principų deklaravimas. Vėliau reikalai pradėjo judėti kur kas sparčiau. 1984 m. birželio 14 d. Fontemblo įvykusiame Europos viršūnių tarybos susitikime iš esmės buvo sutarta, kad visi muitų ir policijos formalumai Bendrijos vidaus pasienio punktuose turi būti panaikinti. Jau po metų Prancūzija ir Vokietija žengė pirmą žingsnį šia linkme ir pasirašė Sarbriukeno sutartį. Vėliau, 1985 m. birželio 14 d., keletas valstybių pasirašė sutartį, įpareigojančią jos dalyvius palaipsniui nutraukti tikrinimus prie Bendrijos valstybių sienų, taip pat užtikrinti galimybę laisvai kirsti šias sienas visiems, nepriklausomai nuo to, ar jie yra Bendrijos piliečiai, ar ne.⁷⁶

⁷⁶ Europos Sąjungos teisės įvadas Walter Cairns. Eugrimas, 1999 m., 223 psl.

Taigi pagrindinis Europos Sąjungos teisės aktas, reglamentuojantis vidaus ir išorės ES sienų apsaugą⁷⁷ ir jų kirtimo bei kontrolės tvarką, yra **Šengeno konvencija**. Šio teisės akto nuostatų taikymą Lietuvoje reglamentuoja Stojimo Akto 3 str.:

➤ Šengeno *acquis*, integruoto į Europos Sąjungos sistemą protokolu, pridėtu prie Europos Sąjungos sutarties ir Europos Bendrijos steigimo sutarties, nuostatos ir jos pagrindu priimti ar kitaip su ja susiję aktai, išvardyti šio Akto I priede, taip pat visi kiti tokie aktai, kurie gali būti priimti iki įstojimo dienos, yra privalomi ir taikomi naujosiose valstybėse narėse nuo įstojimo dienos.

➤ Šengeno *acquis*, integruoto į Europos Sąjungos sistemą, nuostatos ir jos pagrindu priimti ar kitaip su ja susiję aktai, nenurodyti 1 dalyje, nors ir privalomi naujosioms valstybėms narėms nuo įstojimo dienos, tačiau taikomi naujojoje valstybėje narėje tik pagal šiuo tikslu priimtą Tarybos sprendimą, patikrinus pagal taikomas Šengeno vertinimo procedūras, ar būtinos sąlygos dėl viso atitinkamo *acquis* taikymo yra įvykdytos toje naujojoje valstybėje narėje ir pasikonsultavus su Europos Parlamentu.

Todėl Lietuva, kaip ir kitos naujosios Europos Sąjungos šalys narės, tik ką įstojusios į ES, visu mastu netaiko Šengeno *acquis* reikalavimų ir asmenų patikrinimai prie bendrų sienų tarp esamų ir naujųjų valstybių narių ir tarp pačių naujausių valstybių narių bus ir toliau atliekami, kol naujosios valstybės narės Šengeno *acquis* turės taikyti visa apimtimi. Iki tol prie šių sienų, kurios gali būti laikomos „laikinomis išorinėmis sienomis“, bus taikomos tos pačios taisyklės, kurios taikomos prie išorinių sienų. Naujosios valstybės narės gali tarpusavyje sudaryti dvišalius susitarimus dėl bendros, „laikinais išorinių sienų“ kontrolės, bet apie tai jos turi pranešti Komisijai.

Valstybės sienos apsaugą reglamentuojančios Šengeno konvencijos nuostatos buvo smulkiau detalizuotos 2002 m. Bendrajame Vadove pagal 2001 m. balandžio 24 d. Tarybos reglamento nuostatas, kuris buvo vadinamas praktiniu vadovu pasieniečiams. Teisinės bazės požiūriu Bendrasis Vadovas, kuris buvo parengtas kaip Šengeno tarpvyriausybinių bendradarbiavimo dalis ir įsigaliojus Amsterdamo sutarčiai buvo įtrauktas į Europos Sąjungos institucinę ir teisinę sistemą, ir buvo pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis kontrolės priemonės prie Europos Sąjungos valstybių narių išorinių sienų. 2006 m. spalio 13 d. įsigaliojus Šengeno sienų kodeksui, Bendrasis Vadovas neteko galios. Šengeno *acquis*, ypač nuostatos, kurių pagrindą sudaro

⁷⁷ Išorės sienų saugumas laikomas vienu iš svarbiausių klausimų, ypač kalbant apie Europos Sąjungos teisingumo ir vidaus reikalus. Teisinė bazė ir su sienų valdymu susijusios priemonės visų pirma nustatytos Šengeno *Acquis*, kuri buvo integruota į Europos Sąjungą Amsterdamo sutartimi. Tuo pat metu ES *Acquis* dėl sienų valdymo buvo iš esmės perkeltas į naują Europos Bendrijos steigimo sutarties skyrių – IV. Dokumentas 10019/02 FRONT 58 COMIX 398, II priedas.

Europos Bendrijos sutartis⁷⁸, dabar yra Europos Bendrijos teisyno, kuris yra taikomas visoms valstybėms narėms, sudedamoji dalis.

Viena iš bendros Europos Sąjungos politikos kūrimo priemonių – bendras teisinis reglamentavimas. Europos Sąjungos teisės aktų, priimtų sienų kontrolės srityje, peržiūra ir sujungimas į konsoliduotą Europos Sąjungos dokumentą – kodeksą – gavo Šengeno sienų kodekso pavadinimą (2006 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 562/2006, nustatantis taisyklių, reglamentuojančių asmenų judėjimą per sienas, Bendrijos kodeksą). Šengeno sienų kodekse aiškiai išskiriamos taisyklės, susijusios su išorės sienų apsauga, bei taisyklės, reglamentuojančios vidaus sienų klausimus. Atkreiptinas dėmesys, kad išorės sienų kontrolė apima sienos perėjimo punktuose atliekamus patikrinimus (vykstant per sieną) ir sienų stebėjimą tarp sienos perėjimo punktų ribų (sienų stebėjimas). Pačiame kodekse įtvirtinami išorės sienų kontrolės bendrieji principai ir taisyklės, o kodekso prieduose – specialiosios taisyklės, skirtos įgyvendinti bendrąsias nuostatas (pvz. nuostata, kad vykti per sieną galima tik sienos perėjimo punktuose). Svarbu pažymėti tai, kad panaikinama kontrolė vykstant per vidaus sienas, bet kartu Europos Sąjungos valstybėms narėms paliekama galimybė (kai iškyla rimta grėsmė viešajai tvarkai ar vidaus saugumui) laikinai atnaujinti vidaus sienų kontrolę. Šengeno sienų kodeksas nėra vienintelis Europos Sąjungos teisės aktas sienų kontrolės klausimais, todėl jo nuostatos yra derinamos ir su kitais Europos Sąjungos teisės aktais. Taip pat, Šengeno sienų kodekso normos turi būti tapatinamos su Lietuvos stojimo į Europos sąjungą sutartimi, aktu, jo priedais.⁷⁹ Taigi, Lietuvai yra privalomos tik tos normos, kurios neprieštarauja Lietuvos stojimo sutarčiai arba dėl kurių taikymo buvo sutarta atskirai.

Šengeno sienų kodeksas – vienas svarbiausių žingsnių, nustatančių nacionalines sienų apsaugos teisės normas. Jo nuostatų taikymas žymiai palengvino ne tik sienos apsaugos pareigūnų bei kitų kompetentingų institucijų darbą, nes pateikė aiškias visos Europos Sąjungos mastu taikomas vienodas taisykles. Vienodų teisinių normų nustatymas taip pat leidžia glaudžiau bei efektyviau bendradarbiauti Europos Sąjungos valstybėms narėms tarpusavyje, padėti viena kitai įgyvendinti sienos apsaugą.

Šengeno plėtros apžvalga tarptautiniuose teisės aktuose

1985 m. birželio 14 d. nedideliame Liuksemburgo mieste Šengene Belgijos, Vokietijos, Prancūzijos, Liuksemburgo ir Nyderlandų vyriausybės pasirašė susitarimą, siekdamas suteikti galimybę „...visiems valstybių narių piliečiams laisvai kirsti vidaus sienas...“ ir sudaryti sąlygas „laisvam prekių ir paslaugų judėjimui.“ 1990 m. birželio 19 d. penkios šalys steigėjos pasirašė

⁷⁸ 1999 m. gegužės 20 d. Tarybos sprendimas 1999/436/EB//OL L 176, 1999-07-10, nustatantis kiekvienos *acquis* nuostatos arba sprendimo teisinį pagrindą, atsižvelgiant į atitinkamas Europos Bendrijos steigimo sutarties ir Europos Sąjungos sutarties nuostatas.

⁷⁹ http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=216713&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas: 2008-08-17.

Konvenciją dėl Šengeno susitarimo įgyvendinimo. Prie šios konvencijos 1990 m. lapkričio 27 d. prisijungė Italija, 1991 m. birželio 25 d. – Ispanija ir Portugalija, 1992 m. lapkričio 6 d. – Graikija, 1995 m. balandžio 28 d. – Austrija, 1996 m. gruodžio 19 d. – Danija, Švedija ir Suomija. Siekdamas prisijungti prie šios konvencijos, 1996 m. gruodžio 19 d. bendradarbiavimo susitarimą su valstybėmis narėmis taip pat pasirašė Norvegija ir Islandija. 1995 m. kovo 26 d. Šengeno teisynas pradėtas visapusiškai taikyti Belgijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje, Liuksemburge, Nyderlanduose, Ispanijoje ir Portugalijoje, nuo 1998 m. kovo 31 d. Austrijoje ir Italijoje, nuo 2000 m. kovo 26 d. Graikijoje. Galiausiai nuo 2001 m. kovo 25 d. Šengeno teisynas įsigaliojo Norvegijoje, Islandijoje, Švedijoje, Danijoje ir Suomijoje. 1999 m. Amsterdamo sutarties protokolais šis teisynas buvo įtrauktas į Europos Sąjungos teisinę sistemą. 1999 m. gegužės 20 d. Taryba priėmė sprendimą, kuriame pagal atitinkamas Europos bendrijos steigimo ir Europos Sąjungos sutarčių nuostatas buvo nustatytas Šengeno teisyno nuostatų ar sprendimų teisinis pagrindas.⁸⁰

Šengeno teisyno taikymo naujosiose valstybėse narėse vertinimas

*2004 m. lapkričio 5 d. Hagoje įvykusio Europos Vadovų Tarybos susitikimo išvadose Taryba, Komisija ir valstybės narės raginamos „imtis visų reikiamų priemonių, kad kuo skubiau būtų panaikinta vidaus sienų kontrolė, jei bus įvykdyti visi reikalavimai taikyti Šengeno acquis“.*⁸¹

Devynios iš valstybių, 2004 m. tapusių ES narėmis (Vengrija, Lenkija, Slovakija, Slovėnija, Čekija, Estija, Latvija, Lietuva ir Malta), pareiškė, kad bus pasirengusios būti vertinamos jau 2006 m. (išskyrus su SIS susijusį teisyną). Atlikus vertinimą duomenų apsaugos, policijos bendradarbiavimo, išorės sienų kontrolės ir vizų politikos, o taip pat, kaip naujosios valstybės narės naudojasi Šengeno informacine sistema, 2007 m. lapkričio 8–9 d. Teisingumo ir vidaus reikalų taryba padarė išvadą, kad minėtos valstybės narės atitinka visas išankstines vidaus sienų kontrolės panaikinimo sąlygas. 2007 m. gruodžio 6 d. Taryba priėmė sprendimą ir patvirtino vidaus sienų kontrolės panaikinimo datą.

- 2007 m. gruodžio 21 d. (00:00) panaikinama sausumos ir jūrų vidaus sienų kontrolė.
- 2008 m. kovo 30 d. panaikinama vidaus sienų kontrolė oro uostuose.

Šiuo metu vertinimas pagal Šengeno kriterijus jau baigtas ir aišku, kad Estijoje, Čekijoje, Lietuvoje, Vengrijoje, Latvijoje, Maltoje, Lenkijoje, Slovakijoje ir Slovėnijoje visose minėtose srityse Šengeno teisynas taikomas tinkamai.⁸²

⁸⁰ http://ec.europa.eu/lietuva/news_hp/20071220_sengenas_lt.htm; prisijungimo laikas: 2008-08-17.

⁸¹ http://ec.europa.eu/lietuva/news_hp/20071220_sengenas_lt.htm; prisijungimo laikas: 2008-08-17.

⁸² http://ec.europa.eu/lietuva/news_hp/20071220_sengenas_lt.htm; prisijungimo laikas: 2008-08-17.

Europos Sąjungos teisės aktuose pagrindinis dėmesys skiriamas išorės ES sienų apsaugos ir kontrolės užtikrinimui, o taip pat tinkamų sąlygų sudarymui laisvam piliečių, prekių ir paslaugų judėjimui per vidaus ES sienas.

3.3. Valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo reglamentavimas tarptautinėse sutartyse ir tarptautiniuose susitarimuose

Siekiant įgyvendinti svarbius nepriklausomos valstybės uždavinius – nustatyti (atstatyti) ir įteisinti Lietuvos valstybės ribas, buvo būtina parengti, suderinti ir pasirašyti Lietuvos valstybės su kaimyninėmis valstybėmis sienų atstatymo (su Latvija ir su Lenkija) ir nustatymo (su Baltarusija ir su Rusijos Federacija) sutartis su priedais (valstybės sienos linijos aprašymu ir delimitavimo žemėlapiais).

Būtina pažymėti, kad valstybės sienos demarkavimo organizavimą ir vykdymą reglamentuoja Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys ir tarptautiniai susitarimai. Tarptautinės valstybės sienos sutartys nustato valstybės sienos linijos padėtį teisiniu, teritoriniu geografiniu atžvilgiu bei apibrėžia valstybės sienos demarkavimo komisijos funkcijas. Tarptautiniais susitarimais nustatomi trijų valstybių sankirtos taškai bei jų demarkavimas. Minėtų tarptautinių sutarčių ir susitarimų pagrindu parengti valstybės sienos demarkavimo komisijos nuostatai, instrukcijos, patvirtintos šių komisijų sudėtys ir jų funkcijos. Šie teisės aktai detalizuoja ir konkretizuoja tarptautines valstybės sienos sutartis ir susitarimus.

Vadovaujantis tarptautinėmis sutartimis: Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutartimi dėl valstybės sienos atstatymo tarp Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos, sudaryta 1993 m. birželio 29 d., Biržų mieste (įsigaliojo 1995-07-05), Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos sutartimi dėl bendros valstybės sienos, su ja susijusių teisinių santykių, taip pat dėl bendradarbiavimo ir abipusės pagalbos šioje srityje, sudaryta 1996 m. kovo 5 d., Vilniuje (įsigaliojo 1998-12-23) ir turimais istoriniais-teisiniais dokumentais bei geodezine ir kartografinė medžiaga buvo parengti bendri (nauji) sienos žemėlapiai dėl valstybės sienos atstatymo (redemarkavimo) tarp Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos bei dėl valstybės sienos inventorizavimo (valstybių sienos padėties bendros kontrolės) tarp Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos. Tarptautinėmis sutartimis: Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutartimi dėl Lietuvos ir Baltarusijos valstybės sienos, sudaryta 1995 m. vasario 6 d., Vilniuje (įsigaliojo 1996-04-26) ir Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartimi dėl Lietuvos ir Rusijos valstybės sienos, sudaryta 1997 m. spalio 24 d., Maskvoje (įsigaliojo 2003-08-12) buvo patvirtinti valstybės sienos linijos aprašymas ir delimitavimo žemėlapiai, pagal kuriuos valstybių sienos linija turėjo būti paženklinta vietovėje (demarkuota). Minėtos tarptautinės sutartys buvo juridinis pagrindas valstybių

sienų demarkavimo komisijų sudarymui, darbų organizavimui ir vykdymui. Jų pagrindu buvo parengti valstybės sienos demarkavimo dokumentai.

Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys dėl Lietuvos Respublikos valstybės sienų nustatymo ir pakeitimo, išimtinės ekonominės zonos ir kontinentinio šelfo delimitavimo turi būti ratifikuojamos⁸³. Tačiau minėtų tarptautinių sutarčių ratifikavimas (iš kaimyninės valstybės pusės) ilgai užtrunka, neratifikuotos sutartys neturi juridinės galios, kas trukdo jų įgyvendinimą. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartį dėl Lietuvos ir Rusijos valstybės sienos⁸⁴ Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo 1999 m. spalio 19 d., o Rusijos Dūma šią sutartį ratifikavo tik 2003 m.

Iki šiol Latvijos Respublikos parlamentas nėra ratifikavęs Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutarties dėl teritorinės jūros, ekonominės zonos ir kontinentinio šelfo atribojimo, dėl ko ši sutartis neturi juridinės galios. Kol nebus ratifikuota minėta sutartis, negalės būti pasirašytas susitarimas dėl Lietuvos Respublikos – Latvijos Respublikos – Švedijos sankirtos (ekonominių zonų sankirtos) Baltijos jūroje. Neesant šio susitarimo, egzistuoja teisinis neapibrėžtumas šioje jūros sienos dalyje. Taip pat neratifikuotas susitarimas dėl trišalio sankirtos taško Baltijos jūroje tarp Lietuvos Respublikos – Rusijos Federacijos – Švedijos (pasirašytas 2005-11-30).

Tarptautinių valstybės sienos sutarčių pagrindu buvo parengti kiti valstybės sienos demarkavimą reglamentuojantys tarptautiniai dokumentai: Latvijos Respublikos ir Lietuvos Respublikos valstybinės sienos atstatymo Mišrios komisijos darbo reglamentas (sudarytas 1993-09-29, Vilniuje); Mišrios komisijos Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienai demarkuoti nuostatai (sudaryti 1996-07-12., Vilniuje); Lietuvos – Lenkijos Sienos komisijos reglamentas (sudarytas 2000-05-12, Varšuvoje); Bendros Lietuvos ir Rusijos demarkavimo komisijos nuostatai (sudaryti 2006-04-25 Vilniuje). Minėti tarptautiniai dokumentai reglamentuoja valstybės sienos demarkavimo komisijų veiklą, tikslus ir uždavinius bei atsakomybę. Vadovaujantis demarkavimo komisijų Nuostatais (Reglamentu) bei instrukcijomis: Valstybės sienos tarp Lietuvos ir Latvijos valstybių žymėjimo tvarkos (sudaryta 1993-07-07); Dėl valstybės sienos žymėjimo tvarkos tarp Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos (pasirašyta 1996-10-24); Valstybės sienos tarp Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos padėties ženklavimo, matavimo ir dokumentacijos parengimo (sudaryta 2001-03-29); Lietuvos – Rusijos valstybės sienos ženklavimo valstybės sienos ženklaais ir įrengimo tvarkos (sudaryta 2007-04-25) vykdomi demarkavimo darbai ir rengiama valstybės sienos demarkavimo dokumentacija.

⁸³ Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas //Valstybės žinios, 1999, Nr. 60-1948.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutarties Dėl Lietuvos ir Rusijos valstybės sienos ratifikavimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999 m., Nr. 100-2885.

Tarptautinės valstybės sienos sutarties priedas yra valstybės sienos linijos aprašymas. Tikslus ir detalus sienos linijos aprašymas užtikrina teisingą valstybės sienos linijos nustatymą vietovėje ir sėkmingą jos demarkavimą.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, pirmoji komisija valstybės sienų klausimams spręsti buvo sudaryta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 25 d. nutarimu Nr. 198 „Dėl komisijos Lietuvos Respublikos valstybės sienai delimituoti ir demarkuoti bei ekonominei zonai Baltijos jūroje nustatyti sudarymo“. Šiai komisijai buvo suteikti įgaliojimai derėtis dėl Lietuvos Respublikos valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo bei ekonominės zonos Baltijos jūroje nustatymo su Baltarusijos Respublika, Latvijos Respublika, Lenkijos Respublika, Rusijos Federacija, Švedijos Karalyste, taip pat rengti ir įvykdžius visus būtinus procedūrinius reikalavimus parafuoti atitinkamas sutartis ir susitarimus; vykdyti Lietuvos Respublikos valstybės sienos delimitavimo ir koordinuoti valstybės sienos demarkavimo bei ekonominės zonos Baltijos jūroje nustatymo darbus; siūlyti sudaryti darbo ir ekspertų grupes normatyviniams ir techniniams projektams rengti, Lietuvos Respublikos valstybės sienai optimizuoti, sutartims rengti, techniniams darbams organizuoti ir jiems kontroliuoti. Ryšium su komisijos narių kaita šis Vyriausybės nutarimas buvo daug kartų keistas bei išdėstytas nauja redakcija.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1996 m. rugsėjo 20 d. nutarimu Nr. 1101 „Dėl delegacijos dirbti bendroje Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos komisijoje Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienai demarkuoti sudarymo“ sudarė komisiją, kuri vykdydama Lietuvos ir Baltarusijos valstybių sienos demarkavimo darbus, turi įgaliojimus, nustatytus aukščiau minėtu Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 25 d. nutarimu Nr. 198. Dėl komisijos narių kaitos šis Vyriausybės nutarimas buvo kelis kartus keistas bei išdėstytas nauja redakcija.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1993 m. rugsėjo 3 d. nutarimu Nr. 682 „Dėl komisijos valstybės sienai tarp Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos atstatyti sudarymo“ sudarė komisiją, įgaliodama ją redemarkuoti valstybės sieną tarp Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos ir paruošti redelimitavimo žemėlapi.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2006 m. balandžio 14 d. nutarimu Nr. 378 „Dėl delegacijos dirbti bendroje Lietuvos ir Rusijos demarkavimo komisijoje sudarymo ir įgaliojimo pasirašyti šios komisijos nuostatus“ sudarė komisiją, kuriai suteikė įgaliojimus, nustatytus aukščiau minėtu Vyriausybės 1993 m. kovo 25 d. nutarimu Nr. 198.

Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos Vyriausieji sienos įgaliotiniai 2000 m. kovo 22 d. sudarė Sienos komisiją Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos valstybių sienos linijos padėčiai patikrinti (valstybės sienai bei jos dokumentacijai inventorizuoti), valstybės sienos ženklams pakeisti, reikalingiems teisės aktams ir naujai valstybės sienos dokumentacijai parengti.

Pažymėtina, kad pagrindiniai ir svarbiausi valstybės sienos delimitavimą ir demarkavimą reglamentuojantys teisės aktai yra tarptautinės valstybės sienos sutartys ir tarptautiniai (dvišaliai, trišaliai) susitarimai. Jų pagrindu buvo parengti (rengiami) kiti reikalingi dokumentai. Nors tarptautinės valstybės sienos sutartys ir tarptautiniai susitarimai turi ypatingą svarbą valstybės sienos demarkavimui, tačiau kai kurie iš minėtų dokumentų neturi juridinės galios, dėl to, kad kaimyninės šalys iki šiol neatliko jų patvirtinimo procedūrų (neratifikavo).

3.4. Kitų tarptautinių dokumentų, lėmusių Lietuvos valstybės sienų nustatymą ir kitimą, teisiniai aspektai

Tarpukario ir pokario laikotarpiu nuolat vyko Lietuvos valstybės sienų kaita. Ją sąlygojo vykstantys karai, kaimyninių valstybių teritorijų grobimai, padalinimai bei mainai. Šiame procese buvo sudarytos tarptautinės taikos sutartys bei kiti kaimyninių valstybių susitarimai ir pasirašyti dokumentai: Lietuvos-Tarybų Rusijos taikos sutartis, Suvalkų sutartis, Ribentropo-Molotovo paktas, Potsdamo konferencijos nutarimai. Šie dokumentai lėmė Lietuvos teritorijos, jos sienų bei valstybės teisinio statuso kitimą. Kai kurie tarptautiniai susitikimai ir juose pasirašyti dokumentai buvo vieni svarbiausių XX a. įvykių, iš esmės lėmusių ir dabartinį Europos žemėlapią bei įtakojusių XX a. pabaigoje vykusią tautų išsivadavimo procesus.

Autorės nuomone, tikslinga panagrinėti minėtų tarptautinių sutarčių ir kitų reikšmingų dokumentų esmę ir juridines pasekmes.

Lietuvos-Tarybų Rusijos taikos sutarties juridinės pasekmės

Lietuvos ir Sovietų Rusijos taikos sutartis pasirašyta 1920 m. liepos 12 d. Maskvoje. Šia sutartimi *Rusija be atodairių pripažįsta Lietuvos valstybės savarankiškumą ir nepriklausomybę su visomis iš tokio pripažinimo einančiomis juridinėmis pasekmėmis ir gera valia visiems amžiams atsisako nuo visų Rusijos suvereniteto teisių, kurių ji yra turėjusi lietuvių tautos ir jos teritorijos atžvilgiu.*

1919 m. pabaigoje po sėkmingos karinės kampanijos, kurios metu Lietuvos kariuomenė išvijo Raudonąją armiją iš rytų Lietuvos – atkovojo Ukmergę, Panevėžį, Uteną, Zarasus ir nustūmė priešą už Dauguvos, prasidėjo Lietuvos ir Tarybų Rusijos taikos derybos. Geopolitinė situacija Lietuvai buvo susiklosčiusi gan palankiai – Rusijos valdžiai reikėjo žūtbut trumpinti fronto liniją ir užsitikrinti, kad per Lietuvą negalėtų keliauti jokia kitos valstybės (Lenkijos, Vokietijos) kariuomenė, tačiau situaciją komplikavo, bet ir kartu skubino iš vienos pusės prasidėjusi lenkų, o iš kitos pusės – latvių kariuomenių invazija į Vilniaus kraštą. Taigi, Rusija tuo metu buvo suinteresuota taikos sutartimi ir gera kaimynyste.⁸⁵ Rusijos valdžia šia sutartimi pripažino Lietuvos

⁸⁵ http://lt.wikipedia.org/wiki/Lietuvos-Taryb%C5%B3_Rusijos_taikos_sutartis; prisijungimo laikas: 2008-08-17.

Nepriklausomybės siekį ir visišką atsiskyrimą nuo Rusijos su sostine Vilniumi bei rytinėmis etninėmis žemėmis, į kurias įėjo ir Gardinas. Siena buvo nustatyta, pradedant Dauguvos upe per Maladečną iki Bobro upės už Gardino. Rusija apsiėmė gražinti karo metu išvežtus archyvus, indėlius ir kapitalus, atleido Lietuvą nuo skolų, karo nuostolių padengimui davė 3 milijonus aukso rublių bei 100 000 ha miško išsikirtimui. Antra sutarties dalimi buvo numatyta, kad konkrečios Lietuvos ir Lenkijos sienos demarkacija – tik jų abiejų reikalas.⁸⁶ Praėjus trims dienoms po sutarties pasirašymo, liepos 15 d. Lietuvos kariuomenė įžygiavo į Vilnių, kurį jau buvo apleidusi eilinį kartą ten įsibrovusi lenkų kariuomenė. Ji vykdė Antantės valstybių sprendimą iki liepos 10 d. gražinti Vilnių ir rytines žemes Lietuvai, atsitraukiant už taip vadinamosios Curzono linijos.

1920 m. rugpjūčio 6 d. Lietuvos Steigiamasis Seimas ratifikavo Lietuvos ir Tarybų Rusijos taikos sutartį, tačiau per keletą sunkių, tik ką po 200 okupacijos metų atgavusiai valstybingumą Lietuvai, nepavyko įsitvirtinti Rytų Lietuvoje ne tik de jure, bet ir de facto.⁸⁷

Suvalkų sutarties teisinė esmė

Tautų Sąjungos karinės kontrolės komisijai prižiūrint 1920 m. spalio 7 d. pasirašyta taikos sutartis (Suvalkų sutartis) tarp Lietuvos ir Lenkijos. Ji įregistruota Tautų Sąjungos sekretoriате. Teisinė sutarties esmė – du svarbiausi šalių įsipareigojimai: 1) *nustatoma demarkacinė linija, kuri nė kiek dar nesprenžia vienos ar kitos pusės teritorinių teisių, abi susitariančios pusės prisiima sustabdyti visus karo žygius visu nutartos demarkacijos linijos ilgumu*; 2) *ši sutartis galioja iki galutinio visų Lietuvos ir Lenkijos ginčijamų teritorinių klausimų išsprendimo*. Konsultuodamas Lietuvos vyriausybę prof. Luji Le Fiuras (Louis Le Fur) nurodė, jog: „*dviem požiūriais susitarimas turi kapitalinę reikšmę ir jis dominuoja visam Lenkijos ir Lietuvos konfliktui. Pirmiausia nustatyta demarkacinė linija paliko Vilnių Lietuvai. Ši linija, aišku, tėra laikina, tačiau, o tai ir yra antrasis momentas ..., sutartis galioja iki galutinio visų ... ginčijamų teritorijų klausimų išsprendimo*“. Taigi šalys įsipareigojo ginčytinus teritorinius klausimus spręsti taikiomis priemonėmis, pačios atsisakė naudoti karinę jėgą.⁸⁸

Demarkacinė linija pietvakariuose nustatyta *Curzono linija*, į rytus nuo Nemuno – Merkio baseinu iki Vilniaus-Lydos geležinkelio Bastūnų stoties. Vilniaus kraštas į šiaurę nuo Varėnos-Eišiškių linijos liko Lietuvos pusėje, Varėnos geležinkelio stotis – Lenkijos pusėje. Rytinę atkarpą sutarta nubrėžti vėliau. Lenkija įsipareigojo leisti per Varėną Lietuvos traukinius tarp Vilniaus ir Alytaus (be kariuomenės ir karinių medžiagų). Nors Vilniaus klausimas nebuvo sprendžiamas, bet jis sudarė sutarties esmę. Lietuvos delegacija rūpinosi Vilniaus saugumu, tuo tarpu lenkai rūpinosi padėti savo kariuomenei jį užimti. Naujoji demarkacinė linija nustatyta tik iki Bastūnų, todėl neapsaugojo Vilniaus prieigų. Per Varėnos geležinkelio stotį Lietuva negalėjo iš

⁸⁶ <http://lt.wikipedia.org/wiki/Lietuvos-Taryb%C5%B3> Rusijos taikos sutartis; prisijungimo laikas: 2008-08-17.

⁸⁷ <http://lt.wikipedia.org/wiki/Lietuvos-Taryb%C5%B3> Rusijos taikos sutartis; prisijungimo laikas: 2008-08-17.

⁸⁸ <http://lt.wikipedia.org/wiki/Suvalk%C5%B3> sutartis; prisijungimo laikas: 2008-08-17.

pietų skubiai permesti savo kariuomenės Vilniui ginti (didžiausia kariuomenės dalis tuomet buvo ruože Vištyčio ežeras-Punskas). Tai ir palengvino gen. Želigovskio rinktinei užimti Vilnių.⁸⁹

Sutarties padariniai

Suvalkų sutartis netenkino abiejų valstybių. Lietuva į konflikto su Lenkija sprendimą tikėjosi įtraukti Tautų Sąjungą, sustiprinti Vilniaus gynybos sistemą ir derybas su Lenkija pratęsti. Tačiau spalio 8 d. lenkų kariuomenės grupuotė, vadovaujama gen. Želigovskio, iš pietų (nuo Merkio upės) puolė Vilnių. Vilnius buvo perduotas Antantės misijų globai. Spalio 9 d. miestą užėmė lenkų kariuomenė. Želigovskis nedelsiant paskelbė įkuriantis vadinamąją *Vidurio Lietuvos* valstybę (Litwa Środkowa) su sostine Vilniumi ir pasiskelbė jos vadovu. Per trumpą laiką Vilnius antrą kartą atsidūrė užsienio jėgų sukurtoje kvazivalstybėje. Abu kartus interventų propaganda demagogiškai teisingo savo veiksmus: sovietai skelbė socialistinę revoliuciją, Želigovskis su lenkų kariuomene be jokių įgaliojimų kalbėjo visos Rytų Lietuvos gyventojų vardu.⁹⁰ Spaudžiant Tautų Sąjungos Karinės kontrolės komisijai, buvo pasirašytos abiejų šalių paliaubos ir sudaryta neutrali zona (lapkričio 29 ir 30 d.). Lenkijai atkakliai reikalaujant, 1923 m. kovo 15 d. Ambasadorių konferencija padalino neutralią zoną ir nustatė Lietuvos-Lenkijos sieną į vakarus nuo geležinkelio Gardinas-Daugpilis. Geležinkelis ir Vilnius liko Lenkijai. Lietuva tokio sprendimo nepripažino, nes jis buvo priimtas be jos sutikimo ir jos atstovams nedalyvaujant. Lietuvoje nutarimas vertintas kaip neturintis juridinio pagrindo, nustatytoji siena vadinta tik demarkacijos linija, nuo 1927 m. – administracine linija, bet niekada nelaikyta siena.

Toks Vilniaus klausimo sprendimas destabilizavo visą regioną. Lietuva nutraukė bet kokius santykius su Lenkija, laikė, kad tarp jų yra karo padėtis, o demarkacinė linija – ne valstybinė siena. Lietuviai negalėjo susitaikyti su sostinės praradimu. Lietuvos sostinė ir etninė Rytų Lietuvos teritorija išbuvo lenkų valdžioje iki 1939 m. rugsėjo.⁹¹

Ribentropo – Molotovo pakto teisiniai padariniai

Stalinas 1939 m. pagal slaptus Vokietijos užsienio reikalų ministro Joachimo fon Ribentropo ir TSRS užsienio reikalų ministro Viačeslavo Molotovo protokolus – 1939 m. rugpjūčio 23 d. pakta, kuriais dvi didžiosios valstybės pasidalino Pabaltijį ir Lenkiją, Lietuvai 1939 m. spalio 10 d., po primestų Lietuvai ultimatyvių susitarimų, įvedė Vilniaus krašte Raudonos armijos kontrolę – išdėstė bazėse karinius dalinius, ir grąžino Lietuvai tik mažesnę dalį, pagal 1920 m. liepos 12 d. sutartį atitekusių etninių žemių Vilniaus krašte, paskirdamas Gardiną, Maladečną bei kitas žemes tarybinei Baltarusijos Respublikai, tuo įvykdydamas faktinę šių žemių aneksiją. Tokiu būdu

⁸⁹ <http://lt.wikipedia.org/wiki/Suvalku> sutartis; prisijungimo laikas: 2008-08-17.

⁹⁰ <http://lt.wikipedia.org/wiki/Suvalku> sutartis; prisijungimo laikas: 2008-08-17.

⁹¹ <http://lt.wikipedia.org/wiki/Suvalku> sutartis; prisijungimo laikas: 2008-08-17.

galutinai buvo prarasti Lietuvos piliečių bei Lietuvos diplomatų minėtos sutarties su Tarybų Rusija teritoriniai iškovojimai.⁹²

Potsdamo konferencijos teisinė esmė

1945 m. liepos 17 – rugpjūčio 2 d. karą pralaimėjusios Vokietijos Potsdamo mieste vyko nugalėtojų – Tarybų Sąjungos, JAV ir Didžiosios Britanijos vadovų konferencija. Svarstyti pokario Europos ir Vokietijos ateities klausimai. Numatyta nustatyti naują Vokietijos – Lenkijos sieną palei Oderį ir Neisę. Tarybų Sąjungai pavesta laikinai administruoti buvusią Rytų Prūsijos teritoriją tarp Nemuno žemupio ir Priegliaus su Karaliaučiumi (dabartiniu Kaliningradu). Taip pat buvo svarstytos Rytų Europos šalių ateities problemos ir kiti klausimai. Potsdamo konferencija, kartu su Jaltos (1945 m.) ir Teherano (1943 m.) konferencijomis, buvo vieni iš svarbiausių Antrojo Pasaulinio karo metų ir XX a. įvykių, iš esmės lėmusių ir dabartinį Europos žemėlapi bei įtakojusių XX a. pabaigoje vykusią tautų išsivadavimo procesus.⁹³

Tarpukario ir pokario laikotarpio Lietuvos valstybės sienų raidą (kaitą) sąlygojo tarptautinės sutartys bei kiti kaimyninių valstybių susitarimai ir pasirašyti dokumentai: Lietuvos-Tarybų Rusijos taikos sutartis, Suvalkų sutartis, Ribentropo-Molotovo paktas, Potsdamo konferencijos nutarimai. Šie dokumentai įtakojo Lietuvos teritorijos, jos sienų bei valstybės teisinio statuso kitimą.

⁹² http://lt.wikipedia.org/wiki/Lietuvos-Taryb%C5%B3_Rusijos_taikos_sutartis; prisijungimo laikas: 2008-08-17.

⁹³ http://wikipedia.org/wiki/Potsdamo_konferencija; prisijungimo laikas: 2008-08-17.

4. TEISINĖS IR PRAKTINĖS LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS SIENOS DEMARKAVIMO PROBLEMOS IR JŲ ANALIZĖ

4.1. Valstybės sienos demarkavimo proceso reguliavimo teisiniai aspektai

Valstybės siena yra valstybės nepriklausomybės ir savarankiškumo bei teritorijos vientisumo simbolis. Nuo valstybės sienų įtvirtinimo ir tinkamos apsaugos priklauso šalies ir tarptautinis saugumas. Nacionalinis saugumas grindžiamas kartinėmis Lietuvos Respublikos Konstitucinėmis normomis⁹⁴, tiesiogiai reglamentuojančiomis nacionalinio saugumo bei teritorinio vientisumo klausimus šalies įstatymais bei tarptautinėmis sutartimis, Jungtinių Tautų Chartija, Šengeno sienų kodeksu, Šengeno konvencija, Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos dokumentais.

Valstybės siena ir Europos Sąjungos reikalavimus atitinkanti valstybės sienos apsauga, ypatingą dėmesį skiriant išorės ES sienų apsaugai bei kontrolei, yra vienas prioritetinių valstybės uždavinių. Įgyvendinant pirmaeilius nepriklausomos Lietuvos valstybės uždavinius – užtikrinant valstybės sienų apsaugą – reikėjo neatidėliojant atlikti valstybės sienų nustatymą (demarkuoti valstybės sieną su Baltarusija ir su Rusijos Federacija) bei atstatymą (redemarkuoti valstybės sieną su Latvija ir inventorizuoti valstybės sieną su Lenkija) ir jų juridinį įforminimą. Valstybių sienos paprastai yra nustatomos dviem etapais (valstybės sienų nustatymo (atstatymo) schema pateikta 12 priede):

1 etapas – delimitavimas, t.y. valstybės sienos linijos nustatymas gretimų valstybių tarptautinėmis sutartimis, fiksavimas žemėlapiuose ir sienos linijos aprašo sudarymas;

2 etapas – demarkavimas, t.y. vadovaujantis valstybės sienos delimitavimo žemėlapiais ir juridiniais dokumentais, valstybės sienos paženklinimas vietovėje aiškiai matomais valstybės sienos ženklais, kurių forma, dydis ir įrengimo tvarka nustatoma gretimų valstybių tarptautinėmis sutartimis ir kitais teisės aktais, o taip pat pasienio juostos įrengimas.

⁹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 1 straipsnis, skelbiantis, kad Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika; Konstitucijos 3 straipsnis, skelbiantis, kad niekas negali varžyti ar riboti Tautos suvereniteto, savintis visai Tautai priklausančių suverenų galių; Konstitucijos 10 straipsnis, skelbiantis, kad Lietuvos valstybės teritorija yra vientisa ir nedaloma į jokių valstybinių darinius. Valstybės sienos gali būti keičiamos tik Lietuvos Respublikos tarptautine sutartimi; Konstitucijos 94 straipsnis, įpareigojantis Vyriausybę saugoti Lietuvos Respublikos teritorijos neliečiamybę, garantuoti valstybės saugumą ir viešąją tvarką; Konstitucijos 135 straipsnis, skelbiantis, kad Lietuvos Respublika, įgyvendindama užsienio politiką, vadovaujasi visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis, siekia užtikrinti šalies saugumą ir nepriklausomybę, piliečių gerovę ir pagrindines jų teises ir laisves; Konstitucijos 138 straipsnis, įpareigojantis Seimą ratifikuoti ar denonsuoti Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis dėl Lietuvos Respublikos valstybės sienų pakeitimo.

Valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo proceso reguliavimo schema pateikta 13 priede, valstybės sienos ženklų, įrengiamų sausumoje ir vandens telkiniuose, brėžiniai pateikti 14 – 18 prieduose.

Lietuvos Respublikos valstybės sienos nustatomos ir gali būti keičiamos tik Lietuvos Respublikos tarptautine sutartimi. Lietuvos valstybė, nustatydamą ir keisdama valstybės sienas, vadovaujasi pagrindiniais Konstitucijoje įtvirtintais principais: šalies nacionalinio saugumo užtikrinimo; tautos suvereniteto ir valstybės nepriklausomybės užtikrinimo; valstybės teritorijos vientisumo išsaugojimo; politinio ir ekonominio bendradarbiavimo su užsienio valstybėmis, tarpusavio pagalbos bei su valstybės gynyba susijusios pagalbos užtikrinimo.⁹⁵

Siekdama spartinti ir geriau koordinuoti Lietuvos Respublikos valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo bei ekonominės zonos Baltijos jūroje nustatymo darbus, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1993 m. kovo 25 d. nutarimu Nr. 198 „Dėl komisijos Lietuvos Respublikos valstybės sienai delimituoti ir demarkuoti bei ekonominei zonai Baltijos jūroje nustatyti sudarymo“⁹⁶ sudarė komisiją. Vyriausybė komisiją įgaliojo derėtis dėl Lietuvos Respublikos valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo bei ekonominės zonos Baltijos jūroje nustatymo su Baltarusijos Respublika, Latvijos Respublika, Lenkijos Respublika, Rusijos Federacija, Švedijos Karalyste, taip pat rengti ir įvykdžius visus būtinus procedūrinius reikalavimus parafuoti atitinkamas sutartis ir susitarimus; vykdyti Lietuvos Respublikos valstybės sienos delimitavimo ir koordinuoti sienos demarkavimo bei ekonominės zonos Baltijos jūroje nustatymo darbus; siūlyti sudaryti darbo ir ekspertų grupes normatyviniams ir techniniams projektams rengti, Lietuvos Respublikos valstybės sienai optimizuoti, sutartims rengti, techniniams darbams organizuoti ir jiems kontroliuoti.⁹⁷

Lietuvos Respublikos valstybės sienos demarkavimo eiga pagal metus atsispindi 19 priede. Valstybės sienos demarkavimo (redemarkavimo) procesas atvaizduotas 20 priede. Išanalizavus pateiktus duomenis matyti, kad lėčiausiai ir sunkiausiai demarkavimo (redemarkavimo) darbai vyksta jo pradžioje ir pabaigoje, t.y. kol rengiami demarkavimui reikalingi dokumentai (komisijos nuostatai, instrukcijos ir kt.) ir kai rengiama galutinė valstybės sienos dokumentacija, ji įteisinama valstybiniame bei tarpvalstybiniame lygmenyje. Sparčiausiai ir intensyviausiai demarkavimo darbai vyksta proceso viduryje (vykdant valstybės sienos ženklinimo darbus vietovėje).

Sunkiausiai ir ilgiausiai vyko Lietuvos Respublikos išorės ES sienos su Baltarusijos Respublika demarkavimo procesas. Jame išryškėjo pagrindinės valstybės sienos demarkavimo

⁹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

⁹⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 25 d. nutarimas Nr. 198 „Dėl komisijos Lietuvos Respublikos valstybės sienai delimituoti ir demarkuoti bei ekonominei zonai Baltijos jūroje nustatyti sudarymo“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 94-2937.

⁹⁷ Ten pat.

problemos, įgyta patirtis kaip šias problemas spręsti. Dar sudėtingiau vyksta išorės sienos su Rusijos Federacija demarkavimo procesas (per trejus komisijos darbo metus dar nepavyko su Rusijos puse suderinti ir pasirašyti demarkavimui vykdyti reikalingų instrukcijų, parengti demarkavimo projektų).

Žymiai paprasčiau buvo atliekamas Lietuvos Respublikos vidaus ES sienų: su Latvijos Respublika - valstybės sienos atstatymas (redemarkavimas) bei su Lenkijos Respublika - bendras valstybės sienos linijos padėties patikrinimas (inventorizacija). Su Latvija valstybės sienos redemarkavimo darbai baigti ir dokumentacija pasirašyta 2000 m., su Lenkija valstybės sienos inventorizacija atlikta 2003 m., sienos dokumentacija nepasirašyta dėl valstybių trišalių sankirtos taškų įteisinimo nebuvimo.

Analizuojant Lietuvos Respublikos valstybės sienos delimitavimo procesą pažymėtina, kad pirmiausia, t.y. 1992 – 1995 m. buvo atliktas Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo darbų kompleksas.

Sudarant Lietuvos ir Baltarusijos valstybių delimitacinius žemėlapius, valstybės sienos linijos padėtis buvo žymima atsižvelgiant į kiekvienos šalies turimą kartografinę medžiagą ir dabartinį žemės naudojimą. Kadangi remtasi nelygiaverte (nevienodo tikslumo) pradine kartografinė medžiaga, valstybės sienos linija kai kuriuose ruožuose nesutapo (atskiruose ruožuose nesutapimai siekė iki 50 metrų vietovėje). Vadovaujantis šalių valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo komisijų sprendimais, valstybės sienos linija buvo koreguojama linijinių kontūrų kryptimi, neesant tokių – laikantis vidurkio principo. Kitais atvejais, kai nesutapimai neviršijo panaudotos medžiagos grafinio tikslumo ir valstybės sienos linijos padėčiai įtakos neturėjo, buvo nuspręsta sienos linijos padėties nekoreguoti. Šie valstybės sienos delimitavimo žemėlapiai komisijų buvo suderinti 1995 m. sausio 3 d. ir jie yra neatskiriama Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutarties dėl Lietuvos ir Baltarusijos valstybės sienos (toliau – sutartis) dalis.

1995 m. vasario 6 d. Vilniuje Lietuvos Respublika ir Baltarusijos Respublika, vadovaudamosi Jungtinių Tautų Organizacijos Įstatų tikslais ir principais, Helsinkio Baigiamojo Akto nuostatomis ir kitais Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo Organizacijos dokumentais, remdamosi 1991 m. spalio 24 dienos Deklaracijos dėl Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos geros kaimynystės santykių principų nuostatomis, atsižvelgdamos į Lietuvos ir Baltarusijos tautų valią tolimesniam geros kaimynystės santykių vystymui, norėdamos nustatyti valstybės sieną tarp Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos, sudarė sutartį Dėl Lietuvos ir

Baltarusijos valstybės sienos, kurią pasirašė Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos Prezidentai.⁹⁸ Lietuvos Respublikos Seimas šią sutartį ratifikavo 1996 m. balandžio 26 d.

Sutartyje šalys nurodė valstybės sienos liniją pasienio vandenyse ir sausumoje didesnių gyvenamųjų vietovių, kelių, geležinkelių atžvilgiu. Valstybės sienos linijai, nurodytai šioje Sutartyje, paženklinoti vietovėje šalys nutarė sudaryti Mišrią demarkavimo komisiją (toliau – Komisija) iš šešių narių – po tris atstovus iš kiekvienos susitariančios šalies.

Mišri demarkavimo komisija veikė pagal Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienos demarkavimo nuostatus (toliau - nuostatai), sudarytus 1996 m. liepos 12 d., Vilniuje ir patvirtintus susitariančiųjų šalių vyriausybių. Šiuose nuostatuose buvo numatyta Komisijos kompetencija ir funkcijos. Savo veikloje Komisija vadovavosi minėta sutartimi, nuostatais, topografinė, kartografinė ir kita medžiaga bei atsižvelgė į ūkių subjektų, esančių tiesiogiai ant arba prie valstybės sienos linijos, žemėnaudos išsaugojimo reikalingumą. Komisija pagal savo kompetenciją vadovavo valstybės sienos demarkavimo darbams, kontroliavo jų kokybę ir posėdžių protokoluose pateikė sprendimus bei nuorodas, privalomas šiuos darbus vykdantiems asmenims ir organizacijoms. Jau pirmajame posėdyje (1996-10-24) Komisija (Lietuvos ir Baltarusijos delegacijos) suderino:

- valstybės sienos demarkavimo turinį, numatydamą delimituotos valstybės sienos pirminį paženklinimą vietovėje abiem pusėms priimtinos konstrukcijos mediniais laikiniais sienos ženklais;

- tam tikras instrukcijas, kaip antai: techninių darbo grupių; valstybės sienos ženklinimo sienos ženklais; valstybės sienos ženklų padėties (koordinatų) nustatymo; topografinių-geodezinių ir kartografinių darbų; valstybės sienos demarkavimo dokumentų sudarymo ir apipavidalinimo.

Vėlesniuose Komisijos posėdžiuose šalys suderino detalų delimituotos valstybės sienos linijos ženklinimą vietovėje:

- kai valstybės sienos linija eina linijiniais kontūrais;
- kai valstybės sienos linija eina ežerais ir tvenkiniais – ženklinimą plūdūrais;
- kai valstybės sienos linija kerta kelius ir geležinkelius ties pasienio punktais ir kerta lauko, miško kelius, proskynas.

Šalys taip pat suderino ir Komisijos protokoluose užfiksavo valstybės sienos ženklinimą ant užtvankų ir šalia tvenkinių, valstybės sienos perėjose iš sausumos į kanalo vidurį ir atvirkščiai, Adutiškio geležinkelio stotyje. Sudėtingos situacijos vietose delimituotos sienos linijai pažymėti vietovėje buvo daromos stambaus mastelio topografinės nuotraukos, pvz., Adutiškio geležinkelio

⁹⁸ Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos Sutartis dėl Lietuvos ir Baltarusijos valstybės sienos // Valstybės žinios. 1996-05-10, Nr. 43-1049.

stoties – M1:500, miško masyvo šiauriau Kotlovkos gyvenvietės – M1:2000. Valstybės sienos, einančios pasienio upėmis ir upeliais, ruožams ženklinti buvo atliekami hidrografiniai tyrinėjimai, nustatoma salų priklausomybė valstybėms.

Prieš ženklinant valstybės sieną vietovėje buvo sudaryti ir tarp šalių suderinti ženklinimo principai bei ženklinimo schemas, atvaizduoti 21 – 25 prieduose.

Pradžioje, vadovaujantis kameriniu sienos ženklų išdėstymo projektu, delimituota valstybės sienos linija vietovėje buvo ženklinama laikiniais sienos ženklais, vėliau jų vietoje buvo įrengti Komisijos suderintos konstrukcijos nuostovieji valstybės sienos ženklai. Kiekvienam laikinajam sienos ženklui sudarytas abrisas, nurodantis ženklo padėtį vietovės kontūrų atžvilgiu, o nuostoviam valstybės sienos ženklui sudarytas sienos ženklo protokolas, kuriame nurodyta: padėtis vietovės kontūrų atžvilgiu, LKS-94 ir 1942 m. koordinačių sistemų koordinatės, sienos ženklo padėtis demarkaciniame žemėlapyje ir kt. Sienos ženklų abrisai ir protokolai buvo derinami tarp šalių ir tvirtinami Komisijos. Jau per antrąjį Komisijos posėdį (1997-04-25) šalys numatė, kad tikslinant delimituotą valstybės sienos liniją vietovėje, galimas jos koregavimas (optimizavimas, generalizavimas) – dėl delimitavimo žemėlapių netikslumų, kartografinių klaidų, dėl delimituojant neatliktų hidrografinių tyrimų, dėl laikui bėgant kintančių lauko ir miško kelių, naudojamų žemės plotų ribų pertvarkymo. Šia korektūra buvo siekiama sumažinti sienos ženklų statymo ir pasienio juostos įrengimo išlaidas, pašalinti nepagrįstus sienos linijos vingius, išlinkius. Be to, buvo panaudotos natūralios ribos (upės, kanalai, proskynos ir pan.), išsaugota inžinerinių-techninių statinių, sumažėjo sienos ilgis ir jos priežiūros sąnaudos, o perskirstomų plotų balansas išliko. Valstybės sienos ženklų numeraciją šalys nutarė pradėti nuo trijų valstybių – Lietuvos Respublikos, Baltarusijos Respublikos ir Lenkijos Respublikos sienų sankirtos (pavadintos „Mara“) ir baigti trijų valstybių – Lietuvos Respublikos, Baltarusijos Respublikos ir Latvijos Respublikos sienų sankirta (pavadinta „Liudvinavas“, priedas Nr. 26). Matomumui užtikrinti tarp gretimų valstybės sienos ženklų, nuspręsta statyti tarpinius bei specialiuosius valstybės sienos ženklus. Valstybės sienos liniją ežeruose ir tvenkiniuose, be upinių sienos ženklų, buvo nuspręsta paženklinoti ir plūdurais, pagamintais pagal suderintos konstrukcijos brėžinius. Plūdurai buvo įrengiami pagal kiekvienam vandens telkiniui sudarytus ir Komisijos patvirtintus plūdūrų išdėstymo projektus bei nustatytas plūdūrų projektines koordinatas. Visi minėti sprendimai buvo suderinti ir patvirtinti Komisijos posėdžių protokolais.

2003 m. balandžio 18 d. Komisija savo protokolu Nr. 22 patvirtino galutinę valstybės sienos ženklų numeraciją ir sienos ženklų tipus, priskirdama kiekvienam konkrečiam sienos ženklui numerį.⁹⁹

Valstybės sienos ženklų koordinatės buvo nustatomos 2000 – 2006 metais. Sudarytame valstybės sienos ženklų kataloge pateiktos LKS-94 ir 1942 m. valstybinių koordinacijų sistemų geodezinės ir plokštumos stačiakampės koordinatės. Pagal sienos ženklų koordinavimo ir kitus duomenis buvo sudaryti galutinių valstybės sienos demarkavimo dokumentų (sienos ženklų protokolų, koordinacijų ir aukščių katalogo, valstybės sienos aprašo) projektai. Valstybės sienos demarkavimo schema atvaizduota 27 priede.

2000 m. birželio 22 – 23 d. penkioliktame Komisijos posėdyje buvo sudaryta bendra techninė darbo grupė, turinti parengti valstybės sienos demarkavimo darbų kokybės įvertinimo ir tarpvalstybinio priėmimo taisyklės, nustatyti valstybės sienos ženklų statymo leistinus nuokrypius nuo patvirtintų parametrų. Demarkuotų Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienos ruožų tarpvalstybinio priėmimo taisyklės, patvirtintos 2003 m. balandžio 18 d., taisyklėse numatyta:

- darbą priimti tik tada, kai bus įrengta pasienio juosta, pastatyti ir koordinuoti valstybės sienos ženklai; parengti galutinių valstybės sienos demarkavimo dokumentų projektai;
- darbą priimti trimis etapais – pradžioje kiekvienai šaliai atlikti savarankišką priėmimą; po to, techninei darbo grupei atlikus sienos ruožo tinkamumo ekspertinį įvertinimą, priimti tarpvalstybinio mastu ir vėliau – atlikti Komisijai tarpvalstybinį priėmimą.

Numatyta priimant tikrinti, ar:

- demarkuotoji valstybės sienos linija atitinka delimituotą ir valstybės sienos optimizacijos planus;
- valstybės sienos ženklai pastatyti pagal demarkavimo projektą;
- yra matomumas tarp gretimų sausumos ruožų sienos ženklų ir tarp vienos numeracijos pasienio stulpų, įrengtų prie vandens telkinių;
- sienos ženklų koordinacijų ir aukščių nustatymo tikslumas ne mažesnis už leidžiamąjį;
- galutinių valstybės sienos demarkavimo dokumentų (sienos ženklų protokolų, koordinacijų ir aukščių katalogo, valstybės sienos aprašo) projektai sudaryti pagal nustatytus reikalavimus ir yra geros kokybės;
- galutinai ir kokybiškai atlikti hidrologiniai ir kiti tiriamieji bei specialieji su sienos demarkavimu susiję darbai.

⁹⁹ Valstybės sienos ženklai numeruojami pagal instrukcijose ir Komisijos protokoluose nustatytą tvarką: valstybės sienos ženklo numeris užrašomas ant emaliuotos metalinės lentelės, kuri tvirtinama ant pasienio stulpo. Plūdurai numeruojami tiesiog ant jų užrašant numerius.

Atlikus ekspertinį vertinimą buvo rašomas bendros techninės darbo grupės ekspertinio vertinimo aktas, o pašalinus rastus nukrypimus ir netikslumus, - atliekamas tarpvalstybinis priėmimas. Komisijos posėdžių protokoluose konstatuojama, kad sienos ruožas atitinka visus reikalavimus ir yra priimamas. Priimti valstybės sienos ruožai buvo perduoti abiejų valstybių sienos apsaugos tarnyboms eksploatuoti.

Baigus tarpvalstybinį priėmimą, buvo sudaryti galutiniai Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienos demarkavimo dokumentai: valstybės sienos demarkavimo žemėlapis, valstybės sienos ženklų protokolai, valstybės sienos ženklų koordinacijų katalogas, valstybės sienos aprašas.¹⁰⁰

Sudaryta komisija dėl valstybės sienos demarkavimo žemėlapio, ženklų protokolų, ženklų koordinacijų katalogo, sienos aprašo priėmimo tarpvalstybiniu mastu, patikrinusi visų baigiamųjų dokumentų kokybę, instrukcijų reikalavimų atitikimą ir nustačiusi, kad parengtuose baigiamuosiuose dokumentuose nėra jokių neaiškumų ir neapibrėžtumų, teikė šiuos dokumentus tvirtinti Mišriai demarkavimo komisijai.

Visi baigiamieji valstybės sienos demarkavimo dokumentai buvo sudaryti dviem alternatais ir dviem – lietuvių ir baltarusių kalbomis. Šie dokumentai, pasirašyti visų Komisijos narių (Lietuvos ir Baltarusijos valstybių sienos demarkavimo baigiamasis protokolas buvo pasirašytas 2007 m. vasario 2 d. Minske), nustatyta tvarka buvo perduoti abiejų šalių vyriausybėms tvirtinti. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2008 m. vasario 20 d. nutarimu Nr. 160 patvirtino baigiamuosius valstybės sienos demarkavimo dokumentus, o 2008 m. birželio 19 d. Lietuva ir Baltarusija apsikeitė notomis dėl demarkavimo dokumentų įsigaliojimo (šalys pranešė viena kitai, kad įvykdė dokumentams įsigaliojti reikiamas valstybines vidaus teisinės procedūras).

Baigiamuosiuose dokumentuose konstatuojama, kad iš viso demarkuotos Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienos ilgis sudaro 679 km, iš jų: 380 km sausumoje ir 299 km – pasienio vandenyse. Įrengti 1955 sienos ženklai, iš jų: 1246 – pagrindiniai, 457 – upių, 93 – pereinamieji, 86 – tarpiniai, 71 – ežerų ir 2 specialieji.

Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienos demarkavimas yra istorinis įvykis ir itin svarbus žingsnis kaip išorės Europos Sąjungos sienos dalies demarkavimas, be kurio Lietuva negalėtų įgyvendinti Šengeno šalių sutarties reikalavimų.

¹⁰⁰ Demarkavimo žemėlapis M1:10000 buvo sudarytas pagal 2003 m. aerofotografinės nuotraukos ir 2005 m. dešifravimo duomenis. Žemėlapi sudaro 129 lapai, kuriuose pažymėta valstybės sienos linija, valstybės sienos ženklai ir vietovės situacijos elementai. Kiekvienam valstybės sienos ženklui buvo sudarytas valstybės sienos ženklo protokolas, kuriame yra: informacija apie sienos ženklo ir jo elementų padėtį; sienos ženklo elementų plokštumos stačiakampės ir geodezinės koordinatės bei altitudės; visų Komisijos narių parašai, patvirtinantys kiekvieną sienos ženklo protokolą. Valstybės sienos ženklų kataloge pateiktos sienos ženklų koordinatės ir altitudės bei valstybinio geodezinio tinklo punktų koordinatės. Valstybės sienos apraše nurodytas valstybės sienos ilgis, pateikta informacija apie valstybės sienos ženklų kiekį. Taip pat nurodyti valstybės sienos ženklų numeriai, jų tipai, demarkavimo žemėlapio lapų numeriai, bendras valstybės sienos ilgis, atskirai sausuma ir pasienio vandenimis.

Ištisą dešimtmetį vykęs demarkavimo procesas išryškino problemas, sprendžiant įvairius juridinius, techninius, praktinius uždavinius, susijusius su valstybės sienos ženkliniu, geodeziniais ir kartografiniais darbais, pasienio juostos įrengimu, tarpvalstybine darbų kontrole, galutinių valstybės sienos dokumentų sudarymu. Realizuojant vietovėje delimituotą valstybės sienos liniją teko susidurti su delimitavimo medžiagos ir vietovės situacijos neatitikimais (dėl lauko ir miško kelių, upelių bei senvagių vietos pokyčių) ir netikslumais, kartografinėmis klaidomis. Iškilė valstybės sienos linijos optimizavimo ir generalizavimo klausimas. Kiekvienu tokiu atveju reikėjo rasti sprendimą, tenkinantį abi šalis, įvairias suinteresuotąsias Lietuvos ir Baltarusijos žinybas bei abiejų valstybių vyriausybes.

Analogiška tvarka ir principais numatoma demarkuoti ir Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos valstybės siena. Yra parengtos ir Bendros Lietuvos ir Rusijos demarkavimo komisijos patvirtintos reikalingos instrukcijos: Lietuvos – Rusijos valstybės sienos ženklinimo valstybės sienos ženklais ir įrengimo tvarkos instrukcija ir kt.

Žymiai paprasčiau vyko valstybės sienos atstatymas (redemarkavimas) tarp Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos bei Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos valstybės sienos inventorizavimas (bendras valstybės sienos linijos padėties patikrinimas). Lietuvos valstybės siena su minėtomis kaimyninėmis šalimis buvo paženklinta supaprastintu principu – vieno bendro valstybės ženklo, statomo ant valstybės sienos linijos principu.

Pažymėtina, kad valstybės sienos tarp Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos demarkavimas yra istorinis įvykis ir itin svarbus žingsnis - kaip išorės ES sienos dalies demarkavimas, be kurio Lietuva negalėtų įgyvendinti Europos Sąjungos bei Šengeno šalių teisės aktų reikalavimų.

4.2. Tarptautinės praktikos taikymo valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo procese problematika

Lietuvai pirmajai iš kaimyninių valstybių pradėjusiai organizuoti sudėtingus valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo (redemarkavimo) procesus nebuvo iš ko pasimokyti ir į ką lygiuotis. Trūko patirties, tarptautinės praktikos bei teisinių žinių. Per labai trumpą laikotarpį (2 – 3 metus) reikėjo parengti reikalingą kartografinę dokumentaciją – valstybės sienos delimitavimo žemėlapius, juos suderinti su savo ir kaimyninės valstybės atitinkamomis institucijomis. Žemėlapiuose nustatant (įbraižant) valstybių sienos liniją tarp Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos bei tarp Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos iškilė daug klausimų dėl valstybės sienos linijos nustatymo pasienio vandenyse, nes nebuvo teisės aktų, aiškiai reglamentuojančių šį procesą. Pavyzdžiui, Lietuvos ir Baltarusijos pasienyje esantys ežerai ir

tvenkiniai, kuriais eina valstybės siena, iki jos delimitavimo po nepriklausomybės atkūrimo priklausė Lietuvai; Lietuvos ir Rusijos pasienyje esantis Vištyčio ežeras, kuriuo eina valstybės siena, iki jos delimitavimo beveik visas priklausė Rusijai. Taip pat, probleminė situacija susidarė tose vietose, kur valstybės siena ėjo per kaimus. Pavyzdžiui Lietuvos ir Baltarusijos pasienyje Sakalynės kaimas buvo padalintas per pusę, dalis kaimo liko Lietuvoje, kita dalis – Baltarusijoje. Panaši situacija buvo nustatant valstybės sienos liniją ties Norviliškių kaimo kapinėmis, esančiomis Lietuvos ir Baltarusijos pasienyje. Jos buvo išsidėsčiusios abiejų valstybių teritorijose. Tik Lietuvos derybininkų didelių pastangų dėka valstybių sienos riba ties Norviliškių kaimo kapinėmis buvo pakoreguota ir visos kapinės liko Lietuvos Respublikos teritorijoje.

Valstybių administracinių ribų žemėlapiuose valstybės sienos linija daugelyje vietų skaldė žemėvaldas bei žemėnaudas, kirto kelius, tiltus, geležinkelius ir kitus strateginės reikšmės objektus. Šios problemos lydėjo ir vykdant delimituotos valstybės sienos linijos tarp Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos demarkavimo darbus. Susidarė būtinybė optimizuoti valstybės sienos liniją. Iškilo optimizuotos valstybės sienos linijos juridinio įteisinimo problema.

Valstybės sienos delimitavimo darbus vykdė ir koordinavo sienos demarkavimo bei ekonominės zonos Baltijos jūroje nustatymo darbus Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 25 d. nutarimu Nr. 198 „Dėl komisijos Lietuvos Respublikos valstybės sienai delimituoti ir demarkuoti bei ekonominei zonai Baltijos jūroje nustatyti sudarymo“ sudaryta komisija. Komisijos, kurios pagrindinės funkcijos buvo: organizuoti ir įgyvendinti sudėtingus valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo (redemarkavimo) reguliavimo procesus, sudėtį sudarė vadovaujantys pareigūnai, kuriems pradžioje trūko patirties, teisinių bei kitų specifinių žinių, nebuvo tarptautinės praktikos, dėl to buvo padaryta klaidų, sugaišta pernelyg daug laiko, neišvengta finansinių ir kitokių praradimų.

Priimtas politinis sprendimas dėl valstybės sienos linijos nustatymo (padalinant tarp kaimyninių valstybių buvusius vientisus kaimus, piliečių namų valdas, kapines), neatsižvelgus arba tik dalinai atsižvelgus į žmogiškuosius faktorius, sukėlė dideles psichologines ir teisinės problemas: Lietuvos ir kaimyninės valstybės gyventojų nepasitenkinimą, žmonių gyvenimo ritmo sutrikdymą, neteisėtą valstybės sienos linijos kirtimą bei kitus valstybės sienos teisinio režimo pažeidimus.

4.3. Valstybės sienos demarkavimo reglamentavimo teisinės bazės kūrimo problematika

Siekiant įgyvendinti tarptautines valstybės sienos Sutartis, tai yra demarkuoti (redemarkuoti) valstybės sienas, reikėjo parengti reikalingą teisinę (normatyvinę) dokumentaciją bei valstybės sienos demarkavimo projektus (demarkavimo žemėlapius). Teisinę bazę: bendros tarpvalstybinės komisijos nuostatus, bendrą valstybės sienos demarkavimo darbo grupių

instrukcijas, valstybės sienos ženklinimo instrukcijas, valstybės sienos demarkavimo žemėlapių sudarymo instrukcijas, valstybės sienos linijos protokolų-aprašų sudarymo instrukcijas, instrukcijas dėl valstybės sienos demarkuotų atkarpų priėmimo bendroje komisijoje ir kitus norminius dokumentus kūrė valstybės sienos demarkavimo komisijų bei bendrų techninių darbo grupių nariai ir ekspertai. Dalis komisijos narių neturėjo reikalingų teisinių, profesinių (žemėtvarkos, kartografijos, geodezijos srityje) žinių, todėl kai kurie normatyviniai dokumentai buvo sunkiai įgyvendinami ir dažnai keičiami. Kai kuriems komisijų bei techninių darbo grupių vadovams trūko praktinės patirties, profesionalumo, vadovavimo įgūdžių. Valstybės sienos demarkavimo komisija, vykdydama valstybės sienos demarkavimo darbus, privalo vadovautis tarptautinėmis sienos sutartimis, komisijos nuostatais bei kitais teisės aktais. Tačiau atskiri tarpvalstybinės komisijos nariai minėtus teisės aktus kartais skirtingai interpretuoja ir juos taiko.

Ypatingai daug problemų iškilo rengiant, keičiant ir taikant teisės aktus, reglamentuojančius Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybių sienos demarkavimą. Protokole dėl valstybės sienos linijos tarp Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos žymėjimo delimitavimo žemėlapiuose prie Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutarties dėl Lietuvos ir Baltarusijos valstybės sienos konstatuojama, kad: „abiejų šalių prezidentai, pasirašę minėtą sutartį patvirtino, kad valstybės sienos linija tarp Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos delimitavimo žemėlapiuose, kurie yra neatskiriama Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutarties dėl Lietuvos ir Baltarusijos valstybės sienos dalis, žymima pagal jos brėžį delimitavimo žemėlapių darbo egzemplioriuose, suderintuose 1995 m. sausio 3 d. derybų dėl valstybės sienos tarp Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos delimitavimo ir demarkavimo metu“. Tačiau demarkuojant Lietuvos ir Baltarusijos valstybių sieną komisijos nariams iškilo klausimas kuri delimitavimo linija: delimitavimo linija oficialiame žemėlapyje, sienos aprašas ar faktinė žemės naudojimo linija ūkių planuose turi būti naudojama pagrindu ir kuriuo iš minėtų dokumentų vadovautis, demarkuojant valstybės sieną. Pažymėtina, kad Bendros demarkavimo komisijos nuostatų antrame punkte pabrėžiama, kad „savo veikloje komisija vadovaujasi Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutartimi dėl Lietuvos – Baltarusijos valstybės sienos, pasirašytos 1995 m. vasario 6 d., šiais nuostatais, topografinė, kartografinė ir kita medžiaga bei atsižvelgia į ūkio subjektų, esančių tiesiogiai ant ar prie valstybės sienos linijos, žemėnaudos išsaugojimo reikalingumą.“¹⁰¹

Įgyvendinant ūkio subjektų žemėnaudos vientisumo išsaugojimo teisę, iškilo klausimas kas turi įgaliojimus ir kas privalo organizuoti valstybės sienos linijos optimizavimo procedūras.

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienos demarkavimo komisijos nuostatų 2 p. išplėstas dokumentų, kuriais vadovaujasi demarkuojant valstybės sieną, daroma išimtis ir siūloma atsižvelgti į ūkio subjektų (fizinį ir juridinių asmenų: privačių asmenų, kolūkių, tarybinių ūkių, direktijų, valdybų, tarnybų), esančių tiesiogiai ant ar prie valstybės sienos linijos, žemėnaudos išsaugojimo reikalingumą ir taikyti žemėnaudos vientisumo išsaugojimo principą.

Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutartis dėl Lietuvos ir Baltarusijos valstybės sienos bei Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienos demarkavimo komisijos nuostatai lyg ir nesuteikia šiai komisijai įgaliojimų optimizuoti valstybės sienos linijos. Nors Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1993 m. kovo 25 d. nutarimu Nr. 198 „Dėl komisijos Lietuvos Respublikos valstybės sienai delimituoti ir demarkuoti bei ekonominei zonai Baltijos jūroje nustatyti sudarymo“ šiai komisijai suteikė žymiai platesnius įgaliojimus, tarp jų ir: „siūlyti sudaryti darbo ir ekspertų grupes normatyviniams ir techniniams projektams rengti, **Lietuvos Respublikos valstybės sienai optimizuoti**,¹⁰² sutartims rengti, techniniams darbams organizuoti ir jiems kontroliuoti.“ Ši teisės aktų kolizija sukėlė daug diskusijų ir nesutarimų tarp demarkavimo komisijos narių bei šalių atsakingų pareigūnų, o taip pat iškilo ir demarkavimo komisijos įgaliojimų bei jos kompetencijos problema. Nors Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienos demarkavimo komisijos nuostatų antras punktas pabrėžia, kad: „savo veikloje komisija vadovaujasi Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutartimi dėl Lietuvos Baltarusijos valstybės sienos, šiais nuostatais, topografinė, kartografinė ir kita medžiaga bei atsižvelgia į ūkio subjektų, esančių tiesiogiai ant ar prie valstybės sienos linijos, žemėnaudos išsaugojimo reikalingumą“, tačiau įgaliojimams įgyvendinti ūkio subjektų žemėnaudos vientisumo išsaugojimo teisę ir optimizuoti valstybės sienos liniją nuostatuose demarkavimo komisijai nesuteikti. Valstybės sienos demarkavimą reglamentuojančiuose teisės aktuose nėra aiškumo, kaip turi būti įforminami Bendros valstybės sienos demarkavimo komisijos bei Bendros techninės darbo grupės posėdžių (susitikimų) protokolai: ar juos turi pasirašyti tik abiejų šalių komisijų pirmininkai, ar visi komisijos nariai.

Autorės nuomone, Bendros valstybės sienos demarkavimo komisijos protokolus turėtų pasirašyti visi komisijos nariai, o Bendros techninės darbo grupės protokolus – visi techninės darbo grupės nariai, baigiantis posėdžiui (susitikimui). Tai padėtų šalių delegacijoms, dalyvaujant ekspertams (techninės darbo grupės nariams), priimti motyvuotus sprendimus bei skatintų vieningos nuomonės formavimą delegacijoje, ypač kai yra tikimybė administravimo metodu užgožti delegacijos narių, specialistų nuomonės, kurios dažniausiai sutampa su derybų partnerių specialistų nuomone.

Valstybės sienos ženklavimas vykdomas pagal nustatyta tvarka patvirtintas instrukcijas. Jų keitimas demarkavimo darbų eigoje stabdė demarkavimo procesą, dėl to susidarė papildomos finansinės išlaidos. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienos

¹⁰² Siekiant pabrėžti valstybės sienos linijos optimizavimo aktualumą ir problematiškumą valstybės sienos demarkavimo procese, jis išryškintas tekste.

ženklinimo instrukcija buvo patvirtinta 1996 m. spalio 24 d. Bendros valstybės sienos demarkavimo komisijos protokolu Nr.1. Baigiant demarkavimo darbus, minėta instrukcija buvo pakeista, išdėstyta nauja redakcija ir patvirtinta 2003 m. balandžio 18 d. protokolu Nr. 22. Panašiai buvo ir su Leistinių nuokrypių nuo reikalavimų statant valstybės sienos ženklus ant Lietuvos ir Baltarusijos valstybės sienos instrukcija. Ji buvo patvirtinta tik 2000 m. birželio 23 d. protokolu Nr. 15 ir pakeista 2003 m.

Be to, nuo valstybės sienos demarkavimo darbų pradžios Lietuvos Respublikos teisės aktais suteiktos monopolistų teisės vykdyti kai kuriuos valstybės sienos demarkavimo darbus (geodezijos ir kartografijos) vienintelei įmonei – uždarai akcinei bendrovei. Manytina, kad taip prarandama darbų kontrolės ir sveikos konkurencijos galimybė. Monopolizmas sąlygoja aukštas atliekamų valstybės sienos demarkavimo darbų kainas ir nepakankamą darbų kokybę. Neabejotina, kad svarbius valstybinės reikšmės darbus – valstybės sienos demarkavimą turi vykdyti aukštos kvalifikacijos specialistai, atitinkantys teisės aktais nustatytus minėtiems darbams vykdyti reikalavimus.

Autorės nuomone, neigiamas reiškinys valstybės sienos demarkavimą reglamentuojančios teisinės bazės kūrimo procese yra tai, kad iki šiol nėra parengtų ir patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 25 d. nutarimu Nr.198 patvirtintos komisijos Lietuvos Respublikos valstybės sienai delimituoti ir demarkuoti bei ekonominei zonai Baltijos jūroje nustatyti nuostatų. Tinkamai parengti, detaliam apibrėžiantys komisijos funkcijas ir įgaliojimus nuostatai sudarytų galimybę nustatytais terminais ir reikalavimais, išvengiant klaidų bei nuomonių skirtumų tarp komisijos narių ir šalių delegacijų, vykdyti valstybės sienos demarkavimą, taip pat pagreitintų derybų valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo klausimais procesą.

Problemos dėl kai kurių teisės aktų, reglamentuojančių valstybės sienos demarkavimą, netobulumo ir dėl skirtingo jų interpretavimo iškilo ne tik demarkuojant Lietuvos valstybės sieną su Baltarusijos Respublika bet ir nustatant ar atstatant (redemarkuojant, inventorizuojant) ir ženklinant vietovėje valstybės sienas su kitomis kaimyninėmis šalimis: Latvija, Lenkija.

Valstybės sienos demarkavimo proceso eigoje buvo dažnai keičiami demarkavimo komisijų sprendimai valstybės sienos demarkavimo instrukcijos, bei kiti teisės aktai, reglamentuojantys valstybės sienos demarkavimą. Minėti pakeitimai dažnai nebūdavo tinkamai įforminami.

Šie procesai valstybės sienos demarkavimo eigoje išryškino teisinio reglamentavimo ir teisės aktų interpretavimo trūkumus valstybės sienos demarkavimo komisijų darbe bei nenuoseklią poziciją valstybės sienos demarkavimo klausimais.

4.4. Valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo darbų organizavimo bei vykdymo probleminiai aspektai

Valstybės sienos delimitavimas – valstybės sienos linijos nustatymas ir jos įbraižymas į delimitavimo žemėlapius buvo vykdomas sovietinėje kartografinėje medžiagoje (pasenusioje, netikslioje ir daugeliu atvejų neatitinkančioje dabartinės situacijos), vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, Lietuvos Respublikos įstatymais, Vyriausybės nutarimais ir kitais teisės aktais. Šiuos darbus ap sunkino ir Lietuvos Respublikos administracinių ribų netikslumai tiek žemėlapyje, tiek vietovėje. Sovietmečiu Ministrų taryboje buvo patvirtintas vadinamas budintis žemėlapis M1:200000. Tokio mastelio žemėlapiu nepakako tiksliai valstybės sienos linijos nustatymui. Be to, situaciją darė problematiška ir valstybės administracinių ribų neaiškumas vietovėje. Tai sąlygojo valstybės sienos linijos padėties iškraipymą, neaiškumus ir sudarė probleminę situaciją demarkuojant valstybės sieną.

Ypač sudėtingas ir problematiškas buvo Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybių sienos nustatymas, valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo žemėlapių parengimas bei jų patvirtinimas. Protokolu dėl valstybės sienos linijos žymėjimo delimitavimo žemėlapiuose prie Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutarties dėl Lietuvos ir Baltarusijos valstybės sienos¹⁰³, pasirašytame abiejų šalių prezidentų 1995 m. vasario 6 d., patvirtino, kad: „valstybės sienos linija tarp Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos delimitavimo žemėlapiuose, kurie yra neatskiriama Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutarties dėl Lietuvos ir Baltarusijos valstybės sienos dalis, žymima pagal jos brėžį delimitavimo žemėlapių darbo egzemplioriuose, suderintuose 1995 m. sausio 3 d. derybų dėl valstybės sienos tarp Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos delimitavimo ir demarkavimo metu.“ Parengtus Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienos delimitavimo žemėlapius 1996 m. vasario 9 d. protokolu patvirtino abiejų šalių užsienio reikalų ministrai. Šiame protokole teigiama, kad delimitavimo žemėlapiai yra neatskiriama sutarties dėl Lietuvos ir Baltarusijos valstybės sienos dalis. Valstybės sienos demarkavimo komisijos nariams iškilio klausimas kuriais žemėlapiais (valstybės sienos delimitavimo linija) vadovautis, demarkuojant Lietuvos ir Baltarusijos valstybių sieną.¹⁰⁴

¹⁰³ Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos Sutartis dėl Lietuvos ir Baltarusijos valstybės sienos // Valstybės žinios. 1996-05-10, Nr. 43-1049.

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienos demarkavimo komisijos nuostatų 2 p. nustatyta, kad organizuojant valstybės sienos demarkavimo darbus ir sprendžiant praktinius valstybės sienos demarkavimo uždavinius, vadovaujamosi Sutartimi dėl Lietuvos ir Baltarusijos valstybės sienos, kurios neatskiriama dalimi yra delimitavimo žemėlapiai. Vieni valstybės sienos delimitavimo žemėlapiai buvo patvirtinti 1995 m. sausio 3 d., kiti – 1996 m. vasario 9 d. Be to, šiame nuostatų punkte teigiama, kad valstybės sienos demarkavimo komisija turi vadovautis ir topografinę, kartografinę ir kita medžiaga.

Išanalizavus valstybės sienos demarkavimą reglamentuojančius teisės aktus manytina, kad demarkuojant Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sieną, turi būti laikomasi valstybės sienos linijos, pažymėtos delimitavimo žemėlapių darbo egzemplioriuose, suderintuose 1995 m. sausio 3 d. derybų dėl valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo metu, su išimtimi, kai pagal Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienos demarkavimo komisijos nuostatų 2 p. Reikia taikyti žemėnaudos vientisumo išsaugojimo principą. Juridinis pagrindas: 1995 m. vasario 6 d. Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos Protokolas dėl valstybės sienos linijos tarp Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos žymėjimo delimitavimo žemėlapiuose prie Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutarties dėl Lietuvos ir Baltarusijos valstybės sienos; Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienos demarkavimo komisijos nuostatai (2 p.), patvirtinti 1996 m. liepos 12 d.

Valstybės sienos delimitavimo žemėlapių priėmimo metu (1995-02-06) buvo konstatuota, kad „Ryšium su tuo, kad darbe buvo naudojami nevienareikšmiai pradiniai kartografiniai duomenys, Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienos linija delimitaciniame žemėlapyje atskiruose ruožuose nesutapo. Atskirais atvejais, maksimalus skirtumas siekia iki 5 mm (natūroje iki 50 m)“. Dėl to, Bendrai valstybės sienos demarkavimo komisijai sprendžiant praktinius valstybės sienos linijos demarkavimo klausimus, šios komisijos nuostatų 3 p. įpareigoja analizuoti geodezinę ir kartografinę medžiagą, rengti ir aprobuoti valstybės sienos ženklinimo modelį ir principus, spręsti kitus praktinius klausimus. Šių įpareigojimų tikslas – kuo tiksliau pažymėti delimituotos valstybės sienos liniją vietovėje.

Valstybės sienos demarkavimo projektai taip pat buvo rengiami analogiškoje sovietinėje kartografinėje medžiagoje. Demarkavimo žemėlapių netikslumas bei situacijos neatitikimas juose su esama vietovėje darė prielaidas netiksliam valstybės sienos linijos paženklinimui vietovėje. Tam darė įtakos ir matavimo darbų, ženklinant valstybės sieną, atlikimas pasenusiais, nepakankamo tikslumo geodeziniais instrumentais. Dėl minėtų priežasčių, valstybės sienos tarp Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos ilgis iki jos demarkavimo buvo fiksuotas 651 km, po demarkavimo (demarkuojant buvo naudojami aukšto tikslumo matavimo instrumentai) – 678,8 km.

Įgyvendindama ūkio subjektų žemėnaudos vientisumo išsaugojimo teisę, Bendra valstybės sienos demarkavimo komisija turi organizuoti šių teritorijų apskaitą ir valstybės sienos demarkavimo procese tarp sienos sutarties šalių pasiekti žemės plotų nulinį balansą. Tačiau, demarkavimo procese sprendžiant žemėnaudos vientisumo išsaugojimo klausimus, nėra juridinio pagrindo ženkliai keisti delimituotos valstybės sienos linijos, nes šie klausimai, taip pat, turėtų būti sprendžiami delimituojant valstybės sienos liniją. Konkrečius sprendimus šiais klausimais turi priimti Bendra valstybės sienos demarkavimo komisija, vadovaudamasi nuostatuose suteiktais įgaliojimais. Kitais atvejais, pagal sienos sutartį ir komisijos nuostatus, valstybės sienos linija turi

būti ženklinama žemėlapiu grafinio tikslumo ribose. Nukrypti nuo delimituotos valstybės sienos linijos ir viršyti žemėlapių grafinio tikslumo ribas komisija įgaliojimų neturi. Valstybės sienos demarkavimo komisija, atsižvelgdama į galiojančius tarptautinius standartus, turi priimti sprendimus dėl valstybės sienos demarkavimui naudojamos kartografinės medžiagos grafinio tikslumo ribų.

Dėl valstybės sienos žemėlapių (delimitavimo ir demarkavimo) grafinio tikslumo ribų ir valstybės sienos linijos generalizavimo ir optimizavimo teisėtumo ilgos diskusijos ir nesutarimai vyko tarp Bendros demarkavimo komisijos delegacijų bei šalių užsienio reikalų ministerijų atsakingų pareigūnų.

Valstybės sienos generalizavimo ir optimizavimo teisiniai ir techniniai aspektai

Demarkacinės valstybės sienos linijos padėties neatitikimas delimitacinei valstybės sienos linijai, susidaręs demarkavimo procese, grindžiamas teisiniais ir techniniais aspektais.

Bendra valstybės sienos demarkavimo komisija, įgyvendindama Sutarties dėl Lietuvos ir Baltarusijos valstybės sienos nuostatas, turi vadovautis ne tik delimitavimo žemėlapiais ir sienos aprašu, bet ir topografinė, kartografinė ir kita medžiaga, o taip pat atsižvelgti į ūkio subjektų, esančių tiesiogiai ant ar prie valstybės sienos linijos, žemėnaudos išsaugojimo reikalingumą. Komisijos kompetencija: spręsti praktinius valstybės sienos demarkavimo uždavinius, susidariusius vykdant sutartį dėl Lietuvos ir Baltarusijos valstybės sienos; analizuoti geodezinę ir kartografinę medžiagą; rengti ir aprobuoti valstybės sienos ženklavimo modelį ir principus; nagrinėti gautus pareiškimus, susijusius su valstybės sienos demarkacija, ir priimti sprendimus; spręsti kitus valstybės sienos demarkavimo klausimus. Vykdamas valstybės sienos demarkavimo darbus, vadovaujasi Bendros valstybės sienos demarkavimo komisijos patvirtintais reglamentais: valstybės sienos ženklavimo instrukcija; valstybės sienos demarkavimo projektu; demarkuotos valstybės sienos ruožų priėmimo taisyklėmis; demarkavimo komisijos sprendimais, priimtais atsižvelgiant į fizinių ir juridinių asmenų prašymus dėl žemėnaudos, žemėvaldos, infrastruktūros objektų išsaugojimo.

Bendra valstybės sienos demarkavimo komisija, įgyvendindama jai suteiktus įgaliojimus, turi maksimaliai tiksliai paženklinti valstybės sienos liniją, neviršijant tarptautiniais reglamentais nustatyto valstybės sienos demarkavimo tikslumo. Išimtis numato tik komisijos nuostatų 2 p¹⁰⁵. Šiuo atveju, valstybės sienos ženklą būtina pastatyti tinkamoje vietoje, maksimaliai priartinant jį prie delimituotos valstybės sienos linijos padėties. Minėtais išimtiniais atvejais

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienos demarkavimo nuostatų 2 p. nustatyta, kad organizuojant ir vykdant valstybės sienos demarkavimo darbus, vadovaujasi ne tik Sutartimi dėl Lietuvos ir Baltarusijos valstybės sienos, komisijos nuostatais, bet ir topografinė, kartografinė ir kita medžiaga bei atsižvelgia į ūkio subjektų, esančių tiesiogiai ant ar prie valstybės sienos linijos, žemėnaudos išsaugojimo reikalingumą.

motyvuotos aplinkybės verčia atlikti valstybės sienos linijos generalizavimą (ištiesinimą) arba valstybės sienos linijos optimizavimą.

Valstybės sienos linijos generalizavimas (ištiesinimas) taikomas išimtiniais atvejais, demarkuojant valstybės sieną, atskirose valstybės sienos atkarpose, kai buvo būtina sudėtingos konfigūracijos delimitacinę liniją, nesutampančią su stabiliais (tvirtais) natūralių ar dirbtinių objektų kontūrais ar jų ribomis, o taip pat – su juridinėmis ribomis, ištiesinti, išlaikant generalinę jos kryptį ir žemės plotų balansą artimą nuliui, tikslu išvengti nestabilios, nesaugios ir ekonomiškai nepagrįstos valstybės sienos linijos, garantuojant sienų nekintamumą ateityje ir įgyvendinant natūroje teisės protingumo taikymo principus.¹⁰⁶

Valstybės sienos linijos optimizavimas, t.y. optimaliausios (geriausios) delimitacinės linijos padėties nustatymas natūroje (pavyzdys pateikiamas 29 priede), taikomas išimtiniais atvejais demarkavimo procese dėl ūkio subjektų žemėvaldų ir žemėnaudų, inžinerinės infrastruktūros ir melioracijos objektų, nacionalinių parkų, draustinių ir kitų saugomų teritorijų išsaugojimo, jų tinkamo naudojimo, funkcionavimo bei eksploatavimo atžvilgiu.¹⁰⁷ Atskirais atvejais, valstybės sienos linijos optimizavimas taikomas dėl delimitacinės linijos padėties sutapatavimo su natūraliais ar dirbtiniais objektais (upės, jų farvateris, kanalai, keliai ir kt.), siekiant užtikrinti stabilią valstybės sienos linijos padėtį ir dirbtinių objektų eksploataciją bei jų naudojimą, kai žemės (vandens) režio, esančio tarp delimitacinės linijos ir šių objektų, naudojimas neracionalus ir problematiškas, o demarkavimo metu suformuota valstybės sienos linija neefektyvi jos įrengimui panaudotų finansinių išteklių ir apsaugos užtikrinimo prasme.

Valstybės sienos linijos generalizavimas (ištiesinimas) ir valstybės sienos linijos optimizavimas gali būti taikomi, jei:

- nėra prieštaravimų tarp visų Bendros valstybės sienos demarkavimo komisijos narių;
- nenukrypstama nuo valstybės sienos aprašo, esančio sutartyje dėl Lietuvos ir Baltarusijos valstybės sienos;
- išlaikomas nulinis plotų balansas.

Valstybės sienos demarkavimo eigoje, vadovaujantis valstybės sienos demarkavimo reglamentuojančiais teisės aktais, nustatytos aplinkybės, kurioms neįtakojo valstybės sienos demarkavimas, o valstybės sienos linijos padėties pasikeitimo fakto įrodyti neįmanoma, buvo: kartografinio matematinio pagrindo ir žemėlapių klaidos; kartografiniai neapibrėžtumai ir kartografinės klaidos; hidrografinių duomenų klaidos; delimitacinės valstybės sienos linijos perkėlimo iš darbo žemėlapių į oficialius delimitacinius žemėlapius klaidos.

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienos demarkavimo dokumentacija. Minskas, 2007.

¹⁰⁷ Ten pat.

Tačiau atskirose valstybės sienos atkarpose demarkacinės valstybės sienos linijos padėties neatitikimas delimitacinei linijai susidarė demarkavimo darbų eigoje. Demarkacinės valstybės sienos linijos padėties neatitikimą delimitacinei valstybės sienos linijai, susidariusį demarkavimo procese, sąlygojo:

- kartografinių klaidų ištaisymas (neįskaitant į žemės plotų balansą);
- delimitacinės linijos, einančios netvirtais, netiesiais (kreivių formos) kontūrais, padėties generalizavimas (ištiesinimas), tikslu išvengti ekonomiškai nepagrįstos ir nesaugios valstybės sienos linijos;
- delimitacinės linijos, suformuotos administracinės linijos pagrindu, pertvarkymas pagal tarptautinius reikalavimus ir kriterijus, keliamus valstybės sienai;
- delimitacinės valstybės sienos linijos padėties optimizavimas, siekiant: išsaugoti žemėvaldą; išsaugoti žemėnaudą; išsaugoti inžinerinę infrastruktūrą su jos eksploatacijai priskirta žeme ir užtikrinti jos naudojimą pagal tiesioginę paskirtį; sudaryti tinkamas sąlygas inžinerinės infrastruktūros ir melioracijos sistemų, atsižvelgiant į jų priklausomybę vienai iš šalių, eksploatacijai ir aptarnavimui (prieinamumo prie jų su technika teritoriniu aspektu); sutapatinti delimitacinę liniją su faktine žemėnaudos ar žemėvaldos riba, jeigu delimitavimo dokumentuose nėra fiksuota sutartų nukrypimų nuo administracinės ar ūkių atribojimo planuose pateiktos ribos (kas atitinka logišką sutarties dėl Lietuvos ir Baltarusijos valstybės sienos įgyvendinimo seką ir šalių siekius (norus), kurie buvo išreikšti pasirašant šią sutartį, tai yra atitinka sutarties dvasią); sutapatinti delimitacinę liniją su natūraliais gamtiniais ar dirbtiniais objektais, ar jų ribomis, tikslu įgyvendinti natūroje saugią ir stabilią valstybės sieną bei dirbtinių objektų eksploataciją¹⁰⁸; supaprastinti (ištiesinti) sudėtingos ir motyvuotai nepagrįstos konfigūracijos delimitacinę liniją; išvengti sudėtingų geologinių, geomorfologinių ir hidrologinių sąlygų valstybės sienos ženklų statybos vietose ir jų poveikio ženklų ir valstybės sienos linijos padėties stabilumui; ištaisyti grubias kartografines klaidas, o taip pat kitas kartografines klaidas, dėl kurių dydžio ir (ar) reikšmingumo Bendra valstybės sienos demarkavimo komisija neįtraukė jų į techninių (kartografinių) klaidų kategoriją; atsižvelgti į pasienio gyventojų prašymus, pagrįstus teisėtais interesais; užtikrinti vienareikšmį valstybės sienos linijos padėties interpretavimą ir jos nekintamumą.
- nukrypimai nuo valstybės sienos demarkavimo projekto valstybės sienos ženklų statybos metu, jeigu juos įteisino Bendra valstybės sienos demarkavimo komisija savo sprendimais (komisijos sprendimo motyvacija);
- kaip papildomi argumentai gali būti: sąlygų valstybės sienos padėties stabilumui užtikrinti, jos saugumui, patikimesnei kontrolei sudarymas; finansinių kaštų sumažinimas dėl

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienos demarkavimo dokumentacija. Minskas, 2007.

valstybės sienos ženklų kiekio sumažėjimo, jų statybos, pasienio infrastruktūros ir valstybės sienos apsaugos objektų įrengimo, valstybės sienos ženklų ir pasienio juostos priežiūros¹⁰⁹.

Dėl valstybės sienos linijos optimizavimo ir jos generalizavimo (ištiesinimo) teisėtumo ilgos ir sunkios diskusijos ir derybos vyko tarp Bendros valstybės sienos demarkavimo komisijos šalių delegacijų bei užsienio reikalų ministerijų atsakingų pareigūnų, ambasadorių. Nesutarimai minėtais klausimais tarp valstybės sienos demarkavimo komisijos narių bei kaimyninių šalių atsakingų pareigūnų stabdė valstybės sienos demarkavimo procesą, dėl to atsirado papildomų darbų ir lėšų sąnaudos. Šiuos nesutarimus sąlygojo valstybės sienos demarkavimą reglamentuojančių teisės aktų netobulumas, nekonkretumas bei kolizija tarp jų.

Nuo valstybės sienos demarkavimo pradžios, geodezijos ir kartografijos darbus vykdė ir tebevykdo monopolistai (vienintelė ir nekeičiama UAB). Tuo prarandama darbų kontrolės ir sveikos konkurencijos galimybė. Monopolizmas sąlygoja aukštas atliekamų valstybės sienos demarkavimo darbų kainas ir nepakankamą darbų kokybę.

Minėtos problemos iškilo ne tik demarkuojant Lietuvos valstybės sieną su Baltarusijos Respublika bet ir nustatant ar atstatant (redemarkuojant, inventorizuojant) ir ženklinant vietovėje valstybės sienas su kitomis kaimyninėmis šalimis: Latvija, Lenkija.

Restitucijos ir žemės reformos įtaka valstybės sienos demarkavimui.

Atkūrus Lietuvos valstybės nepriklausomybę, vienas svarbiausių valstybės uždavinių žemės ūkio srityje buvo restitucija ir žemės reforma. Nuo 1991 m. buvo pradėti vykdyti restitucijos ir žemės reformos darbai. Sovietmečiu nacionalizuotos žemės grąžinimo ir žemės reformos darbai buvo vykdomi visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje, taip pat ir pasienio teritorijose, kur dar nebuvo nustatyta ir paženklinta valstybės sienos linija (o Lietuvos Respublikos administracinės ribos daugelyje vietų nebuvo aiškios).

Nors Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 12 straipsnis „Valstybės išperkama žemė“ įteisino nuostatą, kad: „Žemė iš šio įstatymo 2 straipsnyje nurodytų piliečių išperkama valstybės ir už ją atlyginama pagal šio įstatymo 16 straipsnį, jeigu ji: 1) užimta valstybės ir savivaldybės kelių; aerodromų; užimta karinių dalinių ir **skirta valstybės sienos apsaugai (žemės plotus ir jų ribas tvirtina Vyriausybė)**; yra naudingųjų iškasenų naudojamų telkinių teritorijoje;“¹¹⁰, Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo 13 straipsnis „Neprivatizuojama žemė“ įteisino nuostatą, kad: „Žemė neprivatizuojama, jeigu ji: 1) užimta valstybės ir savivaldybės kelių, bendrojo naudojimo geležinkelių, jūrų uostų, aerodromų; užimta karinių dalinių ir **skirta valstybės sienos apsaugai**; yra naudingųjų iškasenų naudojamų

¹⁰⁹ Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienos demarkavimo dokumentacija. Minskas, 2007.

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 65-1558.

telkinių teritorijoje.¹¹¹, tačiau dalis valstybės sienos apsaugai skirtos (reikalingos) žemės buvo gražinta savininkams ar kitaip privatizuota, teisės aktų nustatyta tvarka nesuderinus su Valstybės sienos apsaugos tarnyba (Vidaus reikalų ministerija). Vykiant žemės reformą, nebuvo atsižvelgta ir į Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. sausio 8 d. nutarimo Nr. 11 „Dėl neprivatizuotinių žemės sklypų Krašto apsaugos ministerijos¹¹² ir Lietuvos Respublikos muitinės departamento reikalams“ nuostatas, kurios teigia, kad:

1.1. „Lietuvos Respublikos pasienio zonoje žemės sklypai privatizuojami tik suderinus su Krašto apsaugos ministerija, o vietovėse, kuriose numatyti bendri pasienio apsaugos ir muitinės postai, - ir su Lietuvos Respublikos muitinės departamentu;

1.2. žemė neprivatizuojama Lietuvos – Latvijos, Lietuvos – Rusijos pasienio ruožo 0,5 km pločio juostoje ir Lietuvos – Baltarusijos pasienio ruožo 0,8 km pločio juostoje, o Lietuvos – Lenkijos pasienio ruože neprivatizuojama žemė, esanti už pasienio pagrindinių inžinerinių įrengimų zonos.“¹¹³

Dėl žemės administravimą (žemės gražinimą bei žemės reformą) ir valstybės sienos apsaugos užtikrinimą vykdančių institucijų veiklos nekoordinavimo ir šią veiklą reglamentuojančių teisės aktų nesilaikymo didelė dalis valstybės sienos apsaugai reikalingų žemės (miško) plotų (pasienio juostos) buvo privatizuota. Privatizuota pasienio juosta, kurioje turėjo būti įrengti pasienio stulpai (valstybės sienos ženklai), pasienio keliai bei takai ir kiti valstybės sienos apsaugos objektai, stabdė valstybės sienos demarkavimo darbus.

Pagal Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymo 21 straipsnio nuostatas, „žemė ir vandenys, kuriais eina pasienio juosta, yra valstybės nuosavybė. Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka žemė ir vandenys, kuriais eina pasienio juosta, perduodami naudotis Valstybės sienos apsaugos tarnybai.“¹¹⁴ Reikėjo skubiai valstybės sienos apsaugai (pasienio juostai) reikalingus žemės (miško) plotus išpirkti iš jos savininkų ir įteisinti Valstybės sienos apsaugos tarnybai ir tik po to vykdyti valstybės sienos demarkavimo lauko darbus (pasienio juostos įrengimą, valstybės sienos ženklų statymą).

¹¹¹ Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. 24-635.

¹¹² 1990 m. kovo 11 d. atkūrus nepriklausomą Lietuvos valstybę, siekiant užtikrinti valstybės sienų saugumą bei neliečiamumą, buvo suformuota Pasienio apsaugos tarnyba prie Krašto apsaugos departamento. 1992 m. Pasienio apsaugos tarnyba pervardyta į Valstybės sienos apsaugos tarnybą (VSAT), o 1994 m. liepos 18 d. Vyriausybės nutarimu Krašto apsaugos ministerijos Valstybės sienos apsaugos tarnyba reorganizuota į Pasienio policijos departamentą prie Vidaus reikalų ministerijos (VRM). Nuo 2001 m. gegužės 1 d. Pasienio policijos departamentas reorganizuotas į Valstybės sienos apsaugos tarnybą prie VRM.

Taigi, Vyriausybei priimant 1992 m. sausio 8 d. nutarimą Nr. 11, Valstybės sienos apsaugos tarnyba buvo Krašto apsaugos ministerijos sudėtyje.

¹¹³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. sausio 8 d. nutarimas Nr. 11 „Dėl neprivatizuotinių žemės sklypų Krašto apsaugos ministerijos ir Lietuvos Respublikos muitinės departamento reikalams“ // Valstybės žinios. 1992-03-10, Nr. 7-202.

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 42-1192.

Nuo teisinės bazės tobulumo ir tinkamo darbų organizavimo tiesiogiai priklauso valstybės sienos demarkavimo darbų tempai, kokybė ir sąnaudos.

Lietuvos Respublikos administracinių ribų netikslumai žemėlapyje ir vietovėje, valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo darbams naudojamos kartografinės medžiagos bei matavimo instrumentų nepakankama kokybė, tikslumas ir neatitikimas naujoms šiuolaikinėms technologijoms, valstybės sienos demarkavimą reglamentuojančių teisės aktų netobulumas darė neigiamą įtaką valstybės sienos demarkavimo procesui.

4.5. Lietuvos Respublikos valstybės sienos demarkavimo dokumentacijos įteisinimo valstybiniame ir tarpvalstybiniame lygmenyje problematika

Valstybės sienos delimitavimas ir demarkavimas yra dviejų kaimyninių valstybių bendras, konstruktyvus darbas, siekiant bendro tikslo - turėti bendrą valstybės sieną vietovėje ir ją juridiskai įteisinti. Šio darbo negali vykdyti viena šalis, nedalyvaujant šiame procese kitai šaliai. Abi kaimyninės valstybės turi būti visapusiškai (moraliskai, ekonomiškai, politiškai) pasiruošusios vykdyti valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo darbus: sutarčių dėl valstybės sienos pasirašymą ir jų ratifikavimą, valstybės sienos linijos nustatymą ir jos įbraižymą į delimitacinius žemėlapius, valstybės sienos linijos paženklinimą vietovėje, demarkavimo dokumentacijos parengimą ir patvirtinimą (pasirašymą).

Ypač šie klausimai sunkiai ir ilgai sprendžiami, siekiant įteisinti išorės Europos Sąjungos sienas su Baltarusijos Respublika ir Rusijos Federacija. Nuo kaimyninių valstybių (Baltarusijos, Rusijos Federacijos) politinės situacijos, valstybių vadovų, politikų tarpvalstybinių santykių, abipusės pagarbos ir pagalbos tiesiogiai priklauso valstybių sienos nustatymo ir jos juridinio įteisinimo terminai ir sėkmė.

Daugiau kaip dešimtmetį trukęs Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos 1996 m. balandžio 26 d. sutarties dėl Lietuvos ir Baltarusijos valstybės sienos¹¹⁵ įgyvendinimas, t.y. valstybės sienos demarkavimas faktiškai buvo baigtas 2006 m. Bendra komisija Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybių sienai demarkuoti 2007 m. vasario 2 d. Minske pasirašė Lietuvos ir Baltarusijos valstybių sienos demarkavimo baigiamąjį protokolą. Tačiau baigiamieji valstybės sienos demarkavimo dokumentai buvo patvirtinti Šalių Vyriausybių ir įsigaliojo tik 2008 m. (Lietuvos Respublikos Vyriausybė baigiamuosius valstybės sienos demarkavimo dokumentus patvirtino 2008 m. vasario 20 d. nutarimu Nr. 160). Nors valstybės sienos demarkavimo dokumentai buvo rengiami ir derinami, vadovaujantis sutartimi dėl Lietuvos ir

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos Sutartis dėl Lietuvos ir Baltarusijos valstybės sienos // Valstybės žinios. 1996-05-10, Nr. 43-1049.

Baltarusijos valstybės sienos, o taip pat Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienos demarkavimo komisijos nuostatais, tačiau baigiamųjų valstybės sienos demarkavimo dokumentų derinimas Šalių Vyriausybių ir tarpvalstybiniame lygmenyje užtruko pernelyg ilgai. Ilgos ir sunkios derybos vyko tarp Bendros demarkavimo komisijos delegacijų, o taip pat Šalių užsienio reikalų ministerijų atsakingų pareigūnų, ambasadorių ypatingiems pavedimams dėl valstybės sienos linijos optimizavimo ir generalizavimo (ištiesinimo) teisėtumo. Taip pat ilgos diskusijos tarp atsakingų pareigūnų vyko dėl valstybės sienos dokumentacijos naudojimosi apribojimo bei platinimo.

Pagrindinių teisės aktų, reglamentuojančių valstybės sienos demarkavimą, neapibrėžtumas ir nepakankamas aiškumas sudarė sąlygas skirtingam šių teisės aktų traktavimui ir jų taikymui. Rimta problema susidarė ir todėl, kad pirmiausia valstybės sienos optimizavimas ir generalizavimas buvo atlikti, o tik po to pradėtas svarstyti jų teisėtumas bei atliekami derinimai su Šalių atsakingomis institucijomis ir vyriausybėmis.

Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartis dėl Lietuvos ir Rusijos valstybės sienos¹¹⁶ buvo pasirašyta 1997 m. spalio 24 d., o Rusijos Dūma ją ratifikavo tik 2003 m. (sutartis įsigaliojo 2003-08-12))¹¹⁷. Minėtos sutarties vykdymą ir toliau Rusijos pusė vilkina ir nesudaro sąlygų Bendrai valstybės sienos demarkavimo komisijai pradėti vykdyti valstybės sienos demarkavimo darbus.

Ilgai ir sunkiai vyksta derybos dėl susitarimų tarp Šalių dėl trišalių sankirtos taškų suderinimo ir pasirašymo. Tai sąlygoja susitariančiųjų Šalių užsienio reikalų ministerijų atsakingų pareigūnų pernelyg lėti minėtų klausimų sprendimo tempai, kaimyninių valstybių santykiai, jų vykdoma politika.

1999 m. spalio 19 d. Lietuvos Respublikos Seimas, ratifikuodamas Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos 1997 m. spalio 24 d. sutartį dėl išskirtinės ekonominės zonos ir kontinentinio šelfo atribojimo Baltijos jūroje, pripažino Švedijos ekonominės zonos ribą, kuri buvo nustatyta SSRS – Švedijos sutartimi. Tačiau kol nėra ratifikuotas susitarimas dėl šių valstybių ekonominių zonų sankirtos, egzistuoja teisinis neapibrėžtumas šioje dalyje. Sudėtingai ir ilgai vyksta 2006 m. liepos 20 d. susitarimo dėl trišalio sankirtos taško „Vištytis“ tarp Lietuvos Respublikos – Rusijos Federacijos – Lenkijos Respublikos¹¹⁸ vykdymas, t.y. jo demarkavimas ir galutinis juridinis įteisinimas. Iki šiol neratifikuotas 2005 m. lapkričio 30 d. pasirašytas susitarimas dėl trišalio sankirtos taško Baltijos jūroje tarp Lietuvos Respublikos – Rusijos Federacijos –

¹¹⁶ Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos Sutartis dėl Lietuvos ir Rusijos valstybės sienos // Valstybės žinios. 1999-11-25, Nr. 100-2891.

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos Sutarties dėl Lietuvos ir Rusijos valstybės sienos ratifikavimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999-11-25, Nr. 100-2885.

¹¹⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Lenkijos Respublikos Vyriausybės ir Rusijos Federacijos Vyriausybės Susitarimas dėl valstybių sienų sankirtos nustatymo // Valstybės žinios. 2006-06-24, Nr. 71-2622.

Švedijos Karalystės, todėl jis neturi juridinės galios ir egzistuoja teisinis neapibrėžtumas šioje dalyje. Tik ratifikavus minėtą susitarimą, bus pradėtas svarstyti tarpvalstybiniame lygmenyje Lietuvos Respublikos ir Švedijos Karalystės Sutarties dėl išskirtinės ekonominės zonos ir kontinentinio šelfo atribojimo tarp Lietuvos ir Švedijos projektas. Latvijos Respublikos parlamentas iki šiol nėra ratifikavęs sutarties dėl teritorinės jūros, ekonominės zonos ir kontinentinio šelfo atribojimo. Nepasirašytas susitarimas dėl trišalio sankirtos taško Baltijos jūroje tarp Lietuvos Respublikos – Latvijos Respublikos – Švedijos Karalystės, egzistuoja teisinis neapibrėžtumas šioje dalyje.

Nors Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutartis dėl Lietuvos ir Baltarusijos valstybės sienos jau įgyvendinta (valstybės siena demarkuota ir juridškai įteisinta), tačiau iki šiol nepasirašytas susitarimas dėl trišalio sankirtos taško „Mara“ tarp Lietuvos Respublikos – Baltarusijos Respublikos – Lenkijos Respublikos. Jis turėjo būti pasirašytas 2004 m. spalio mėn., tačiau dėl Šalių užsienio reikalų ministerijų pozicijų pernelyg ilgo derinimo, jo pasirašymas vis atidėliojamas. Todėl iki šiol nedemarkuotas minėtas trišalis sankirtos taškas.

Europos Sąjungos vidaus sienų su Latvijos Respublika ir su Lenkijos Respublika redemarkavimo bei inventorizavimo (valstybės sienos linijos padėties patikrinimo) dokumentaciją įteisinti valstybiniame ir tarpvalstybiniame lygmenyje buvo paprasčiau, šio proceso neįtakoję politiniai veiksniai. Tačiau laiko atžvilgiu, dokumentacijos derinimo procedūros užtruko pernelyg ilgai. Pavyzdžiui, parengta Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos valstybės sienos redemarkavimo dokumentacija buvo ilgai derinama, o galutinai patvirtinta ir įsigaliojo tik po dviejų metų nuo faktinių darbų baigimo, t.y. 2000 m. gruodžio 28 d.. Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos valstybės sienos linijos padėties patikrinimo dokumentacija buvo parengta 2004 m., tačiau iki šiol ji nepasirašyta ir nepatvirtinta. Tai sąlygojo Lietuvos ir Lenkijos Sienos komisijos Šalių delegacijų vadovų dažna kaita, nuomonių skirtumai ir kiti veiksniai. Čia, taip pat iškilo valstybės sienos linijos, einančios Galadusio ežeru ir Dunajevo ežeru, generalizavimo teisėtumo klausimas. Bendras sprendimas buvo priimtas tik po ilgų diskusijų bei derybų Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijoje, o taip pat tarp Lietuvos ir Lenkijos Sienos komisijos delegacijų.

Vykdamas išorės Europos Sąjungos sienų su Baltarusijos Respublika ir su Rusijos Federacija demarkavimą, dažnai išsiskirdavo (išsiskiria) nuomonės, siekliai ir tikslai. Tai sąlygojo (ir sąlygoja) kaimyninės valstybės ekonominė padėtis, politinės pažiūros ir nuotaikos. Dėl to buvo lėti valstybės sienos su Baltarusijos Respublika demarkavimo darbų tempai, o su Rusijos Federacija valstybės sienos demarkavimo procesas vyksta dar lėčiau.

Valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo proceso eiga bei demarkavimo dokumentacijos juridinis įteisinimas tiesiogiai priklauso nuo kaimyninių valstybių santykių, jų vykdomos politikos, ekonominės padėties.

IŠVADOS

1. Lietuvos Respublikos nepriklausomybės ir savarankiškumo simbolio – valstybės sienos – demarkavimas yra svarbiausia sąlyga užtikrinti valstybės sienų apsaugą.

Apžvelgus Lietuvos ir kaimyninių valstybių istorinę sienų raidą (kaitą), pažymėtina, kad:

➤ nuo seno sienos apibrėždavo teritoriją, kurią valdovas saugojo ir plėtė. Atsiradus valstybėms, teritorijų, kurių sienos buvo ginamos jėga, atribojimas buvo kaip neišvengiama pasekmė. Valstybės sienos buvo aprašomos (delimituojamos) ir įtvirtinamos taikos sutartimis su kaimyninėmis valstybėmis;

➤ tarpukario ir pokario laikotarpio Lietuvos valstybės sienų raidą (kaitą) bei valstybės teisinį statusą nulėmė tarptautinės sutartys bei kiti kaimyninių valstybių susitarimai ir pasirašyti dokumentai: Lietuvos-Tarybų Rusijos taikos sutartis, Suvalkų sutartis, Ribentropo-Molotovo paktas, Potsdamo konferencijos nutarimai;

➤ dabartiniu nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu sudaryti tarptautiniai teisės aktai – tarptautinės valstybės sienos sutartys ir susitarimai (dvišaliai ir trišaliai) yra teisinis pagrindas delimituoti ir demarkuoti Lietuvos Respublikos valstybės sieną.

2. Lietuvos Respublikos valstybės siena su Baltarusijos Respublika ir Rusijos Federacija yra išorės ES sienos dalis, todėl jos demarkavimas ir juridinis įteisinimas yra itin svarbus valstybės uždavinys siekiant įgyvendinti pagrindinius Lietuvos, Europos Sąjungos bei Šengeno šalių teisės aktų reikalavimus.

Lietuvos Respublikos valstybės sienos su Baltarusijos Respublika demarkavimo pabaiga ir juridinis įteisinimas (t.y. išorės Europos Sąjungos sienos dalies demarkavimo įteisinimas) yra istorinis įvykis tiek Lietuvai, tiek Europos Sąjungai.

3. Autorės nuomone, valstybės sienos demarkavimą reglamentuojančių teisės aktų netobulumas, skirtingas teisės aktų interpretavimas valstybės sienos demarkavimo komisijų darbe (pradžioje trūko patirties, teisinių bei kitų specifinių žinių, nebuvo tarptautinės praktikos) bei nenuosekli pozicija valstybės sienos demarkavimo klausimais, Lietuvos Respublikos ir kaimyninių valstybių administracinių ribų netikslumai žemėlapyje ir vietovėje, valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo darbams naudojamos kartografinės medžiagos bei matavimo prietaisų nepakankama kokybė, tikslumas ir neatitikimas naujoms šiuolaikinėms technologijoms sudarė neigiamas pasekmes: nusitęsė demarkavimo terminai, padidėjo demarkavimui reikalingų lėšų poreikis, susidarė aplinkybės valstybės sienos linijos neteisingam nustatymui.

4. Lietuvos Respublikos valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo proceso eiga bei valstybės sienos demarkavimo dokumentacijos juridinis įteisinimas, autorės nuomone, tiesiogiai

priklauso nuo kaimyninių valstybių santykių, jų vykdomos politikos (dažnai nepalankios Lietuvai), ekonominės padėties.

5. Atlikti valstybės sienos demarkavimo proceso teoriniai ir empiriniai tyrimai bei išanalizuotos valstybės sienos demarkavimo teisinės ir praktinės problemos leidžia teigti, kad **tyrimo hipotezė** „Lietuvos Respublikos valstybės sienos demarkavimo procesas tiesiogiai priklauso nuo teisinio reglamentavimo, teisės aktų interpretavimo ir jų praktinio taikymo“ **iš esmės pasitvirtino**. Nepakankamas teisinis reglamentavimas ir susiklosčiusi praktika sukuria problemas nustatant valstybės sienos linijos padėtį ir ją paženklinant vietovėje. Probleminė situacija, stabdanti demarkavimo procesą, apsunkina svarbaus valstybės uždavinio – užtikrinti išorės Europos Sąjungos sienų apsaugą – įgyvendinimą.

PASIŪLYMAI

1. Siekiant optimizuoti Lietuvos Respublikos valstybės sienos demarkavimo procesą, būtina užtikrinti kompetentingą ir kvalifikuotą valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo komisijų veiklą. Komisijos sudėtyje turėtų būti kvalifikuoti (turintys reikalingų profesinių žinių: žemėtvarkos, kartografijos, geodezijos srityje), taip pat turintys šios srities teisinę ir praktinę patirtį specialistai. Komisijos pirmininkas arba jo pavaduotojas turėtų būti teisės (tarptautinės) specialistas.

2. Turi būti tinkamai sureguliuota tarptautinė teisinė bazė, reglamentuojanti valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo proceso organizavimą ir kontrolę. Tarptautinės valstybės sienos sutarties sudėtinė dalis arba jos priedas turi būti šalių patvirtintas detalus valstybės sienos linijos aprašymas (pateiktos taškų koordinatės), šios sutarties priedas, taip pat turėtų būti šalių patvirtinti Bendros valstybės sienos demarkavimo komisijos nuostatai, kuriuose būtų aiškiai ir tiksliai apibrėžti komisijos įgaliojimai ir funkcijos.

Tikslinga parengti ir tarpvalstybiniu lygmeniu patvirtinti bendros valstybės sienos (valstybės sienos ženklų ir pasienio juostos) priežiūros sutartis su kiekviena kaimynine valstybe atskirai atsižvelgiant į išorės ir vidaus ES sienų apsaugos specifiką.

Būtina dėti pastangas, kad tarptautinės valstybės sienos sutartys ir tarptautiniai (dvišaliai ir trišaliai) susitarimai būtų kuo skubiau ratifikuojami ir įgautų teisinę galią.

3. Valstybės sienos demarkavimo instrukcijas, techninius reikalavimus ir kitus reikalingus norminius dokumentus turėtų rengti kvalifikuoti, turintys valstybės sienos demarkavimo darbų patirtį specialistai.

4. Valstybės sienos demarkavimo specifiniams darbams atlikti turi būti taikomos naujausios technologijos: demarkavimo žemėlapiai turi būti rengiami ant naujausios kartografinės medžiagos, o geodeziniai matavimai atliekami tiksliausiais šiuolaikiniais prietaisais.

5. Kad valstybės sienos demarkavimo procesas vyktų sklandžiai, būtina atlikti šių valstybės sienos demarkavimą reglamentuojančių teisės aktų pakeitimus ir papildymus:

➤ Papildyti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 25 d. nutarimą Nr. 198 „Dėl komisijos Lietuvos Respublikos valstybės sienai delimituoti ir demarkuoti bei ekonominei zonai Baltijos jūroje nustatyti sudarymo“ nauju punktu, patvirtinančiu Komisijos Lietuvos Respublikos valstybės sienai delimituoti ir demarkuoti bei ekonominei zonai Baltijos jūroje nustatyti nuostatus, kuriuose turėtų būti aiškiai ir tiksliai apibrėžti komisijos įgaliojimai, funkcijos ir atsakomybė.

➤ Parengti teisės aktą, kuriame būtų nustatyta valstybės sienos demarkavimo tvarka bei įtvirtintos pagrindinės valstybės sienos demarkavimą apibrėžiančios definicijos. Detaliai išaiškinta valstybės sienos optimizavimo ir generalizavimo sąvokų esmė, jų vykdymo procedūros ir teisinės pasekmės.

➤ Valstybės sienos demarkavimo (ženklavimo) instrukcijas tikslinga papildyti valstybės sienos ženklų įrengimo techniniais reikalavimais.

➤ Valstybės sienos demarkavimo (geodezinių ir kartografinių darbų) instrukcijas tikslinga papildyti geodezinių ir kartografinių darbų atlikimo techniniais reikalavimais.

TYRIMO TĘSTINUMO GALIMYBĖS

Kad būtų pasiektas optimalus valstybės sienos demarkavimo proceso mechanizmo veikimas, detaliai išanalizuotos valstybės sienos demarkavimo tobulinimo gairės, reikalingi išsamūs teoriniai ir empiriniai tyrimai, analizuojantys valstybės sienos demarkavimo kartografinių ir geodezinių darbų: geodezinės ir kartografinės dokumentacijos rengimo, derinimo ir tvirtinimo optimizavimą, įvertinantys politinius, istorinius veiksnius bei ekonominius kaštus bei valstybės sienos demarkavimo proceso organizatorių ir įgyvendintojų (vykdytojų) lūkesčių patenkinimą. Tinkamas kartografinės ir geodezinės medžiagos parengimas padėtų išspręsti ateityje iškilusius ginčytinus klausimus su kaimyninėmis valstybėmis dėl valstybės sienos linijos padėties vietovėje nustatymo.

Reikalinga dalykiška ir gili valstybės sienos demarkavimo proceso Europos Sąjungoje teisinio reglamentavimo bei tarptautinės praktikos analizė, nes Lietuvoje šios srities praktika tik formuojasi.

Be to, valstybės sienos demarkavimo teisinė bazė ir demarkavimo dokumentacija turės istorinę išliekamąją vertę ateities kartoms. Todėl istorinę dimensiją turinčių duomenų tyrimai globalizacijos kontekste leistų patobulinti valstybės sienos demarkavimą ir dokumentacijos parengimą, kas sudarytų teisinės sąlygas tinkamai saugoti valstybės sieną.

VALSTYBĖS SIENOS DEMARKAVIMO TEISINĖS IR PRAKTINĖS PROBLEMOS

Vidija Stasiūnaitė

SANTRAUKA

Pagrindinės sąvokos: „valstybės siena“, „valstybės sienos ženklas“, „delimitavimas“, „demarkavimas“, „valstybės sienos linijos optimizavimas“, „valstybės sienos linijos generalizavimas“, „Bendra valstybės sienos demarkavimo komisija“.

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjama Lietuvos Respublikos ir kaimyninių valstybių sienų raida ir bendra charakteristika, Europos Sąjungos valstybių sienų charakteristika ir demarkavimo ypatumai, Lietuvos Respublikos valstybės sienos delimitavimo, demarkavimo ir apsaugos svarba ir jų reglamentavimas nacionaliniuose, Europos Sąjungos ir kituose teisės aktuose. Atliekamas mokslinis tyrimas ir analizuojamos teisinės ir praktinės Lietuvos Respublikos valstybės sienos demarkavimo problemos, stabdančios demarkavimo darbus ir demarkuotos valstybės sienos linijos įteisinimą, pareikalavusios nemažai papildomų lėšų, o taip pat atsiradę aplinkybės neteisingam valstybės sienos linijos nustatymui. Darbe pateikiami išvados ir pasiūlymai dėl Lietuvos Respublikos valstybės sienos demarkavimo proceso optimizavimo.

Tinkamas Lietuvos valstybės sienų nustatymas turi ypatingą reikšmę Lietuvos Respublikos teritorijos vientisumui ir valstybės suverenumui. Siekiant užtikrinti patikimą ir Europos Sąjungos reikalavimus atitinkantį išorės sienų apsaugos lygį, būtina, kad valstybių sienos būtų demarkuotos (nustatytos) ir juridškai įteisintos. Vienas iš prioritetų, užtikrinant šalies nacionalinį saugumą yra patikima, Europos Sąjungos ir Šengeno šalių reikalavimus atitinkanti valstybės sienos apsauga ir jos kontrolė, ypatingą dėmesį skiriant išorės Europos Sąjungos sienos apsaugos užtikrinimui. Lietuvos Respublikos valstybės siena su Baltarusijos Respublika ir su Rusijos Federacija yra išorės ES sienos dalis, todėl jos demarkavimas yra itin svarbus valstybės uždavinys, siekiant įgyvendinti pagrindinius Lietuvos, Europos Sąjungos bei Šengeno šalių teisės aktų reikalavimus. Ilgo ir sudėtingo Lietuvos ir Baltarusijos valstybių sienos demarkavimo (nustatymo) proceso nagrinėjimas tiriamajame darbe, išryškino valstybės sienos demarkavimo teises ir praktines problemas, o taip pat sudarė galimybes suformuluoti išvadas ir pasiūlymus dėl šių problemų sprendimo.

LEGAL AND PRACTICAL PROBLEMS OF DEMARCATION OF THE STATE BORDER

Vidija Stasiūnaitė

SUMMARY

Main concepts: "state border", "state border marker", "delimitation", "demarcation", "optimization of the border line", "generalization of the state border line", "Joint Commission for Demarcation of the State Border".

This master's thesis analyses the course of development of the border of Lithuania and the neighbouring countries and provides their general characteristics, analyses general characteristics and demarcation peculiarities of the borders of the EU states, the importance of such aspects of Lithuania's border as its delimitation, demarcation and ensuring of the border security as well as relevant regulations set forth in the national, EU and other legal acts. A scientific research is made in regard to those legal and practical issues of the demarcation of the state border of the Republic of Lithuania, which impede the demarcation works and legalization of the demarcated border line and which make the process additional money consuming, as well as the circumstances of establishing an incorrect state border line. The thesis provides conclusions and proposals in regard to optimization of the border demarcation.

A proper determination of the state borders of the Republic of Lithuania is of utmost importance to the territorial integrity and sovereignty of the country. Demarcation and legitimization of the state border is an obligatory condition ensuring a reliable border security level in compliance with the EU requirements. As regards the national security, one of the priorities is an efficient protection and control of the state borders in conformity with the EU and Schengen requirements, especially those of protection of external EU borders. Due to the fact that Lithuania's borders with the Republic of Belarus and the Russian Federation are the external EU borders, demarcation of the borders is a prerequisite to implementation of the main provisions set forth in the national law as well as legal acts of the EU and Schengen states. The analysis of the long and complicated process of demarcation of the Lithuanian – Belarus border not only disclosed legal and practical border demarcation problems but also gave a possibility to make relevant conclusions and formulate proposals aimed at solving the encountered problems.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS ĮSTATYMAI

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr.33-1014.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucijos papildymo Konstituciniu aktu „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 150 straipsnio papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 111-4123.
3. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas // Valstybės žinios. 1985, Nr.1-1.
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
5. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 85-2566.
6. Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutarties „Dėl Lietuvos ir Baltarusijos valstybės sienos“ ratifikavimo įstatymas // Valstybės žinios.1996, Nr. 37-935.
7. Lietuvos Respublikos geodezijos ir kartografijos įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr.62-2226.
8. Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutarties „Dėl Lietuvos ir Rusijos valstybės sienos“ ratifikavimo įstatymas // Valstybės žinios.1999, Nr. 100-2885.
9. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 2-16.
10. Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 65-1558.
11. Lietuvos Respublikos miškų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 96-1872.
12. Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto kadastro įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 58-1707.
13. Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr.100-2261.
14. Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas // Valstybės žinios. 1993, Nr. 63-1188.
15. Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymas // Valstybės žinios. 1995, Nr. 107-2391.
16. Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 60-1948.

17. Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 42-1192.

18. Lietuvos Respublikos valstybės sienos apsaugos tarnybos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 92-2848.

19. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas // valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

20. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 77-2975.

21. Lietuvos Respublikos žemės įstatymas // Valstybės žinios. 1995, Nr. 34-620.

22. Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. 24-635.

TARPTAUTINĖS SUTARTYS IR JŲ PAGRINDU PARENGTI KITI TARPTAUTINIAI DOKUMENTAI

23. Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutartis dėl Lietuvos ir Baltarusijos valstybės sienos // Valstybės žinios. 1996, Nr. 43-1049.

24. Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartis dėl Lietuvos ir Rusijos valstybės sienos // Valstybės žinios. 1999, Nr. 100-2891.

25. Sutartis dėl valstybės sienos atstatymo tarp Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos // Valstybės žinios. 1995, Nr. 100-2229.

26. Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo sutartis // Valstybės žinios. 1994-12-16, Nr. 97-1907.

27. Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos sutartis dėl bendros valstybės sienos, su ja susijusių teisinių santykių, taip pat dėl bendradarbiavimo ir abipusės pagalbos šioje srityje // Valstybės žinios. 1998, Nr. 105-2902.

28. Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartis dėl išskirtinės ekonominės zonos ir kontinentinio šelfo atribojimo Baltijos jūroje // Valstybės žinios. 1999, Nr. 100-2892.

29. Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutartis dėl teritorinės jūros, išskirtinės ekonominės zonos ir kontinentinio šelfo atribojimo Baltijos jūroje // Valstybės žinios. 1999, Nr. 100-2892.

30. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 562/2006, nustatantis taisyklių, reglamentuojančių asmenų judėjimą per sienas, Bendrijos kodeksą (Šengeno sienų kodeksas).

31. Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Baltarusijos Respublikos Vyriausybės ir Latvijos Respublikos Vyriausybės susitarimas dėl valstybių sienų sankirtos taško paženklinimo tvarkos // Valstybės žinios. 1999-03-17, Nr. 25-697.

32. Lietuvos Respublikos, Baltarusijos Respublikos ir Lenkijos Respublikos delegacijų derybų „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Baltarusijos Respublikos Vyriausybės ir Lenkijos Respublikos Vyriausybės susitarimo dėl valstybių sienų sankirtos projekto“, vykusių 2004-06-22,23 dienomis Vilniuje, protokolas.

33. Lietuvos Respublikos, Rusijos Federacijos ir Švedijos Karalystės susitarimas dėl sankirtos taško Baltijos jūroje (sudarytas 2004-10-22 d. Maskvoje).

34. Mišrios komisijos Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienai demarkuoti Nuostatai (sudaryti 1996-07-12 d. Vilniuje).

35. Bendros Lietuvos ir Rusijos demarkavimo komisijos Nuostatai (sudaryti 2006-04-25 d. Vilniuje).

36. Latvijos Respublikos ir Lietuvos Respublikos valstybinės sienos atstatymo Mišrios komisijos Darbo reglamentas (sudarytas 1993-09-29 d. Vilniuje).

37. Lietuvos – Lenkijos Sienos komisijos Reglamentas (sudarytas 2000-05-12 d. Varšuvoje).

38. Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos vyriausiųjų sienos įgaliotinių I konferencijos, vykusios 2000 metų kovo 21-22 dienomis, protokolas.

39. Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Lenkijos Respublikos Vyriausybės ir Rusijos Federacijos Vyriausybės susitarimas dėl valstybių sienų sankirtos nustatymo // Valstybės žinios. 2006-06-24, Nr. 71-2622.

40. Instrukcija Dėl valstybės sienos žymėjimo tvarkos tarp Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos (pasirašyta 1996-10-24 d. Ašmianos m.).

41. Lietuvos-Rusijos valstybės sienos ženklinimo valstybės sienos ženklais ir įrengimo tvarkos instrukcija (sudaryta 2007-04-25 d. Maskvoje).

42. Valstybės sienos tarp Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos redelimitacijos žemėlapiu paruošimo instrukcija (sudaryta 1993-11-29 d.).

43. Valstybės sienos tarp Lietuvos ir Latvijos valstybių žymėjimo tvarkos instrukcija (sudaryta 1993-07-07 d.).

44. Valstybės sienos tarp Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos padėties ženklinimo, matavimo ir dokumentacijos parengimo techninė instrukcija (sudaryta 2001-03-29 d. Varšuvoje).

45. Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienos demarkavimo dokumentacija (patvirtinta 2007-02-02 d. Minske).

46. Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos valstybės sienos redemarkavimo dokumentacija (patvirtinta 2000-12-28 d. Vilniuje).

47. Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos valstybės sienos redemarkavimo dokumentacija (suderinta 2002-12-13 d. Varšuvoje).

48. Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos valstybės sienos demarkavimo dokumentacija (suderinta 2007 m.).

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS NUTARIMAI

49. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 25 d. nutarimas Nr. 198 „Dėl komisijos Lietuvos Respublikos valstybės sienai delimituoti ir demarkuoti bei ekonominei zonai Baltijos jūroje nustatyti sudarymo“ // Valstybės žinios. 2000, Nr.94-2937.

50. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. rugsėjo 3 d. nutarimas Nr. 682 „Dėl komisijos valstybės sienai tarp Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos atstatyti sudarymo“ // Valstybės žinios. 1993, Nr. 44-899.

51. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 24 d. nutarimas Nr. 625 „Dėl komisijos dalies dirbti bendroje Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos komisijoje Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sienai demarkuoti sudarymo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr.85-3087.

52. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. balandžio 14 d. nutarimas Nr. 378 „Dėl delegacijos dirbti bendroje Lietuvos ir Rusijos demarkavimo komisijoje sudarymo ir įgaliojimo pasirašyti šios komisijos nuostatus“ // Valstybės žinios. 2006, Nr.44-1604.

53. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. sausio 8 d. nutarimas Nr. 11 „Dėl neprivatizuotinių žemės sklypų Krašto apsaugos ministerijos ir Lietuvos Respublikos muitinės departamento reikalams“ // Valstybės žinios. 1992-03-10, Nr. 7-202.

54. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 4 d. nutarimas Nr. 136 „Dėl pasienio ženklo, kuriuo vietovėse žymima Lietuvos Respublikos valstybės siena, patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1993, Nr. 9-223.

55. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. balandžio 11 d. nutarimas Nr. 376 „Dėl valstybės sienos ženklų, ženklinančių Lietuvos Respublikos valstybės sieną sausumoje ir vidaus vandenyse, aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2007, Nr. 44-1688.

56. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. spalio 30 d. nutarimas Nr.1292 „Dėl Baltijos jūros pakrantės taškų Lietuvos Respublikos teritorinės jūros riboms nustatyti patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2000, Nr.46-1755.

57. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 30 d. nutarimas Nr. 598 „Dėl pasienio teisinio režimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 46-1755; 2008, Nr. 11-383).

58. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. kovo 20 d. nutarimas Nr.I-49 „Dėl Lietuvos valstybės sienos ženklavimo“ // Valstybės žinios. 1990-04-10, Nr. 10-295.

59. Lietuvos Respublikos Seimo 1994 m. spalio 19 d. Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1994 m. sausio 11 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ pakeitimo ir papildymo“ 1 punkto 1 papunkčio, 2 punkto 4 papunkčio ir 7 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1994-10-26, Nr. 83-1574.

60. Lietuvos Respublikos Seimo 2005 m. sausio 20 d. nutarimas Nr. X-91 „Dėl Seimo nutarimo „Dėl nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“ priedo pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2005-02-01, Nr. 15-473.

SPECIALIOJI LITERATŪRA

61. Aleknavičius P. Žemėtvarka. Vilnius: Senoja, 1999.
62. Aleknavičius P. Žemės teisė. Vilnius: Jandrija, 2005.
63. Aleknavičius P. Žemės teisė. Kaunas: Lietuvos žemės ūkio universitetas, 2007.
64. Basanavičius A., 111 Lietuvos valstybės 1918-1940 politikos veikėjų: enciklopedinis žinynas. Vilnius, 1991.
65. Europos Sąjungos teisės įvadas Walter Cairns. Eugrimas, 1999 m.
66. Kiaupa Z., Lietuvos valstybės istorija. Vilnius, 2004.
67. Klimas P. Iš mano atsiminimų. 1990.
68. Lietuvių enciklopedija. T. 29, Bostonas, 1963.
69. Maksimaitienė O., Lietuvos istorinė geografija ir kartografija: XX a. Lietuvos istorijos žemėlapiai ir jų šaltiniai. Vilnius, 1995.
70. Šapoka A., Lietuvos istorija. Vilnius, 1989.
71. Tarybų Lietuvos enciklopedija. T. 1, Vilnius, 1985.
72. Tarybų Lietuvos enciklopedija. T. 4, Vilnius, 1988.
73. Vaitekūnas S. Enciklopedinis geografijos žodynas. Kaunas: „Šviesa“, 1994.
74. Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: „Žodynas“, 2002.
75. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius, 2004.
76. Dubonis A. Lietuvos didžiojo kunigaikščio leičiai XIII-XVI a.: lietuvių ankstyvojo feodalizmo visuomenės tyrimas. Daktaro disertacijos tezės. Vilnius, 1996.
77. Vadapalas V., Vilniaus klausimas ir tarptautinė teisė, Rytų Lietuva: istorija, kultūra, kalba (str. rinkinys). Vilnius, 1992.

78. Žepkaitė R., Lietuvos rytų sienos klausimas (1920-1940 m.), Rytų Lietuva: istorija, kultūra, kalba (str. rinkinys). Vilnius, 1992.

79. Павловский А.А. Комментарий к Закону «О государственной границе Республики Беларусь». Минск, 2003.

80. Киреев Г.В. «Россия – Китай. Неизвестные страницы пограничных переговоров». Москва, 2006.

81. ПРОТОКОЛ между Правительством Финляндской Республики и Правительством Российской Федерации о внесении изменений в Договор между Правительством Финляндской Республики и Правительством Союза Советских Социалистических Республик о режиме финляндско-советской государственной границы и о порядке урегулирования пограничных инцидентов. Москва, 12-05-1997.

82. Frontier Guard Act. Helsinki, March 12, 1999.

83. International Symposium on Land and River Boundaries Demarcation and Maintenance in Support of Borderland Development. Bangkok Thailand, 2006.

INTERNETO SVETAINĖS DOKUMENTAI

<http://www.lrs.lt>

<http://www.pasienis.lt>

http://ec.europa.eu/lietuva/news/20071220_sengenas_lt.htm

http://lt.wikipedia.org/wiki/Europos_S%C4%85junga

http://www.pasienis.lt/lit/lietuvos_respublikos_valstybes_siena/92

<http://www.toptravel.lt/salys/lenkija/>

[http://www.strazgraniczna.pl/wps/portal/tresc?WCM_GLOBAL_CONTEXT=pl/serwis - sg/polskie_formacje_graniczne/granice rp/](http://www.strazgraniczna.pl/wps/portal/tresc?WCM_GLOBAL_CONTEXT=pl/serwis-sg/polskie_formacje_graniczne/granice_rp/)

http://lt.wikipedia.org/wiki/Lietuvos-Taryb%C5%B3_Rusijos_taikos_sutartis

http://lt.wikipedia.org/wiki/Lietuvos-Taryb%C5%B3_Suvalkų_sutartis

http://lt.wikipedia.org/wiki/Potsdamo_konferencija

PRIEDAI

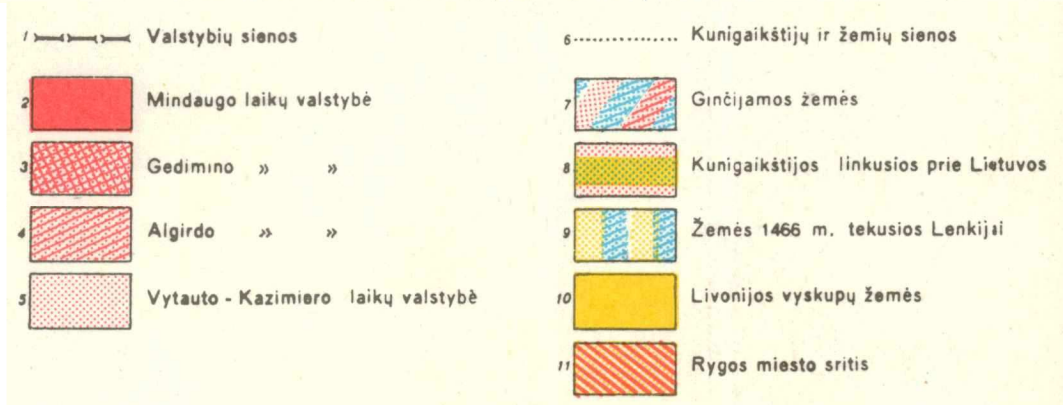
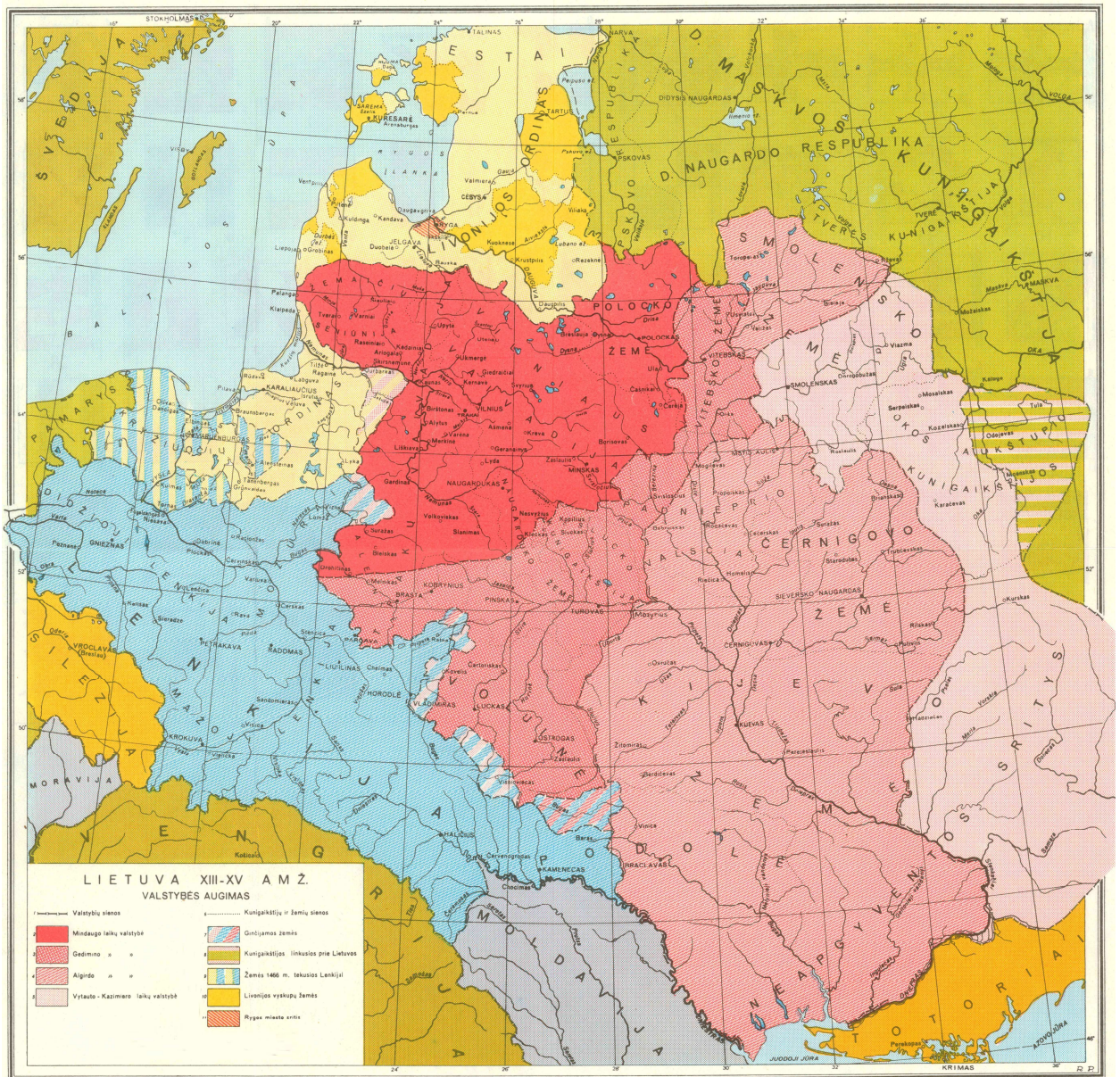
1. Lietuvos valstybių sienų kaita nuo XIII a.
2. Lietuvos valstybė XIII-XV amžiuose
3. Lietuvos valstybė XVI-XVII amžiuose
4. Lietuvos valstybė XVII-XVIII amžiuose
5. Lietuvos sienų kaita 1939 m. – 1944 m.
6. Lietuvos Respublikos valstybės sienos charakteristika
7. Kaimyninių valstybių sienų ribos
8. Lietuvos Respublikos (ES išorės) valstybės sienos schema
9. Lietuvos Respublikos valstybės sienos apsaugos teritorinis suskirstymas
10. Pasienio kontrolės punktai
11. Šengeno valstybių sausumos ir jūrų išorės sienos
12. Valstybės sienų nustatymo (atstatymo) schema
13. Valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo proceso reguliavimo schema
14. Lietuvos Respublikos valstybės sienos ženklas
15. Kaimyninių valstybių sienos ženklai
16. Valstybės sienos ženklas, kuriuo ženklinama Lietuvos ir Latvijos bei Lenkijos valstybių siena sausumoje (ES vidaus siena)
17. Valstybės sienos ženklas (plūduras), kuriuo valstybės siena ženklinama ežeruose ir tvenkiniuose (ES išorės siena)
18. Valstybės sienos ženklas (plūduras), kuriuo valstybės siena ženklinama Kuršių mariose ir kituose vandens telkiniuose
19. Valstybės sienos demarkavimo eiga pagal metus
20. Valstybės sienos demarkavimo proceso schema
21. ES išorės sienos ženklinimo (sausumoje) principai
22. ES išorės sienos ženklinimo (sienos perėjimas iš sausumos į vandenį ir atvirkščiai) principai
23. Valstybės sienos ženklinimo (vandens telkiniuose) principai
24. Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos (Lenkijos Respublikos) valstybių sienos ženklinimo (sausumoje) principai (ES vidaus siena)
25. Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos (Lenkijos Respublikos) valstybių sienos ženklinimo (vandens telkiniuose) principai (ES vidaus siena)
26. Lietuvos Respublikos, Baltarusijos Respublikos ir Latvijos Respublikos valstybių sienų sankirtos demarkavimo simbolinė schema
27. Valstybės sienos demarkavimo schema (demarkavimo žemėlapis ištrauka)
28. Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybių sienos demarkavimo simbolinė schema
29. Lietuvos Respublikos ir kaimyninės valstybės sienos linijos optimizacija

Lietuvos valstybių sienų kaita nuo XIII a.¹¹⁹

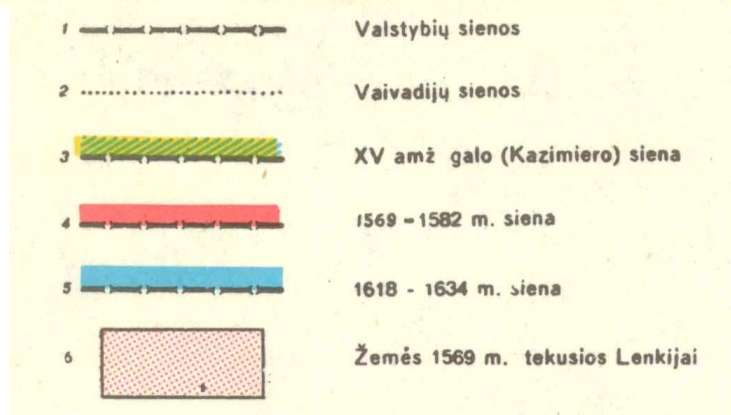
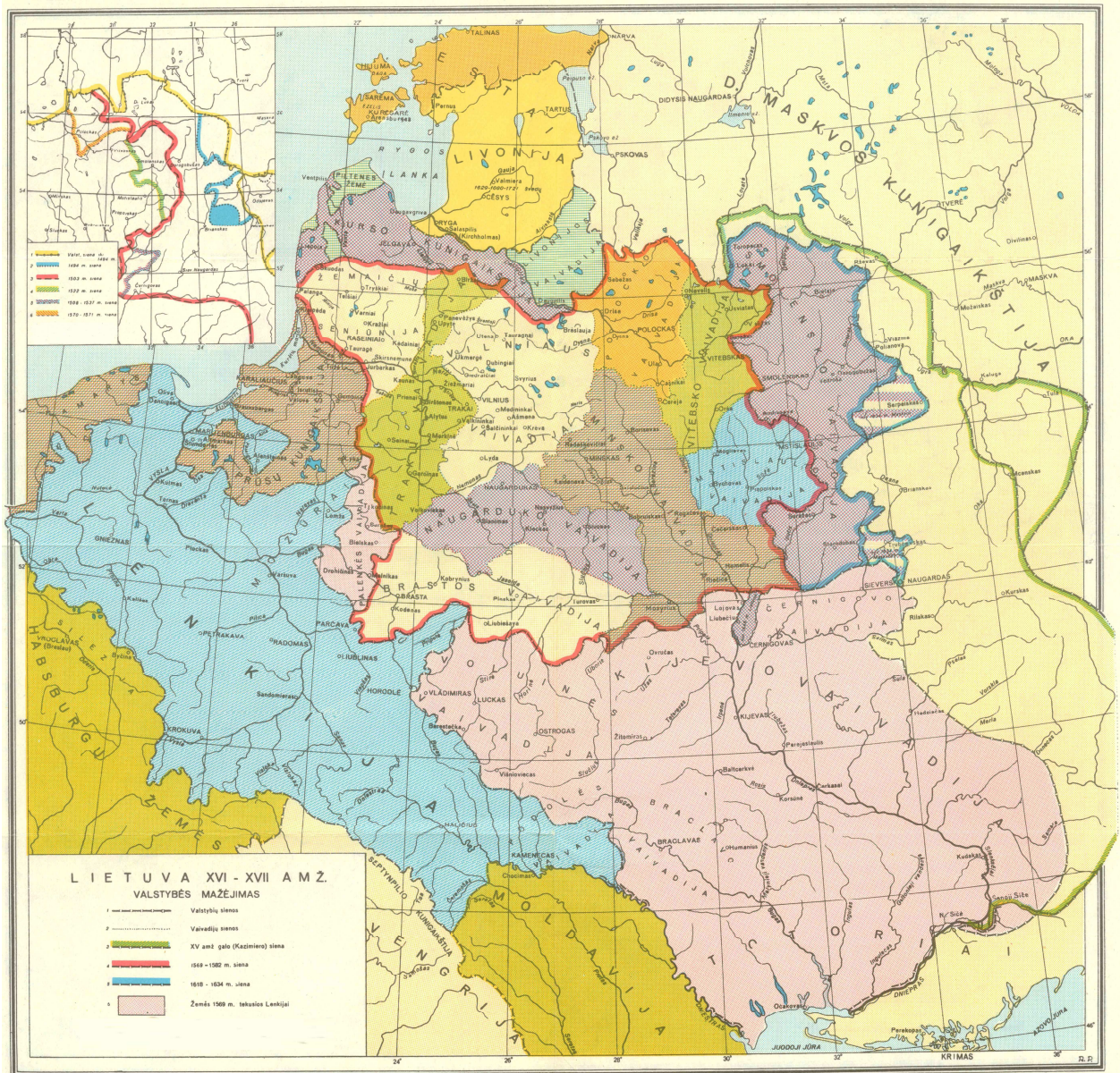
¹¹⁹ Lietuvos sienos//lt.wikipedia.org/wiki/Lietuvos_sienos. Prisijungimo laikas: 2008-07-26

Lietuvos valstybė XIII-XV amžiuose¹²⁰

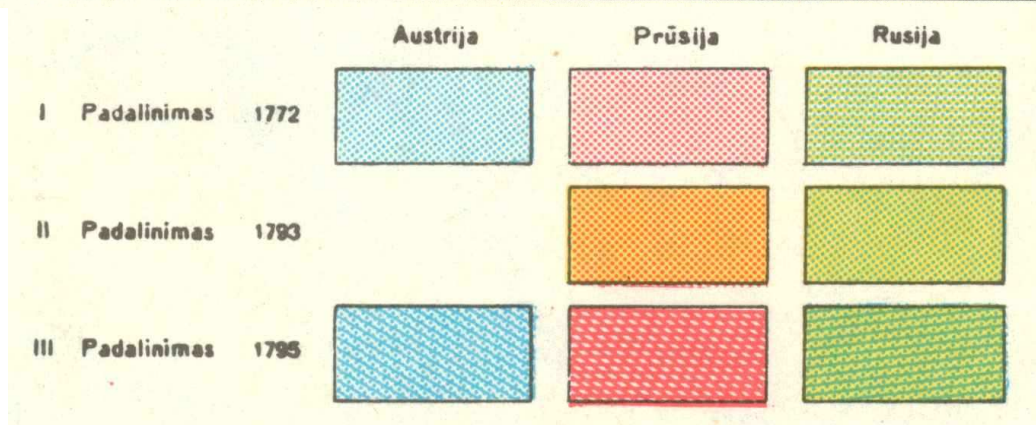
¹²⁰ A. Šapoka. Lietuvos istorija. Vilnius: „Mokslas“, 1989.

Lietuvos valstybė XVI-XVII amžiuose¹²¹

¹²¹ A. Šapoka. Lietuvos istorija. Vilnius: „Mokslas“, 1989.

Lietuvos valstybė XVII-XVIII amžiuose¹²²

¹²² A. Šapoka. Lietuvos istorija. Vilnius: „Mokslas“, 1989.

Lietuvos sienų kaita 1939 m.- 1944 m.¹²³

Nuspalvintas - Vilniaus kraštas

Alyvinė - teritorija perimta 1939

Raudona ir bordinė - teritorija perimta 1940

Bordinė - teritorija, atjungta 1941 (vėl prijungta 1944)

Žalia - teritorija, prijungta 1941 (atjungta 1944)

Geltona - Vilniaus krašto dalis
niekada neatgauta

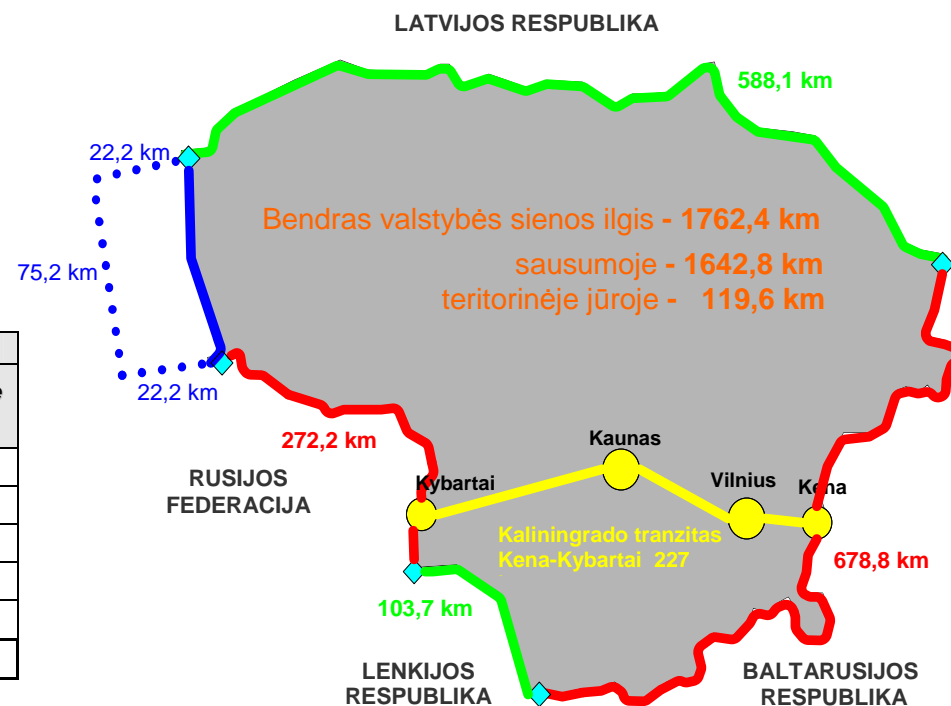
¹²³ Lietuvos sienos//lt.wikipedia.org/wiki/Lietuvos_sienos. Prisijungimo laikas: 2008-07-26

Lietuvos Respublikos valstybės sienos charakteristika

valstybės siena	ilgis (km)		
	viso	sausumoje ir pasienio vandenyse	teritorinėje jūroje
su Latvijos Respublika	610,3	588,1	22,2
su Baltarusijos Respublika	678,8	678,8	-
su Lenkijos Respublika	103,7	103,7	-
su Rusijos Federacija	294,4	272,2	22,2
einanti teritorinės jūros išorine riba*	75,2	-	75,2
Iš viso:	1762,4	1642,8	119,6

*Pastaba. Teritorinės jūros išorinė riba – tai teritorinės jūros riba, nutolusi 12 jūrmylių (22,2 km) nuo teritorinės jūros bazinės linijos.

Valstybės siena kerta 54 upės ir upeliai, 306 plentai, keliai ir vieškeliai, 15 geležinkelių, 83 tiltai.

Kaimyninių valstybių sienų ribos¹

¹ Lietuvos sienos//lt.wikipedia.org/wiki/Lietuvos_sienos. Prisijungimo laikas: 2008-07-26

Lietuvos Respublikos (ES išorės) valstybės sienos schema

Lietuvos Respublikos (ES išorės sienos) ilgis - 1070,6 km
 iš jų: sausuma ir pasienio vandenimis - 951,0 km
 jūra - 119,6 km

Lietuvos Respublikos valstybės sienos apsaugos teritorinis suskirstymas

Kaimyninė valstybė	Rinktinė, sauganti priskirtą valstybės sienos atkarpą	Užkardų skaičius	Valstybės sienos ilgis, km			Bendras PKP skaičius	Veikiantys pasienio kontrolės punktai				
			Iš viso	iš jų			tarptautiniai iš jų:				Pasienio vietinio eismo
				sausumoje ir pastenio vandenyse	jūroje		automobilių kelių	geležinkelių	oro uostų	jūrų	
ES IŠORĖS SIENA											
RUSIJOS FEDERACIJA	LAZDIJŲ	3	73,40	73,40	-	2	1	1	-	-	-
	PAGĖGIŲ	7	178,50	178,50	-	3	2	1	-	-	-
	PAKRANČIŲ APSAUGOS	1	42,52	20,30	22,22	1	1	-	-	-	-
		11	294,42	272,20	22,22	6	4	2	-	-	-
BALTARUSIJOS RESPUBLIKA	IGNALINOS	4	191,59	191,59	-	3	-	-	-	-	3
	VILNIAUS	8	223,30	223,30	-	11	2	2	2	-	5
	VARĖNOS	5	206,66	206,66	-	6	2	1	-	-	3
	LAZDIJŲ	2	57,27	57,27	-	-	-	-	-	-	-
		19	678,82	678,82	-	20	4	3	2	-	11
LATVIJOS RESPUBLIKA	PAKRANČIŲ APSAUGOS	3	22,22	-	22,22*	-	-	-	-	-	-
TERITORINĖS JŪROS IŠORINĖ RIBA	PAKRANČIŲ APSAUGOS		75,20	-	75,20	5	-	-	1	4	-
Viso		33	1070,66	951,02	119,64	31	8	5	3	4	11
ES VIDAUS SIENA											
LATVIJOS RESPUBLIKA	ŠIAULIŲ	5	588,10	588,10	-	1	-	-	1	-	-
LENKIJOS RESPUBLIKA	LAZDIJŲ	1	103,70	103,70	-	-	-	-	-	-	-
Viso		6	691,80	691,80	-	1	-	-	1	-	-
IŠ VISO		39	1762,46	1642,82	119,64	32	8	5	4	4	11

*Pagal Šengeno sienų kodeksą – valstybės siena, einanti jūra, yra ES išorės siena.

Pasienio kontrolės punktai

1 lentelė. Šengeno valstybių sausumos išorės sienos¹

<i>Valstybė narė</i>	<i>Sausumos išorės sienos su</i>	<i>Ilgis, km</i>
Estija	Rusija	294
Vengrija	Kroatija	344
	Serbija	174
	Ukraina	136
Latvija	Baltarusija	167
	Rusija	282
Lietuva	Baltarusija	679
	Rusija	272
Lenkija	Rusija	210
	Baltarusija	418
	Ukraina	535
Slovakija	Ukraina	97
Slovėnija	Kroatija	670
<i>Iš viso</i>		<i>4278</i>

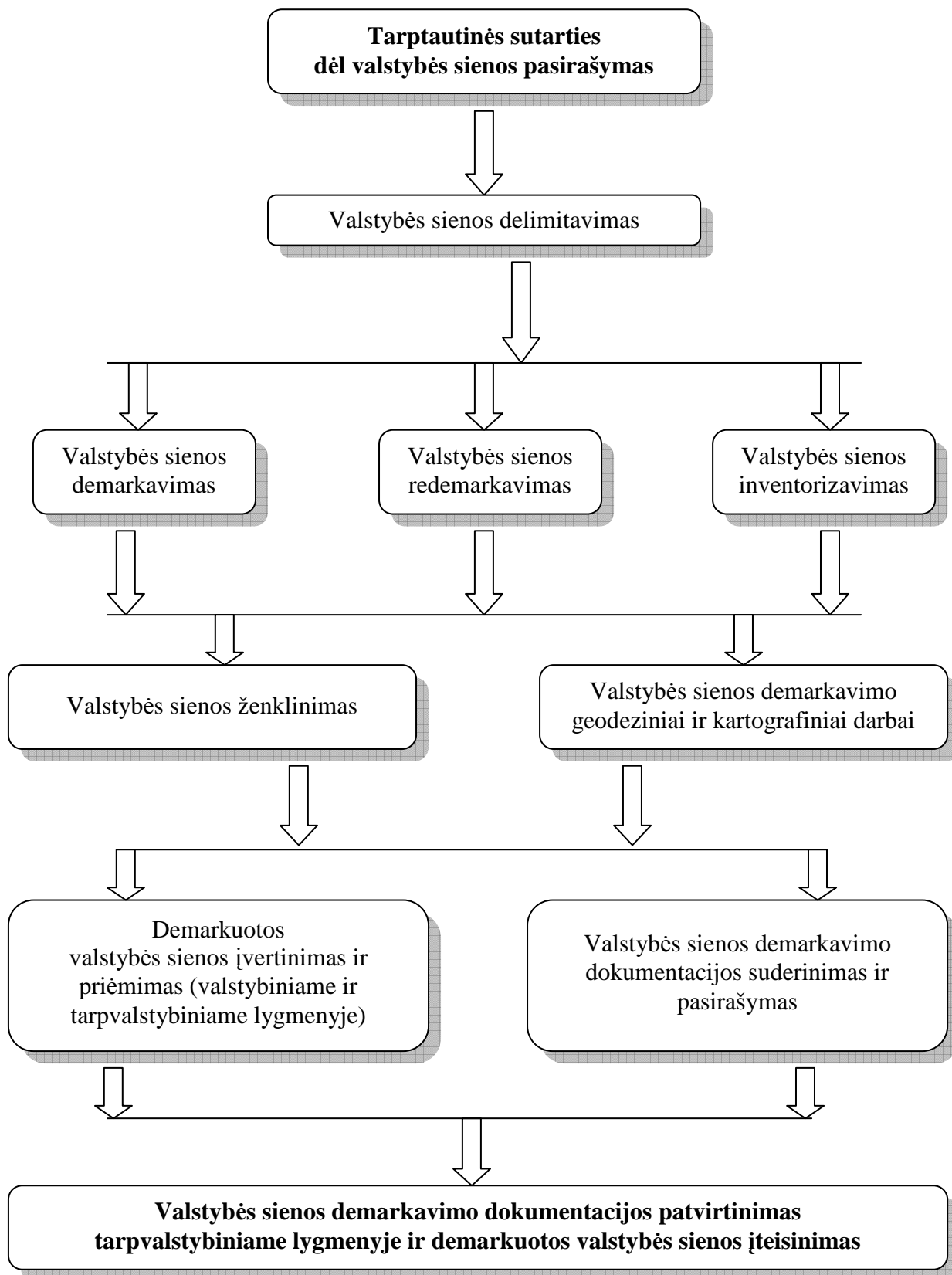
2 lentelė. Šengeno valstybių jūrų išorės sienos²

<i>Valstybė narė</i>	<i>Jūrų išorės sienos</i>	<i>Ilgis, km</i>
Estija	Baltijos jūroje	769
Latvija	Baltijos jūroje	498
Lietuva	Baltijos jūroje	120
Malta	Viduržemio jūroje	246
Lenkija	Baltijos jūroje	440
Slovėnija	Adrijos jūroje	47
<i>Iš viso</i>		<i>2120</i>

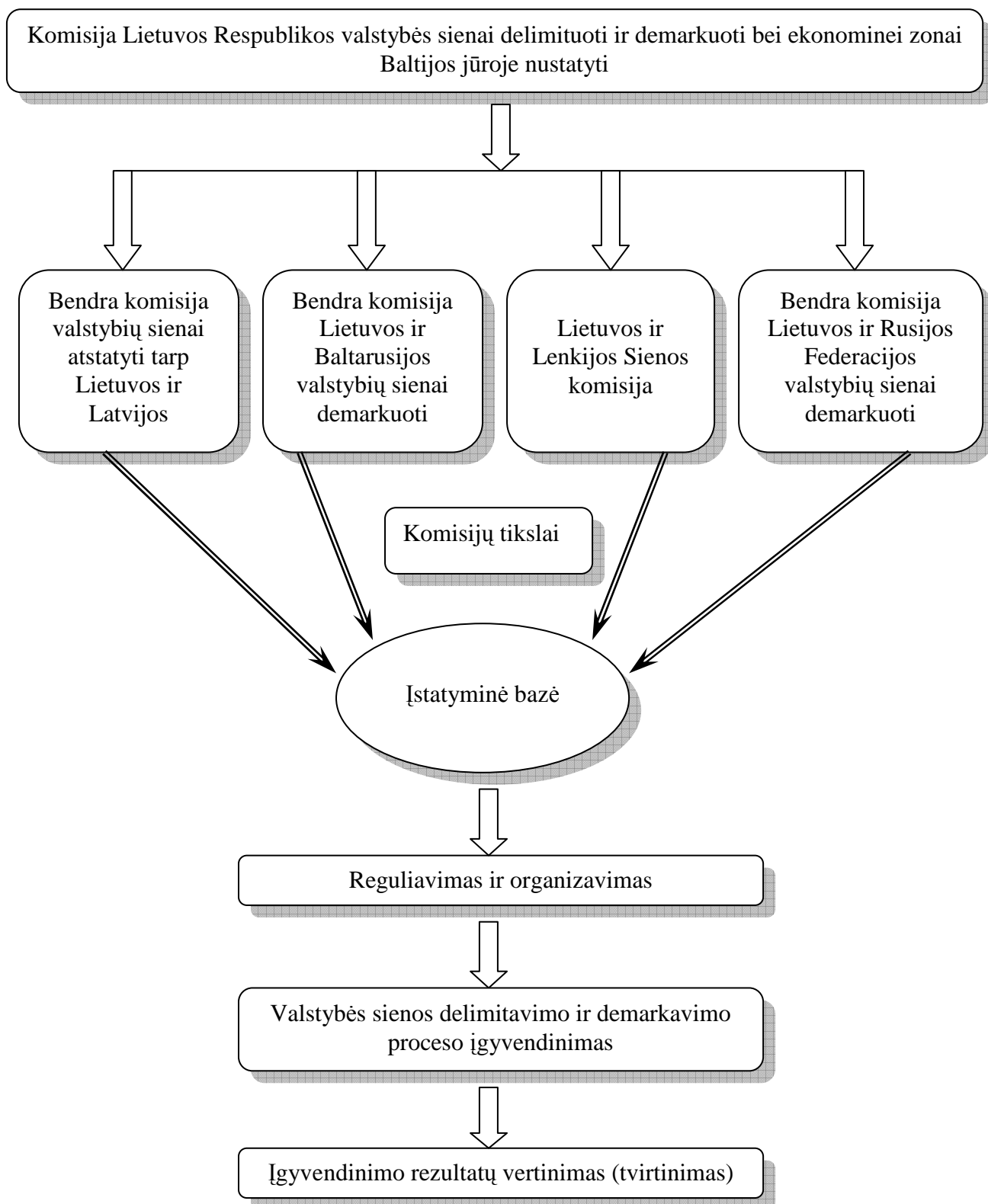
¹ Šengeno erdvės plėtra. // http://ec.europa.eu/lietuva/news_hp/news/20071220_sengenai.lt.htm; prisijungimo laikas: 2008-08-02.

² Šengeno erdvės plėtra. // http://ec.europa.eu/lietuva/news_hp/news/20071220_sengenai.lt.htm; prisijungimo laikas: 2008-08-02.

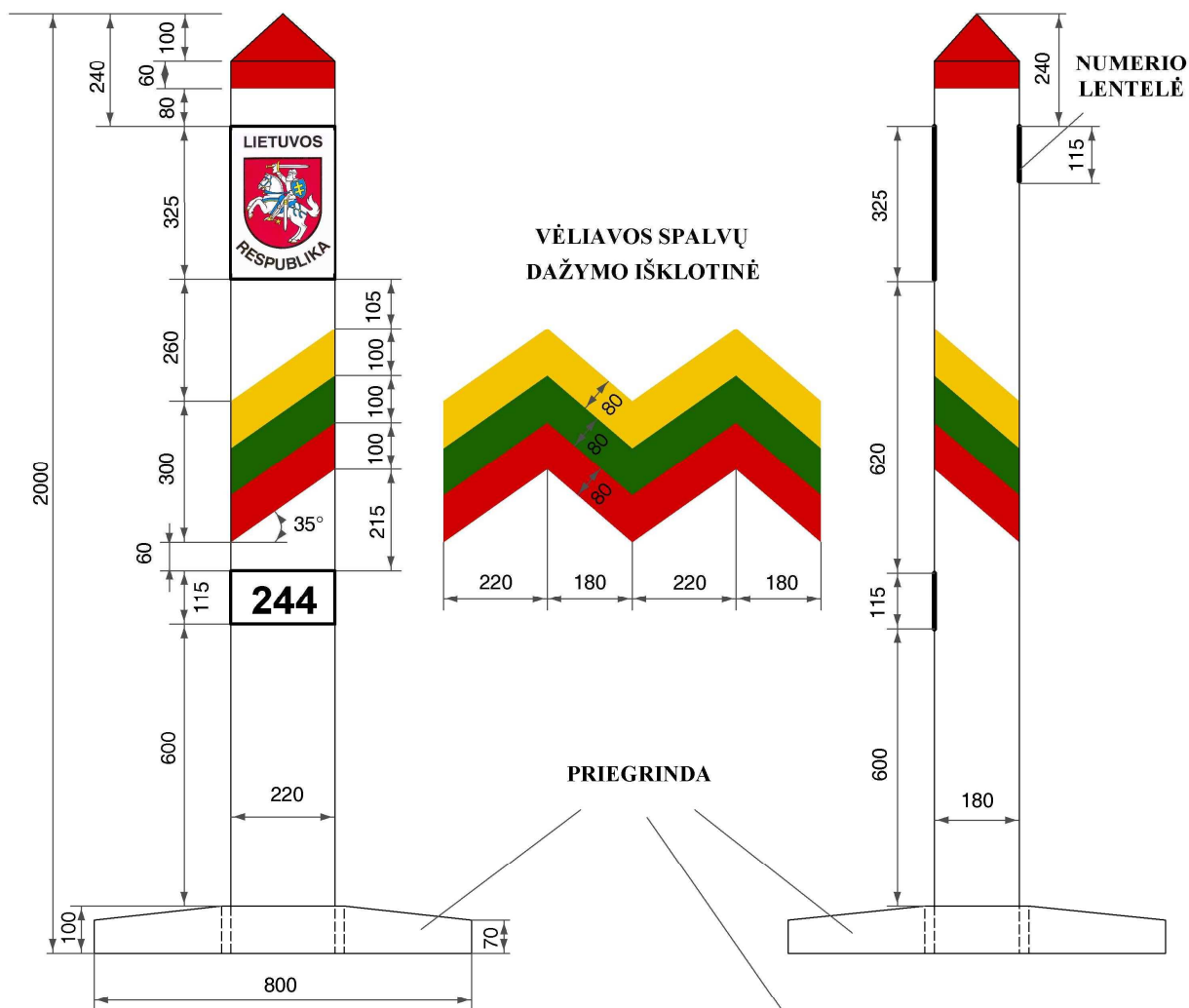
Valstybės sienų nustatymo (atstatymo) schema

Valstybės sienos delimitavimo ir demarkavimo proceso reguliavimo schema

Lietuvos Respublikos valstybės sienos ženklas

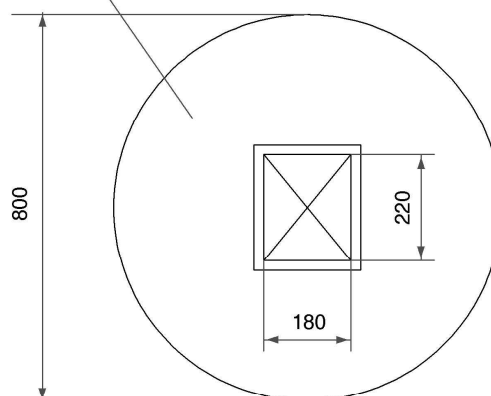

LIETUVOS VALSTYBĖS VĒLIAVOS SPALVOS
(pagal Pantone sistema):

geltona - 15-0955 TP
žalia - 19-6026 TP
raudona (purpuro) - 19-1664 TP

LIETUVOS VALSTYBĖS HERBO SPALVOS
(pagal Pantone sistema):

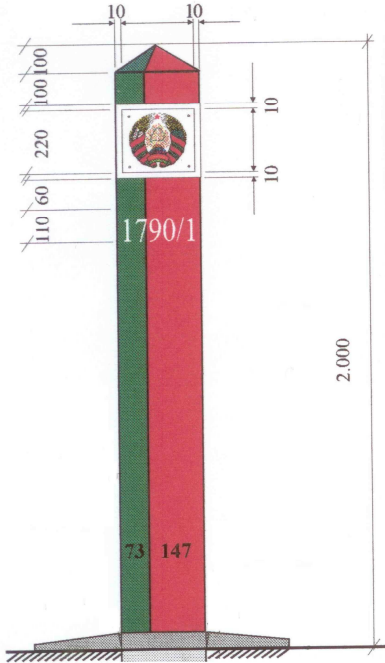
mėlyna - 17-4440 TP
raudona - 18-1561 TP
geltona - 14-0955 TP
balta - 11-0602 TP

PASTABA. Matmenys duoti milimetrais.

Kaimyninių valstybių sienos ženklai

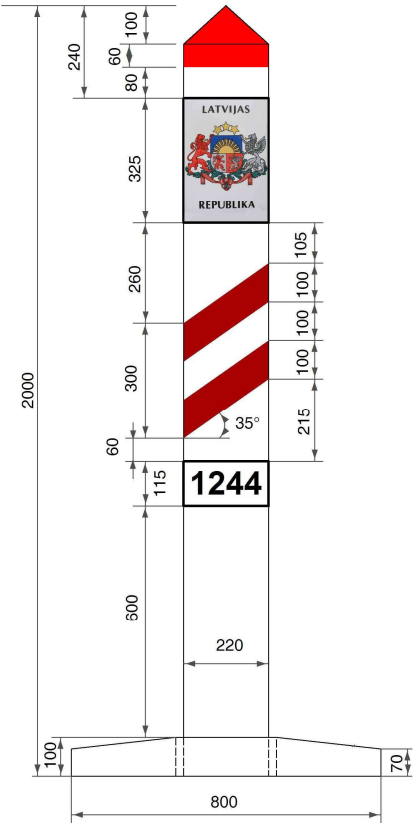
Baltarusijos Respublikos

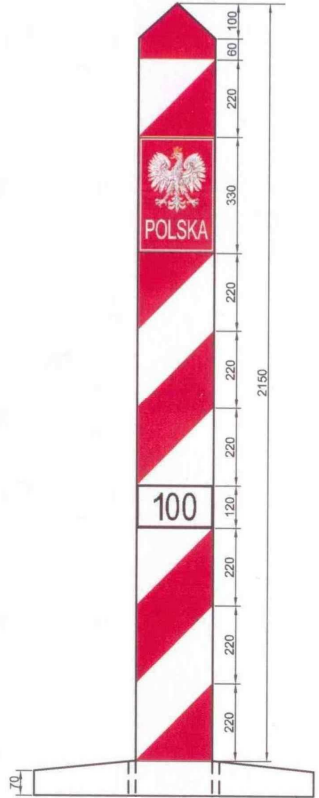
Rusijos Federacijos

Latvijos Respublikos

Lenkijos Respublikos

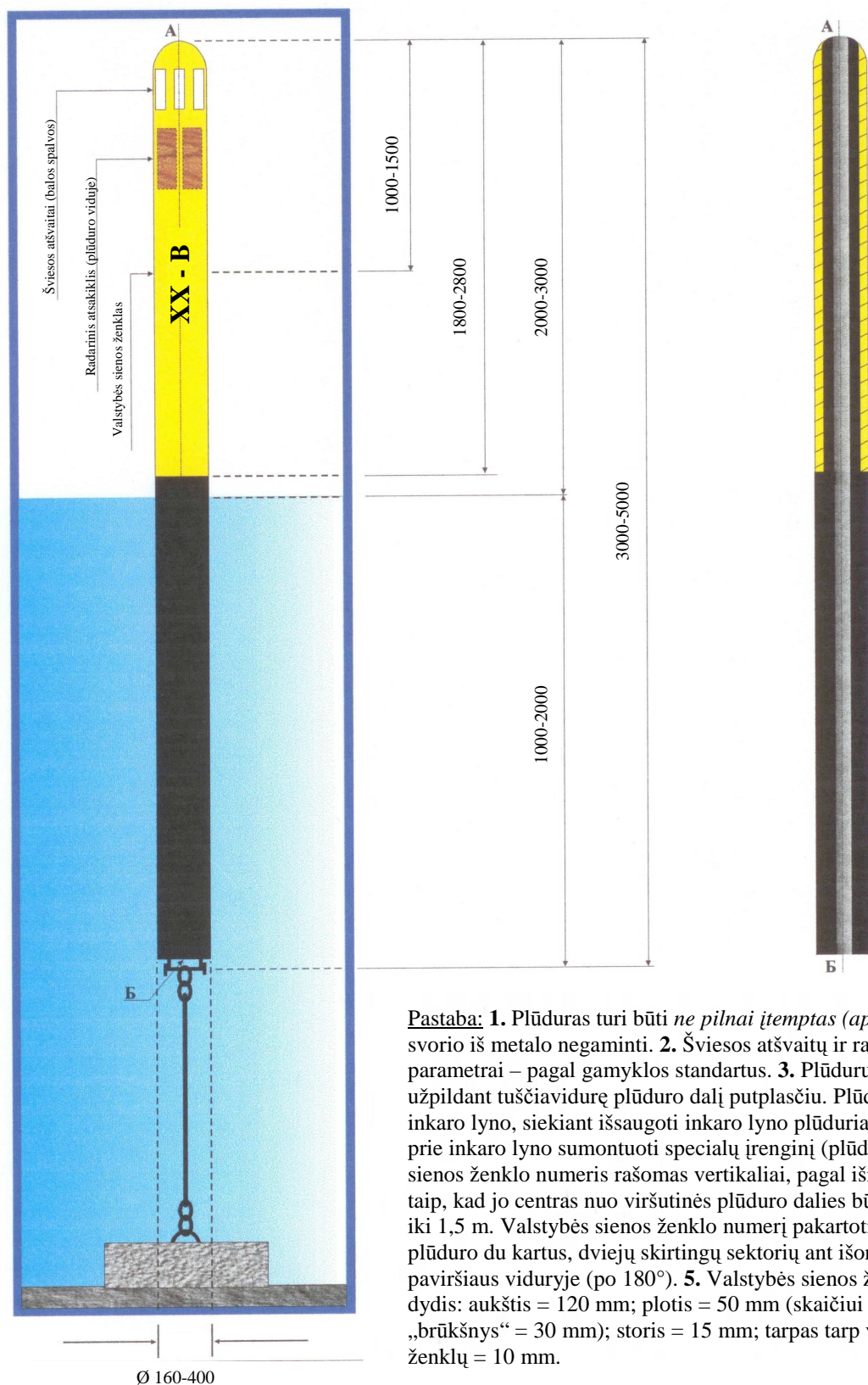
Valstybės sienos ženklas, kuriuo ženklinama Lietuvos ir Latvijos valstybių siena sausumoje (ES vidaus siena)

Valstybės sienos ženklas, kuriuo ženklinama Lietuvos ir Lenkijos valstybių siena sausumoje (ES vidaus siena)

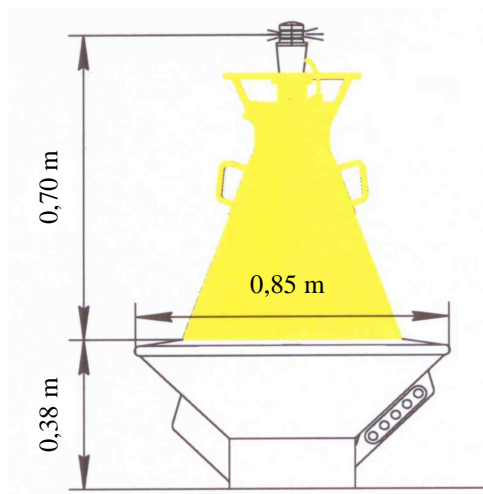

Valstybės sienos ženklas (plūduras), kuriuos valstybės siena ženklinama ežeruose ir tvenkiniuose (ES išorės siena)

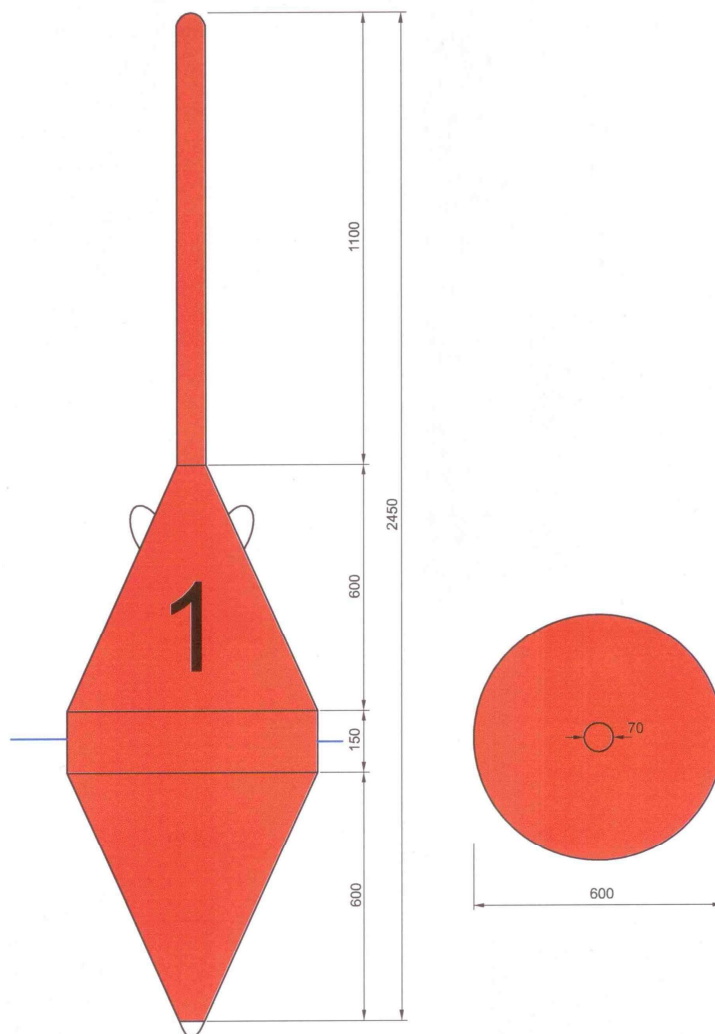

Pastaba: 1. Plūduras turi būti *ne pilnai įtemptas (apylaisvis)*, inkaro svorio iš metalo negaminti. 2. Šviesos atšvaitų ir radarinių atsakiklių parametrai – pagal gamyklos standartus. 3. Plūdurumas išsaugomas užpildant tuščiavidurę plūduri dalį putplasčiu. Plūdurui atitrūkus nuo inkaro lyno, siekiant išsaugoti inkaro lyno plūduriamą vandenyje, prie inkaro lyno sumontuoti specialų įrenginį (plūde). 4. Valstybės sienos ženklo numeris rašomas vertikaliai, pagal išilginę korpuso ašį taip, kad jo centras nuo viršutinės plūduri dalies būtų atstumu nuo 1 m iki 1,5 m. Valstybės sienos ženklo numerį pakartoti ant kiekvieno plūduri du kartus, dviejų skirtingų sektorių ant išorinio plūduri paviršiaus viduryje (po 180°). 5. Valstybės sienos ženklo skaičių dydis: aukštis = 120 mm; plotis = 50 mm (skaičiui „1“ ir ženklui „brūkšnys“ = 30 mm); storis = 15 mm; tarpas tarp visų numerio ženklų = 10 mm.

**Valstybės sienos ženklas (plūduras),
kuriuo valstybės siena ženklinama Kuršių mariose**

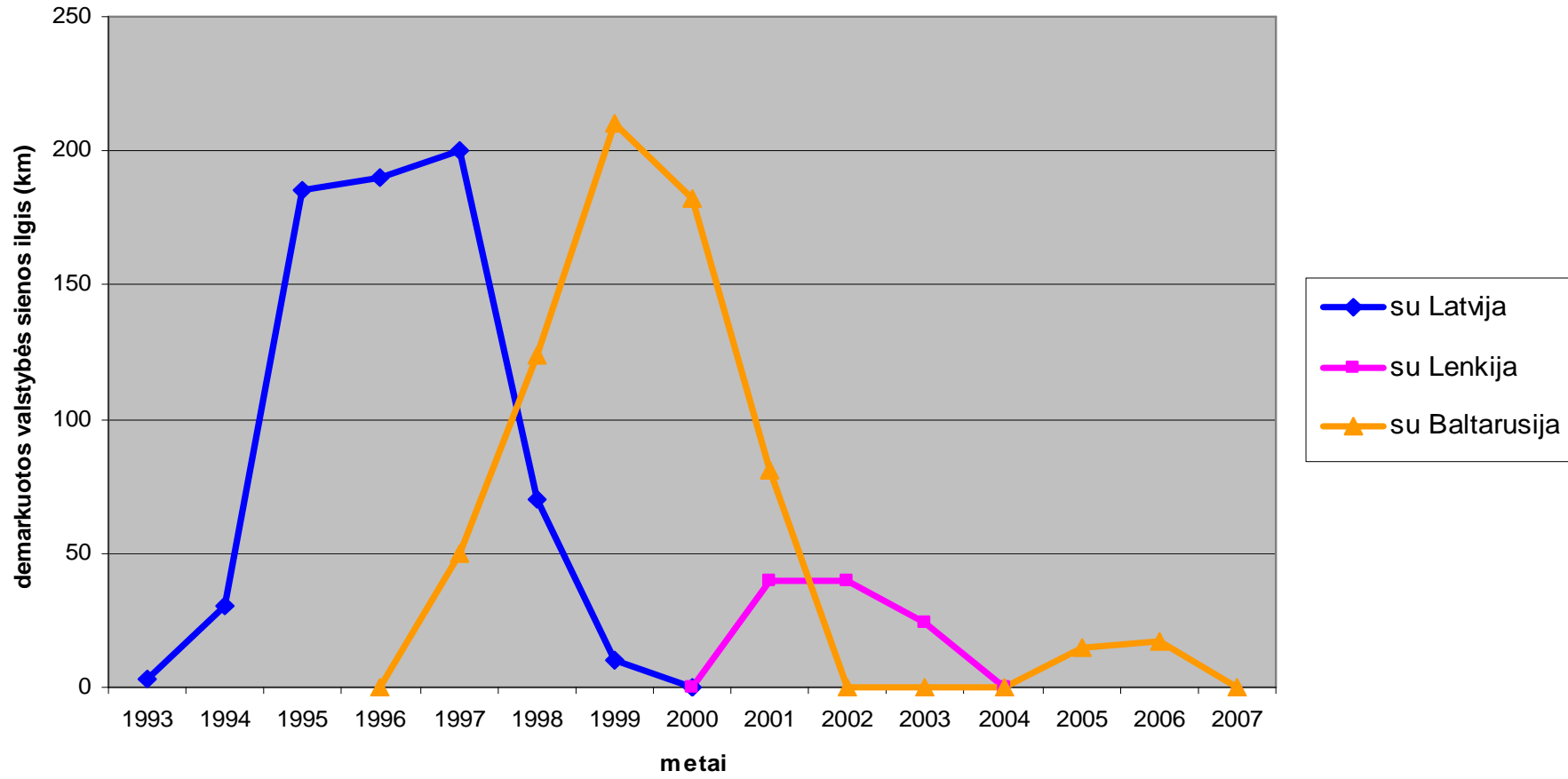
**Valstybės sienos ženklas (plūduras),
kuriuo valstybės siena ženklinama kituose vandens telkiniuose (ES vidaus siena)**

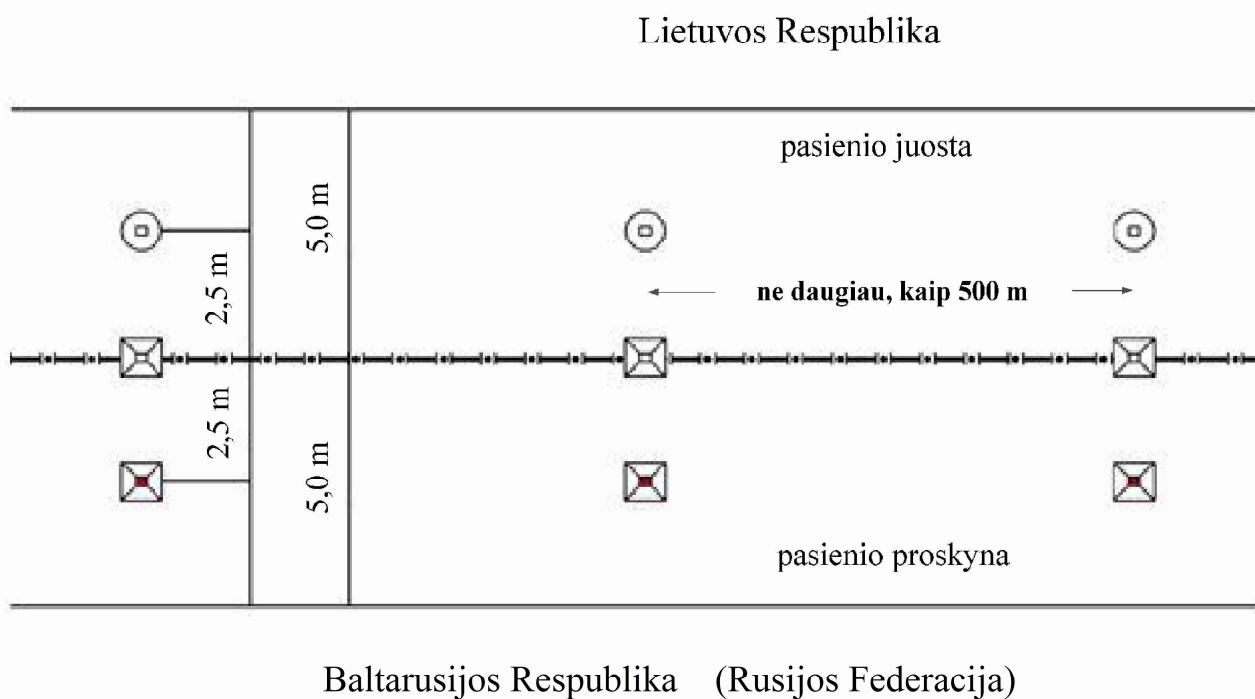
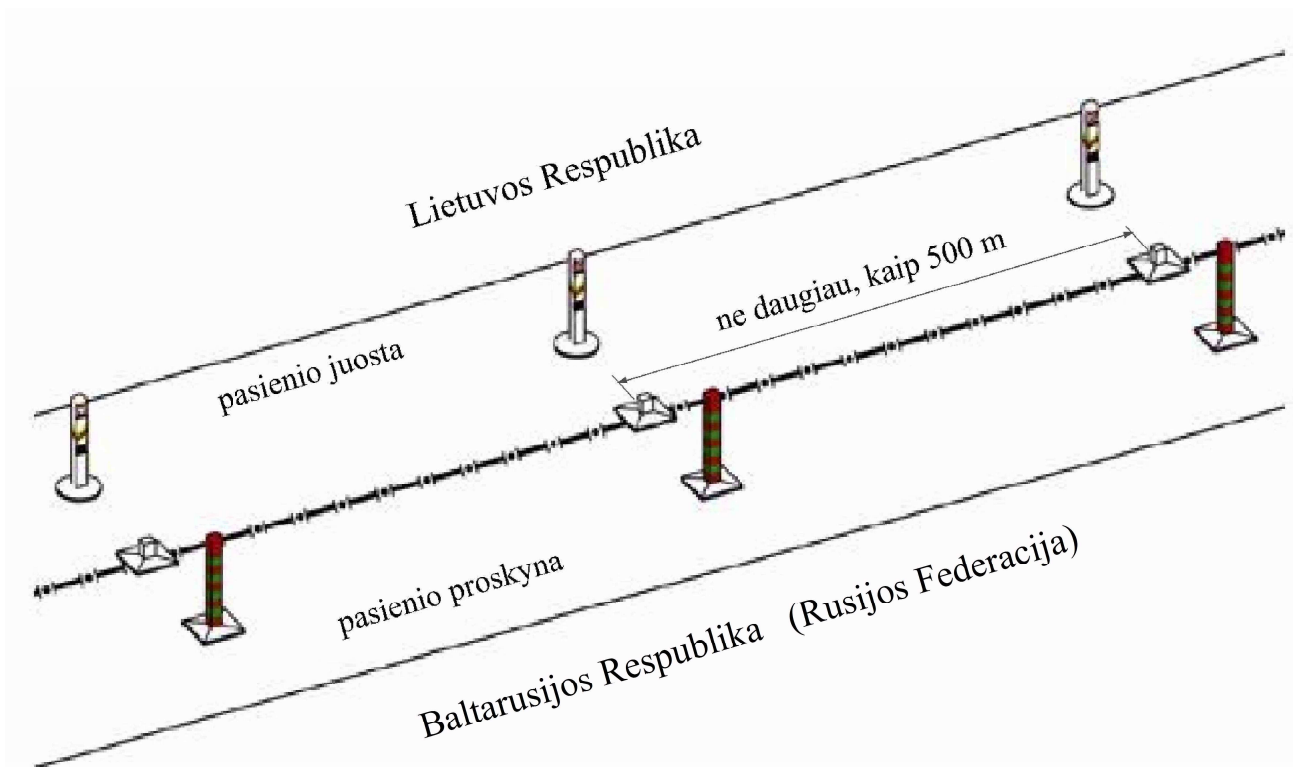
Valstybės sienos demarkavimo eiga pagal metus

<i>Metai</i>	<i>Demarkuotos valstybės sienos ilgis (km)</i>			
	<i>su Latvijos Respublika</i>	<i>su Lenkijos Respublika</i>	<i>su Baltarusijos Respublika</i>	<i>su Rusijos Federacija</i>
<i>1993</i>	3	–	–	–
<i>1994</i>	30	–	–	–
<i>1995</i>	185	–	–	–
<i>1996</i>	190	–	0	–
<i>1997</i>	200	–	50	–
<i>1998</i>	70	–	124	–
<i>1999</i>	10	–	210	–
<i>2000</i>	0	0	182	–
<i>2001</i>	–	40	81	–
<i>2002</i>	–	40	0	–
<i>2003</i>	–	24	0	–
<i>2004</i>	–	0	0	–
<i>2005</i>	–	–	15	–
<i>2006</i>	–	–	17	0
<i>2007</i>	–	–	0	0
<i>Viso</i>	688	104	679	0

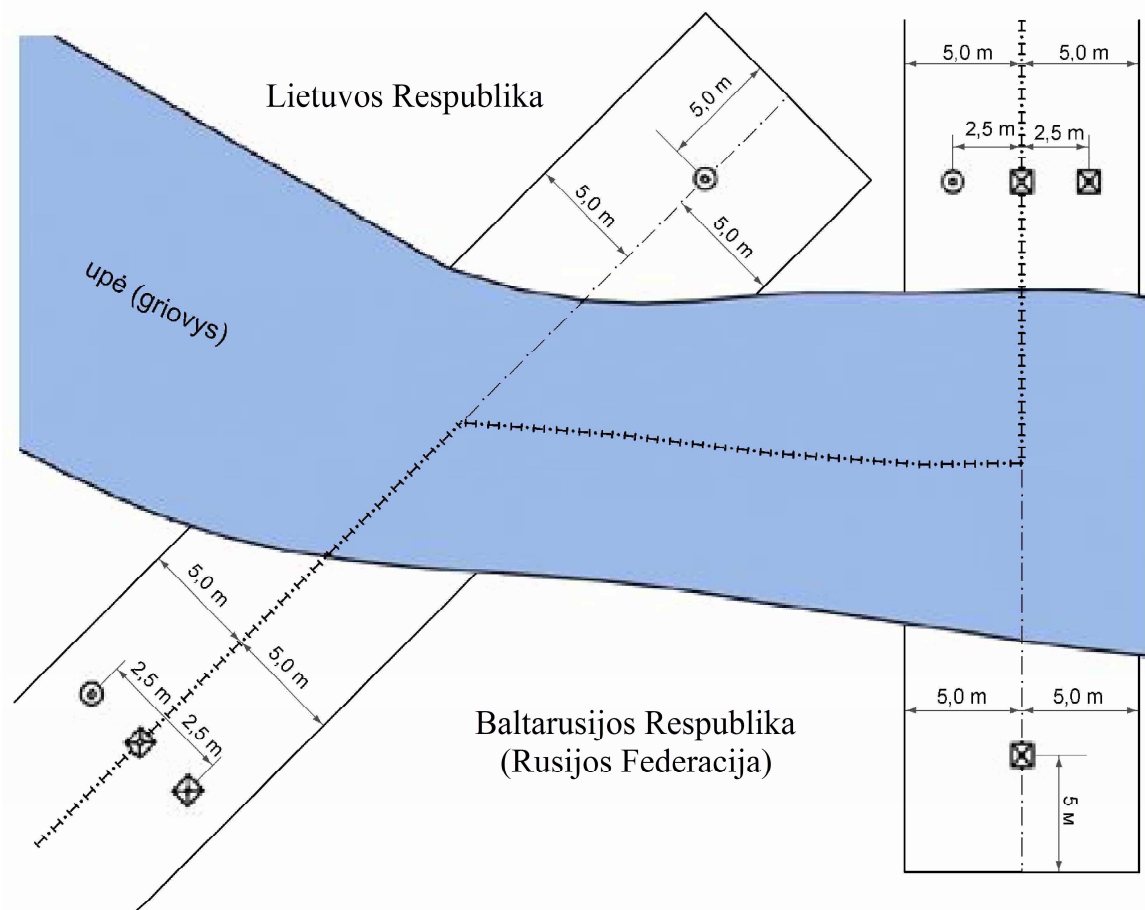
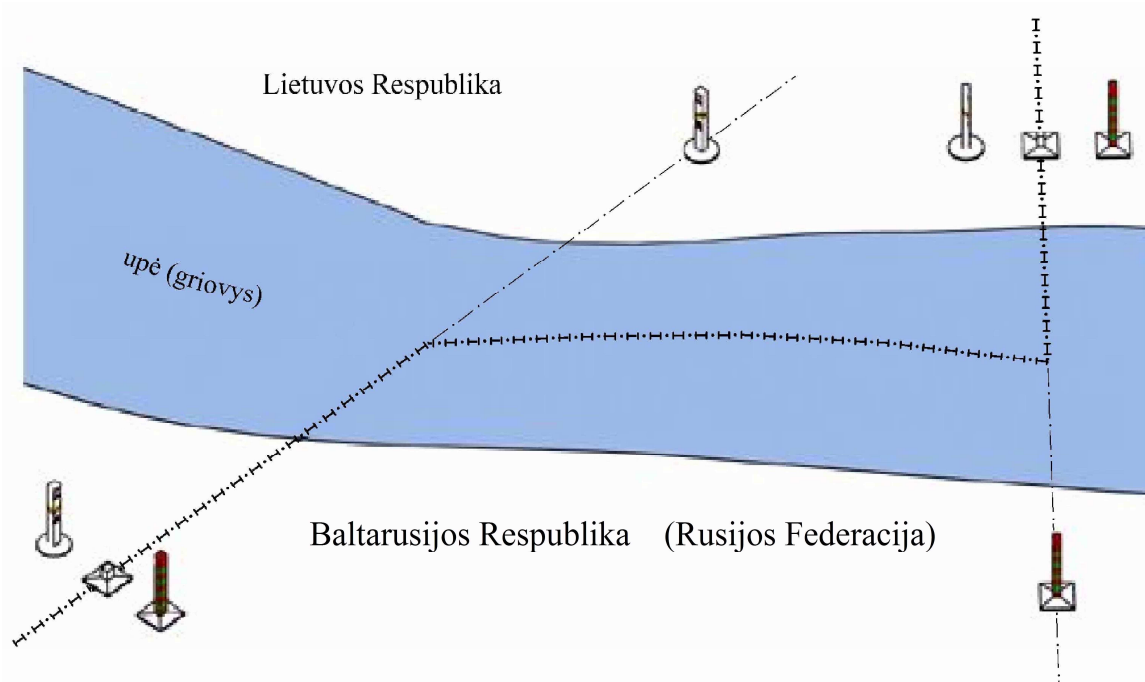
Valstybės sienos demarkavimo proceso schema

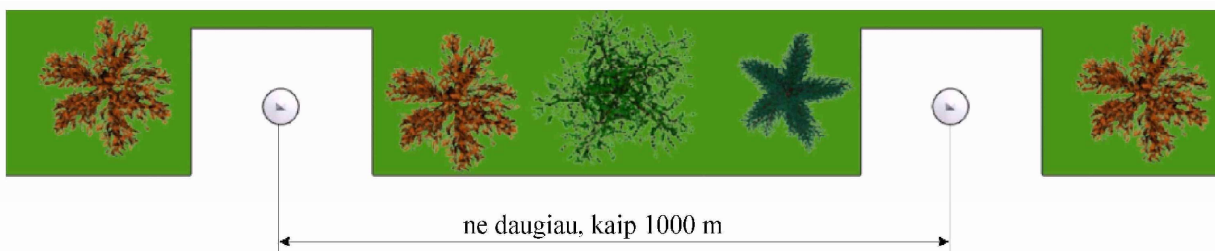
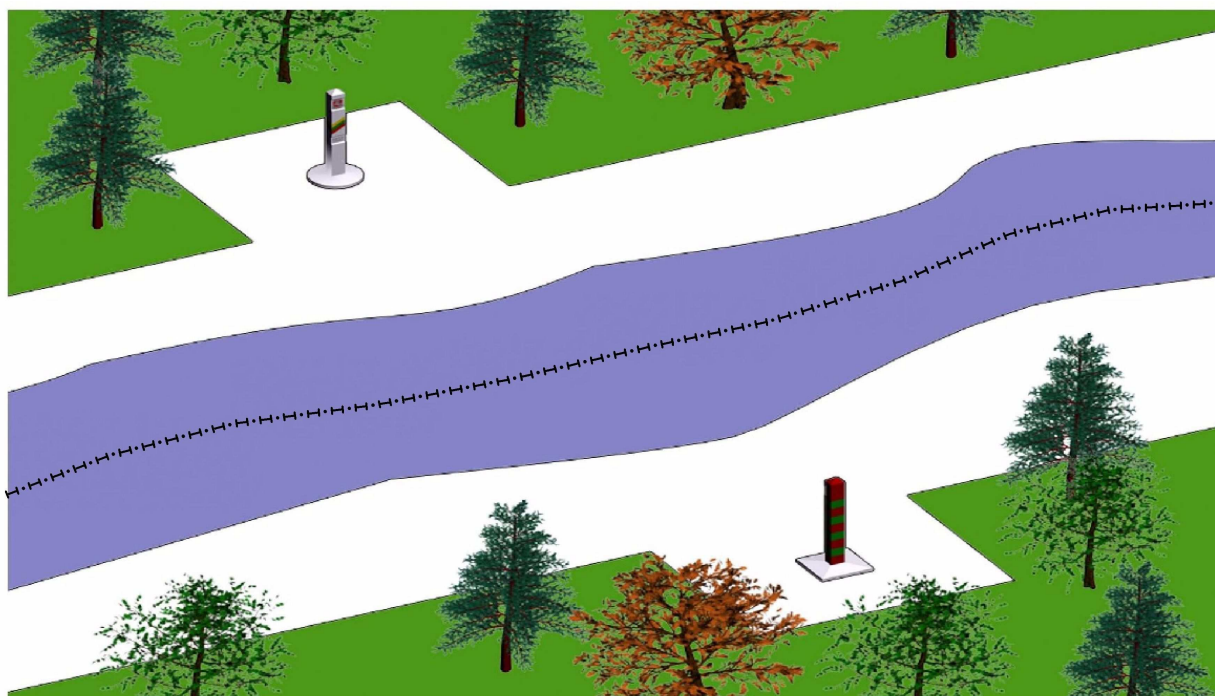
ES išorės sienos ženklavimo (sausumoje) principai

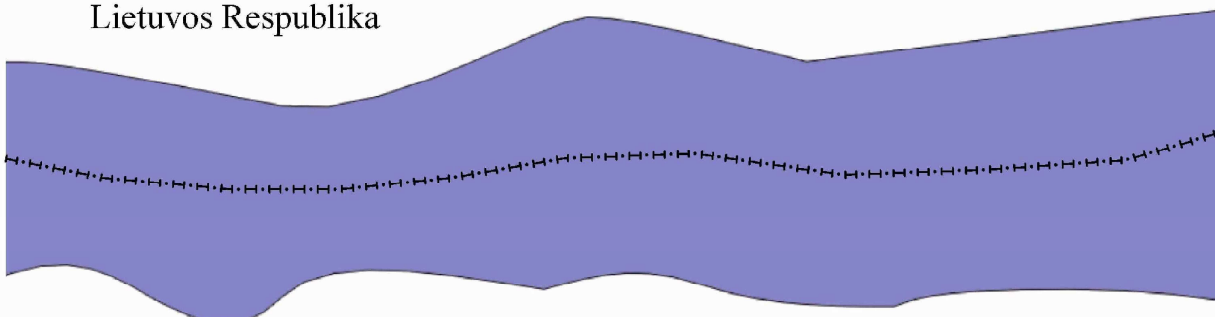
ES išorės sienos ženklavimo (sienos perėjimas iš sausumos į vandenį ir atvirkščiai) principai

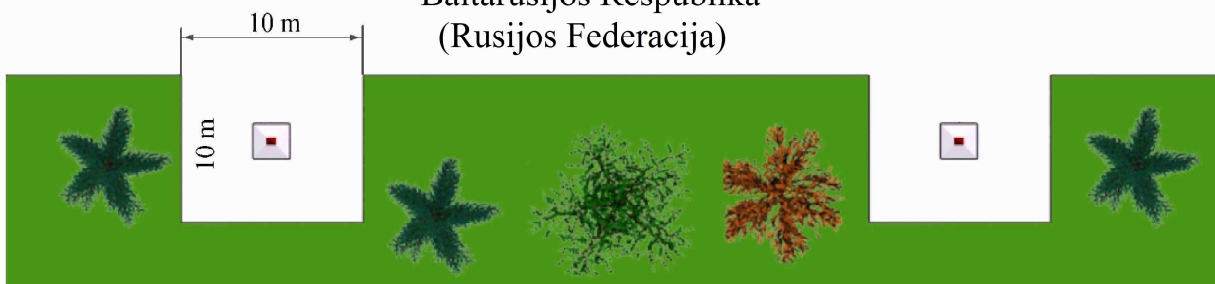
Valstybės sienos ženklinimo (vandens telkiniuose) principai

Lietuvos Respublika

Baltarusijos Respublika
(Rusijos Federacija)

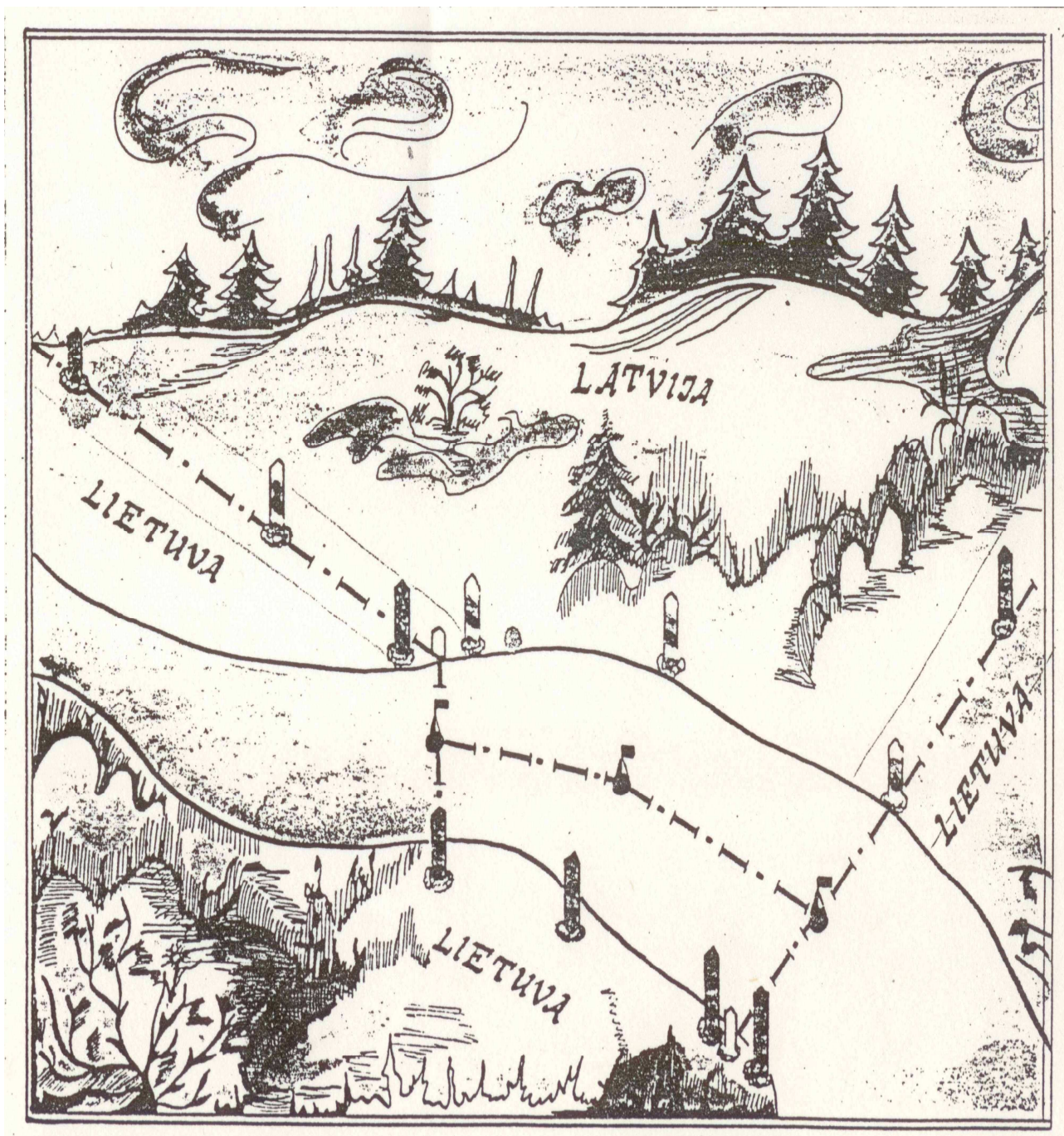

Valstybės sienos upių ruožuose atstumas tarp gretimai esančių valstybės sienos ženklų– ne daugiau, kaip 1000 m.

Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos (Lenkijos Respublikos) valstybių sienos ženklinimo (sausumoje) principai (ES vidaus siena)

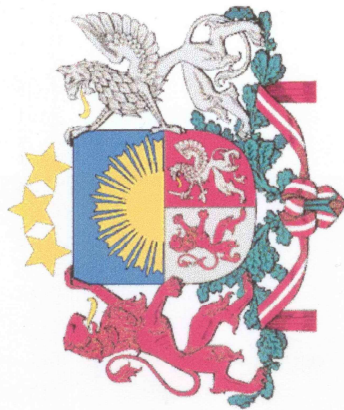

Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos (Lenkijos Respublikos) valstybių sienos ženklavimo (vandens telkiniuose) principai (ES vidaus siena)

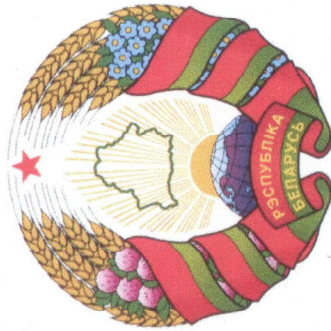

LIETUVOS RESPUBLIKOS, BALTARUSIJOS RESPUBLIKOS IR LATVIJOS RESPUBLIKOS
VALSTYBIŲ SIENŲ SANKIRTOS DEMARKAVIMAS

2001

INTS UPMAČIS
JĀNIS VIRŠIS
ULDIS ZAKARS

ЛЮДЗВІНОВА

ІГАР РУДАЎ
ВАЛЕРЫ КАЗАКЕВІЧ
ЯЎГЕН КАПЧАН

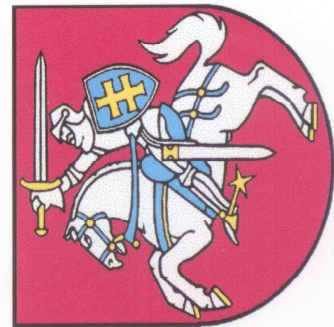

ЇUDVINOVA

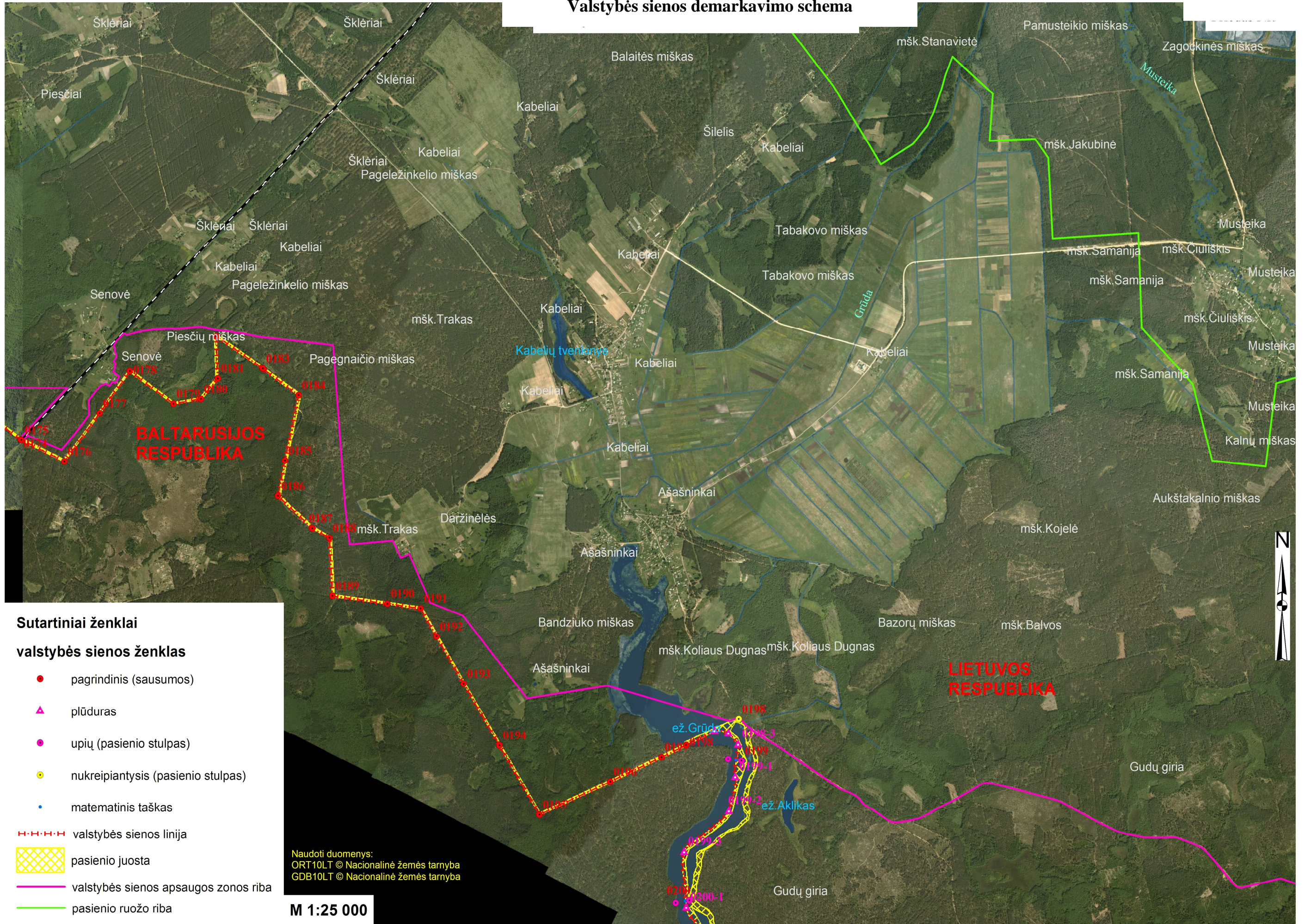

LIUDVINAVAS

ZENONAS KUMETAITIS
VALENTINAS NOVIKOVAS
ZIGMAS DERELA

Valstybės sienos demarkavimo schema

Sutartiniai ženklai

valstybės sienos ženklas

- pagrindinis (sausumos)
- ▲ plūduras
- upių (pasienio stulpas)
- nukreipiantysis (pasienio stulpas)
- matematinis taškas

— valstybės sienos linija

▨ pasienio juosta

— valstybės sienos apsaugos zonos riba

— pasienio ruožo riba

Naudoti duomenys:
 ORT10LT © Nacionalinė žemės tarnyba
 GDB10LT © Nacionalinė žemės tarnyba

M 1:25 000

Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybių sienos demarkavimo simbolinė schema

Lietuvos Respublikos ir kaimyninės valstybės sienos linijos optimizacija

